

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Bc. Adam Bradáč

Německo coby energeticko-politický hráč

Diplomová práce

Praha 2012

Autor práce: **Bc. Adam Bradáč**

Vedoucí práce: **PhDr. Michael Romancov, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

BRADÁČ, Adam. *Německo coby energeticko-politický hráč*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2012. 91 s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce „*Německo coby energeticko-politický hráč*“ se zabývá vývojem v oblasti energetické politiky a bezpečnosti Německa od roku 1998, tedy od nástupu Gerharda Schrödera, po současnost. Práce si klade za cíl zjistit, zda německá energetická politika, ve které se odráží německo-ruské energetické partnerství, představuje brzdu užší evropské energetické integraci, jejímž cílem je vytvoření jednotné unijní energetické politiky. Velký vliv na směřování německé energetiky mají kromě státu také soukromé německé energetické společnosti. Z tohoto důvodu je v této práci věnována pozornost i těmto privátním energetickým společnostem, které mj. představují ekonomickou dimenzi německo-ruského energetického partnerství. Součástí této práce je také analýza postojů jednotlivých politických stran, resp. frakčních uskupení, které v otázce energetické bezpečnosti země zastávají. V otázce německo-ruského energetického partnerství jsou analyzovány jak jeho příčiny, tak i výhody a nevýhody z něho pramenící. Předmětem zájmu této práce je také zjistit, zda v kontextu změny na postu kancléře, kdy Gerharda Schrödera nahradila Angela Merkelová, došlo k proměně německo-ruského energetického partnerství.

Abstract

This master thesis called “*Germany as an energopolitical player*“ deals with the problem of energy security of Germany, with the evolution of German energy policy from 1988, it means from the start of Gerhard Shroeder’s chancellor period, till nowadays. The aim of this thesis is to determine whether the German energy policy, which is characterized by the energy partnership between Germany and Russia, hinders a closer integration of European energy policy (EEP) which aims at the formation of a unified EU energy policy. Therefore the interdependence of Russia and Germany, its advantages as well as disadvantages, are analyzed. Part of this work tries to analyze also the positions of German political parties (or factional groups) on the issues of energy security of Germany, as well as the possible change of the Russian-German partnership in the context of the start of Angela Merkel’s

chancellor period. The economic dimension of this partnership cannot be left behind as well, because there are also many private energy companies, which have a huge impact on the shape of German energy policy. Therefore, also the role of these private actors is analyzed.

Klíčová slova

Německo, Rusko, energetická bezpečnost, energetická závislost, plynovody, ropovody, Evropská unie, Angela Merkelová, Gerhard Schröder, Vladimir Putin, německo-ruské energetické partnerství, Gazprom, E.ON Ruhrgas, obnovitelné zdroje, ropa, zemní plyn, energie

Keywords

Germany, Russia, energy security, energy dependence, gas pipelines, oil pipelines, European Union, Angela Merkel, Gerhard Schroeder, Vladimir Putin, German-Russian energy partnership, Gazprom, E.ON Ruhrgas, renewable resources, oil, natural gas, energy

Rozsah práce

Počet znaků včetně mezer: 127 957

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v reportáži Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 17. května 2012

Bc. Adam Bradáč

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D. za jeho odborné vedení práce, za ochotné poskytnutí cenných rad a připomínek. Dále bych chtěl poděkovat Lucii Paličkové za projevenou podporu během psaní této práce a za její příkladnou trpělivost při revizi textu práce.

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

**Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií**

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

**TÉMA:
Německo coby energeticko-politický hráč**

Autor: Bc. Adam Bradáč
Obor a ročník: Mezinárodní vztahy, 1. ročník mgr. studia
Akademický rok: 2010/ 2011
Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Podpis:

Výzkumný záměr

V této práci se snažím zmapovat vývoj v oblasti energetické politiky a energetické bezpečnosti Německa od roku 1998, tedy od nástupu kabinetu Gerharda Schrödera, po současnost. Byla to totiž právě osoba nově zvoleného kancléře, která se výraznou měrou podílela na změně směřování německého energetického sektoru, který je od té doby symbolizován sblížením obchodních vztahů s Ruskem v otázce zabezpečení dodávek energetických surovin pro Německo. Významným aspektem tohoto sblížení se stala osobní rovina vzájemných vztahů mezi Gerhardem Schröderem a ruským prezidentem Vladimírem Putinem, která výrazně napomohla ke spolupráci německých a ruských energetických společností. Tato vzájemná kooperace pak vyústila v mnohá personální a majetková propojení mezi energetickými sektory obou států (např. německá energetická firma E.ON se stala největším zahraničním akcionářem ruské společnosti Gazprom, majoritně ovládané ruským státem).

Základem tohoto trvajících obchodního a strategického sblížení obou zemí je převládající závislost německého hospodářství na dovozu energetických surovin, jako je ropa a zemní plyn. V případě ropy se importní závislost Německa dlouhodobě pohybuje okolo 96%, u plynu je to pak přibližně 80%, přičemž v obou případech je Rusko z hlediska podílu největším importérem na německém území (plyn 35%, surová ropa 94%). Vztahy obou zemí je proto možné označit za vzájemně závislé, což na jedné straně umožňuje Německu přednostně přijímat tyto energetické suroviny, nezbytné pro rozvoj svého národního hospodářství, na druhé straně tím Rusko získává značné finanční prostředky, skrze které posiluje svůj mocenský vliv v oblasti střední a východní Evropy.

Výrazné změny ve směřování německé energetické politiky, nastolené za Schröderovy vlády, s sebou nepřinesla ani změna na postu německého kancléře, kterým se v roce 2006 po parlamentních volbách stala Angela Merkelová. Ač jistá proměna vzájemných rusko-německých vztahů byla do značné míry očekávána, volební výsledky, po kterých spolu ve vládě zasedly dvě nejsilnější německé strany CDU/CSU a SPD, znamenaly pouze mírnou korekci stávajícího energetického partnerství směrem k větší pragmatičnosti. Na jedné straně zde stála snaha nové kancléřky Merkelové o zlepšení vztahů se svými bezprostředními sousedy, zvláště pak s Polskem, které velice nelibně neslo plán na výstavbu plynovodu Nord Stream, na druhé straně zde pak byla patrná snaha představitelů koaliční SPD vedené ministrem zahraničí Frankem Walterem Steimeierem o

zachování co největší kontinuity rusko-německých vztahů z předcházejících let. Toto období se tak neslo ve znamení jisté nejednoznačnosti postoje německé politické reprezentace ve vztahu k Rusku. Tato nejednoznačnost se však příliš energetické kooperace nedotkla, neboť přípravy společných projektů nadále pokračovaly.

Jedním z nejvýznamnějších společných projektů, jež zmiňovaný vývoj vztahů obou zemí v oblasti energetiky potvrdil, se stala realizace plynovodu Nord Stream. Tento plynovod, který představuje jednu z významných investičních akcí obou zemí, má po dně Baltského moře přivádět ruský plyn do Německa, aniž by procházel přes území Polska, Pobaltí, Běloruska či Ukrajiny, tedy pro Rusko problematickými tranzitními zeměmi. Tento fakt činí z této stavby vysoce kontroverzní projekt se značným geopolitickým přesahem, do velké míry rozdělujícím i celé evropské společenství. Projekt plynovodu totiž jakoby symbolizoval nejednotnost členských zemí EU vůči přijetí společné vnější energetické politiky. Na jedné straně pomyslné barikády se tak ocitají převážně nové členské země jako Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko či Slovensko, tedy země, které jsou ze 100% závislé na ruském plynu a jsou proto odkázány na spolehlivost ruských dodávek. Podporují proto jakékoliv kolektivní akce k posílení své energetické bezpečnosti směrem k přijetí jednotné unijní energetické politiky. Na straně druhé pak stojí státy jako je právě Německo, Francie či Velká Británie, tedy země, které mají spíše negativní postoj k těmto iniciativám, neboť nechtějí ohrozit vzájemné bilaterální smlouvy se zeměmi disponujícími energetickým bohatstvím (např. Smlouva o spolupráci v oblasti ropy a zemního plynu mezi Velkou Británií a Norskem z roku 2005).

Mezi členskými zeměmi tak v této oblasti panuje značný nesoulad, který do velké míry brání snahám o vznik jednotné energetické politiky EU. Na rozdíl od jiných sektorových politik, jako je např. společná zemědělská politika či společná obchodní politika, totiž evropská energetická politika nedisponuje jasným právním rámcem v rámci EU. Ačkoliv na půdě EU dochází k všeobecnému konsensu ohledně přijetí akčních plánů týkajících se zvýšení bezpečnosti dodávek, zajištění konkurenceschopnosti evropských ekonomik, dostupnosti cenově přijatelné energie či v podpoře udržitelnosti životního prostředí a boji proti změnám klimatu (viz. Akční plán Energetické politiky pro Evropu, 2007), drtivá většina pravomocí zůstává i nadále v rukou jednotlivých členských států. Nejvyšší pravomoci členských států v této oblasti pak vycházejí ze vzájemné shody unijních států na tom, že jakákoliv legislativa EU se nesmí dotýkat práva příslušného členského státu stanovit si podmínky pro využití svých energetických zdrojů, jeho volby mezi zdroji, a základní skladby zásobování surovinami. Stručně řečeno, energetický mix

státu je plně v kompetenci příslušné členské země. Tento fakt poskytuje značný prostor pro uzavírání bilaterálních smluv členských států EU s energeticky bohatými státy stojícími mimo evropské společenství, jak je tomu právě v případě úzké rusko-německé spolupráce.

Ve své práci budu vycházet z předpokladu, že pakliže německá politická reprezentace bude i nadále uplatňovat pragmatický pohled na Rusko coby perspektivního a strategického partnera, nebude se s největší pravděpodobností ohlížet na zájmy nových členských zemí unie, které se naopak snaží o co největší diverzifikaci dodávek surovin. Bude-li tedy Německo i nadále pokračovat v dosavadním směřování své energetické politiky, názorové rozdíly mezi členskými zeměmi v oblasti energetiky se budou i nadále prohlubovat a způsobovat tak neochotu států k přijetí jednotné unijní energetické politiky.

Hypotéza, metodologie

Tato práce bude vycházet z předpokladu vzájemného rozporu mezi německou energetickou politikou a snahami o přijetí jednotné unijní energetické politiky. Mou hypotézou proto bude premisa, že německá energetická politika, ve které se odráží úzké propojení německo-ruského energetického sektoru, povede k neshodám mezi státy unie v oblasti energetiky a následně tak bude bránit přijetí jednotné unijní energetické politiky. Za proměnnou nezávislou budu proto považovat německou energetickou politiku, za proměnnou závislou pak jednotnou unijní energetickou politiku. Budu předpokládat i proměnnou zprostředkující, jíž budou právě vzájemné neshody mezi státy společenství v oblasti energetiky. Podle toho jakých hodnot budou mnou stanovené proměnné nabývat, vyslovím závěr o pravdivosti či nepravdivosti stanovené hypotézy.

Ve své práci užiji metodu jedinečné případové studie, která mi umožní tento jedinečný fenomén německé energetické politiky analyzovat. Ač je totiž kompetence určovat podobu své energetické politiky v rukou všech států unie, existují státy, které by výměnou za zmenšení své závislosti na Rusku tuto svou pravomoc přenesly na celo-unijní úroveň. Německo naopak svůj vztah s Ruskem považuje za výhodný a dále prohlubuje vzájemnou spolupráci. Jedinečná případová studie mi proto umožní detailněji porozumět tomu, jak Německo svých kompetencí v oblasti energetiky využívá, jeho konkrétním postojům v oblasti energetické bezpečnosti země, i vlivu těchto postojů na vznik jednotné unijní energetické politiky.

Verifikovat tuto tezi hodlám zejména prostřednictvím analýzy klíčových státních/vládních dokumentů a postojů relevantních subjektů, jež se k problematice

vyjadřují na jiné, než státní/vládní úrovni, jako jsou think-tanky, programy politických stran, stanoviska zemských vlád apod.

Struktura práce

Svou práci rozčlením do pěti větších celků. V první části se budu věnovat obecnému vymezení základních pojmů, se kterými budu ve své práci často operovat. Jedná se o termíny, jako je energetická bezpečnost, energetická politika, energetická koncepce státu apod. Takto získané obecné definice se mi mohou stát důležitým vodítkem pro objasnění vzrůstajícího významu energetického sektoru jako celku, mohou mi však pomoci i při analýze specifických německých reálií, které mají nezanedbatelný vliv na německou politiku.

Ve druhé kapitole se zaměřím na stav německého energetického sektoru. Objasním, kdo jsou klíčoví hráči v tomto sektoru, jejichž význam a vliv přesahuje hranice SRN. Důležitou součástí této kapitoly bude zmapování energetické náročnosti německého průmyslu, který je na jedné straně sice tahounem hospodářského růstu, ale na druhé straně i největším spotřebitelem energetických zdrojů.

Ve třetí kapitole se budu věnovat politické dimenzi energetiky, která je už z hlediska své podstaty velice důležitá a neopomenutelná. Z hlediska časového vymezení se budu pohybovat v období od nástupu první Schröderovy vlády v roce 1998 až po současnost. Zaměřím se na postoje a stanoviska jednotlivých parlamentních stran v oblasti energetiky. Budu tak mj. analyzovat, jak se postupem času vyvíjel postoj politických elit k problematice zajištění dodávek energetických surovin do země. V této souvislosti budu věnovat zvýšenou pozornost nově vznikajícímu strategickému partnerství mezi Německem a Ruskem, jež vzniká a upevňuje se na pozadí dvou plynových krizí z let 2006 a 2009.

V čtvrté kapitole se budu věnovat vzájemnému vztahu německé energetické politiky vůči možné budoucí energetické politice EU. Tato kapitola bude pro mou práci stěžejní, budu se zde snažit vyvrátit či naopak potvrdit mou stanovenou hypotézu a objasnit tak vztah mezi proměnnými.

V poslední páté kapitole se pokusím ze získaných poznatků vyvodit závěry ohledně budoucího vývoje jednotné energetické koncepce EU.

Předběžná osnova práce

Úvod

1. Obecné vymezení základního pojmosloví- energetická politika, energetická koncepce státu
2. Německý energetický sektor – energetický mix, klíčoví hráči
3. Politická dimenze – hlavní politické síly, analýza postojů
4. Jednotná energetická politika EU versus německá energetická koncepce
5. Budoucí vývoj energetické koncepce EU

Závěr

Předběžný seznam zdrojů

Literatura neperiodická

- AALTO, P. (2008). *The EU-Russian energy dialogue: Europe's Future Energy Security*. Aldershot: Ashgate. 238s. ISBN 978-0-7546-4808-6
- BARAN, Z. (2008). *Security Aspects of the South Stream Project*. Center for Eurasian Policy, Hudson Institute [online]. Dostupné z WWW<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.172.1899&rep=rep1&type=pdf>>.
- GEDEN, O.; FISCHER, S. (2008). *Die Energie- und Klimapolitik der Europäischen Union. Bestandsaufnahme und Perspektiven*. Baden-Baden: Nomos. 136s. ISBN 978-3-8329-3553-5
- GOLDWYN, L.D.; KALICKI, J. H. (2005). *Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 640s. ISBN 978-0801882791
- HADER, M. (2010). *Energiapolitik in Deutschland: Eine Analyse der umweltpolitischen Rahmenbedingungen für den Strommarkt aus Sicht der Ordnungspolitik*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer. 189s. ISBN 978-3-8196-0771-4
- HERMANN, M. (2009). *Energie für Europa. Die Energieproblematik aus interdisziplinärer Sicht*. Jena: IKS Garamond. 80s. ISBN 978-3-938203-99-6

- KRAEMER, A. (2011). *Security through Energy Policy: Germany's Strategy in Context*. Berlin: Ecologic Institute [online]. Dostupné z WWW: <http://ecologic.eu/download/vortrag/2011/GIZ_DE_CN/Kraemer_EnPol_en.pdf>.
- MÜLLER, F. (2005). *Germany and energy security policy: technical versus political modes of intervention*. In: MAULL, H.(Ed.) (2005). *Germany's Uncertain Power: Foreign Policy of the Berlin Republic*. New York: Palgrave Macmillan. s. 169-184.
- POSEN, A. (2007). *German Leadership and the Pursuit of Energy Security in a Global Economy*. Peterson Institute for international Economics [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=757>>.
- STEVENS, P. (2009). *Transit Troubles. Pipelines as a Source of Conflict*. Chatham House Report [online]. Dostupné z WWW: <http://www.chathamhouse.org.uk/files/13571_r0309_pipelines.pdf>.
- YOUNGS, R. (2009). *Energy security: Europe's new foreign policy challenge*. London: Routledge. 230s. ISBN 978-0-415-47804-5

Literatura periodická

- DIEKMANN, J.; KEMFERT, C. (2006). Perspectives for Germany's Energy Policy. *Weekly Report of German Institute for Economic Research*. Vol. 2, č. 2, s.11-22.
- DORAN, P. (2009). Collective Energy Security: A new Approach for Europe. *Journal of Energy Security*. Dostupné z WWW: <http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=177:collective-energy-security-a-new-approach-for-europe&catid=92:issuecontent&Itemid=341>.
- DUFFIELD, J, S. (2009). Germany and energy security in the 2000s: Rise and fall of a policy issue? *Energy Policy*. Vol. 37, č. 11, s. 4284 – 4292.
- NICOLA, S. (2008). Germany & Russia. A “special relationship“ at risk. *European Energy Review*. s. 82-87. Dostupné z WWW: <<http://www.europeanenergyreview.eu/site/artikel.php?id=578>>.
- NICOLA, S. (2007). Germany on zigzag course. *European Energy Review*. s. 84-88. Dostupné z WWW: <<http://www.europeanenergyreview.eu/site/artikel.php?id=536>> .
- SANDER, M. (2007). A “Strategic Relationship“? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. *Foreign Policy in Dialogue*. Vol. 8, č. 20, s. 16-24.

- SCHUMACHER, K.; SANDS, R. (2006). Innovative energy technologies and climate policy in Germany. *Energy Policy*. Vol. 34, č. 18, s. 3929- 3941.
- SOCOR, V. (2008). Sourcing the Nabucco Pipeline to Prevail Against South Stream. *Eurasia Daily Monitor*. Vol. 5, č. 25.
- UMBACH, F. (2008). Germany's Energy Insecurity. *Journal of Energy Security*. Dostupné z WWW: <http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=153:germanyenergyinsecurity&catid=81:europa&Itemid=324>.
- UMBACH, F. (2007). Towards a European Energy Foreign Policy? *Foreign Policy in Dialogue*. Vol. 8, č. 20, s. 7-15.
- YERGIN, D. (2006). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs*. Vol. 85, č. 2, s. 69-82.

Prameny a ostatní zdroje

- *Bericht der Bundesregierung zur Öl und Gasmarktstrategie*. Dostupné z WWW: <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/B/bericht-der-bundesregierung-zur-oel-und-gasmarktstrategie.property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>>.
- *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007*. OECD Publishing, 2007. 184s.
- *Innovation and New Energy Technologies*. The 5th Energy Research Programme of the Federal Government. Dostupné z WWW: <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/E/energieforschungsprogramm-englisch.property=pdf,bereich=bmwi,sprache=en,rwb=true.pdf>>.
- *German Energy Policy At The Crossroads: Spiegel* [online]. 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,496691-2,00.html>>.
- *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP* [online]. 2009. Dostupné z WWW: <<http://www.cdu.de/doc/pdf/091024-koalitionsvertrag-cducsu-fdp.pdf>>.
- *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD* [online]. 2005. Dostupné z WWW: <http://www.cdu.de/doc/pdf/05_11_11_Koalitionsvertrag.pdf>.
- *Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/ Die Grünen*. [online]. 1998. Dostupné z WWW: <http://archiv.gruene-partei.de/gremien/rot-gruen/vertrag/ko_vertr.pdf>.
- *Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/ Die Grünen*. [online]. 2002. Dostupné z WWW: <http://www.upi-institut.de/Koalitionsvereinbarung_02.pdf>.

- *Nord Stream – Offshore pipeline through the Baltic Sea..* Dostupné z WWW: <<http://www.nord-stream.com>>.
- *The European Union's Energy Security Challenges.* Congressional Research Service [online]. 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA473788&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>>.
- *The German Government's raw materials strategy: Safeguarding a sustainable supply of non-energy mineral resources for Germany.* Federal Ministry of Economics and Technology (BMWi), 2007. 28s.

OBSAH

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	6
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	16
ÚVOD	17
1 OBECNÉ VYMEZENÍ ZÁKLADNÍHO POJMOSLOVÍ	19
1.1 VZRŮSTAJÍCÍ VÝZNAM ENERGETICKÉHO SEKTORU.....	19
1.2 KONCEPT ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI.....	21
1.2.1 Princip diverzifikace.....	23
1.2.2 Dílčí shrnutí – aplikace získaných poznatků.....	26
2 NĚMECKÝ ENERGETICKÝ SEKTOR	27
2.1. VÝVOJ PO ROCE 1990	27
2.2.1. Energetický mix	31
2.2.2. Importy energetických surovin	33
2.3. NEJVÝZNAMNĚJŠÍ ROPOVODY A PLYNOVODY NA ÚZEMÍ NĚMECKA.....	36
2.4. KLÍČOVÍ AKTÉŘI	41
3 POLITICKÁ DIMENZE	47
3.1 ANALÝZA POSTOJŮ JEDNOTLIVÝCH POLITICKÝCH STRAN	47
3.1.1 CDU/CSU - Křesťansko-demokratická unie/Křesťansko-sociální unie	48
3.1.2 SPD - Sociálnědemokratická strana Německa.....	50
3.1.3 FDP - Svobodná demokratická strana.....	52
3.1.4 Svazek 90/Zelení.....	53
3.1.5 Die Linke - Strana Levice.....	55
3.1.6 Dílčí shrnutí	55
3.2 POLITICKÉ SOUVISLOSTI OD ROKU 1998 DO ROKU 2005	56
3.2.1 Kořeny německo-ruské energetické spolupráce.....	58
3.2.2 Německo-ruské energetické vztahy za vlády Gerharda Schrödera	60
3.3 POLITICKÉ SOUVISLOSTI OD ROKU 2005.....	64
3.3.1. Německo-ruské energetické partnerství po roce 2005	69
3.3.2. Dílčí shrnutí	70
4. JEDNOTNÁ ENERGETICKÁ POLITIKA EU VERSUS NĚMECKÁ ENERGETICKÁ KONCEPCE	71
4.1. VYBRANÉ ASPEKTY VÝVOJ ENERGETICKÉ POLITIKY EU	71
4.2. PŘÍČINY NEEEXISTENCE JEDNOTNÉ UNIJNÍ ENERGETICKÉ POLITIKY	74
4.3. NĚMECKÁ POZICE	76
5. BUDOUCÍ VÝVOJ ENERGETICKÉ POLITIKY EU	78
5.1. NOVÉ VÝZVY	78
ZÁVĚR	79
SUMMARY	81
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- BMU** - Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (Spolkové ministerstvo životního prostředí)
- BMWi** - Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (Spolkové ministerstvo průmyslu)
- CCS** - Carbon capture and storage (ukládání oxidu uhličitého hluboko pod zem)
- CDU** - Christlich Demokratische Union (Křesťansko-demokratická unie)
- CSU** - Christlich-Soziale Union (Křesťansko-sociální unie)
- DIW** - Deutsche Institut für Wirtschaftsforschung (Německý institut pro hospodářský výzkum)
- EnWG** - Energiewirtschaftsgesetz (Energetický zákon)
- ESUO** - Evropské společenství uhlí a oceli
- EURATOM** - Evropské společenství pro atomovou energii
- FDP** - Freie Demokratische Partei (Svobodná demokratická strana)
- GATT** - General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda na clech a obchodu)
- G-8** - Group of Eight (Sdružení sedmi nejvyspělejších zemí světa plus Rusko)
- IEA** - International Energy Agency (Mezinárodní agentura pro energii)
- LNG** - Liquefied Natural Gas (Zkapalněný zemní plyn)
- LPG** - Liquefied Petroleum Gas (Zkapalněný ropný plyn)
- NDR** - Německá demokratická republika
- NSR** - Německá spolková republika
- OECD** - Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
- OPEC** - Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizace zemí vyvážejících ropu)
- SPD** - Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Sociálnědemokratická strana Německa)
- WTO** - World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

ÚVOD

Ačkoliv se těžiště světového obchodu v posledních několika letech postupně přesouvá do oblasti jihovýchodní Asie, zůstává západní Evropa nadále jedním z jeho hlavních center. O tom, zda jím zůstane i nadále, přitom v budoucnu rozhodne celá řada faktorů, mezi nimiž bude hrát čím dál zásadnější úlohu zejména zabezpečení pravidelného přísunu energetických surovin.

Ve srovnání s jinými světovými regiony, jako je např. Blízký východ, nedisponuje evropský kontinent, bráno jako celek, tak významnými surovinovými zásobami. To se samozřejmě negativně projevuje na prohlubující se závislosti Evropy na importech energetických surovin z jiných světových regionů (Severní Afrika, Rusko, Blízký Východ atp.). V kontextu ropných šoků ze sedmdesátých let a plynových krizí z první dekády 21. století se však ukazuje, že tato importní závislost představuje značné bezpečnostní riziko. Témata související s energetickou bezpečností tak dostávají čím dál tím větší prostor, a to nejen ve všech evropských zemích.

Typickým příkladem evropské země, která disponuje poměrně malými zásobami energetických surovin, je Spolková republika Německo. Vzhledem ke svému hospodářskému významu¹ je Německo silně závislé na importech energetických surovin, především ropy, zemního plynu či uranu. Tento „hlad“ po surovinách se Německo snaží uspokojit navázáním užších bilaterálních vztahů s Ruskou federací (dříve se Sovětským svazem), které mají jak politickou, tak i ekonomickou rovinu. Právě německo-ruské energetické partnerství však probouzí v okolních středoevropských zemích mnohé negativní historické reminiscence, spojené s obdobím konce třicátých let.

Předmětem této diplomové práce bude zjistit, zda německá energetická politika, ve které se silně odráží německo-ruské energetické partnerství, představuje překážku pro užší evropskou energetickou integraci, jejímž cílem je vytvoření jednotné unijní energetické politiky. Z hlediska metodologie proto tato práce využívá metody jedinečné případové studie, která umožňuje detailněji porozumět jak postojům německých politických elit, tak i postojům klíčových privátních aktérů, které zastávají vůči snahám o přijetí jednotné unijní energetické politiky.

¹ V roce 2011 představovalo Německo třetího největšího exportéra na světě (za Čínou a Spojenými státy). In: *Exports*. CIA World Fact Book. [online]. [cit.2012-02-16]. Dostupné z WWW <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html>>.

Autor této práce předpokládá rozpor mezi současnou německou energetickou politikou a snahami o užší energetickou kooperaci na úrovni Evropské unie. Tento předpoklad se autor práce pokusí verifikovat prostřednictvím analýzy klíčových státních/vládních dokumentů, postojů parlamentních politických stran/frakčních uskupení či postojů privátních ekonomických aktérů. V této souvislosti bude tato práce využívat i cenných poznatků německých think-tanků, jako je např. *Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit* nebo *Deutsche Institut für Wirtschaftsforschung*.

Celá diplomová práce je rozdělena do celkem pěti samostatných kapitol. První kapitola se věnuje obecnému vymezení základních pojmů, se kterými tato práce v následujících kapitolách často operuje. Jedná se pojmy jako např. *míra energetické importní závislosti*, *čistý import*, *energetická bezpečnost* či *energetický mix*.

Druhá kapitola je primárně zacílena na analýzu německého energetického sektoru – na klíčové hráče, na jeho vývoj po roce 1990 a na jeho aktuální stav. V otázce proměny složení energetického mixu či diverzifikace dodavatelů, transportních tras atp., čerpá tato práce z oficiálních údajů Spolkového ministerstva průmyslu (*Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie*). Součástí této kapitoly je rovněž analýza nejvýznamnějších podpůrných programů, které byly zaměřeny na snížení energetické náročnosti německého průmyslu.

Třetí kapitola se věnuje politické dimenzi německé energetické politiky. První část této kapitoly se zaměřuje na analýzu postojů jednotlivých politických stran/frakčních uskupení, které zastávají v otázce směřování německého energetického sektoru. Druhá část této kapitoly se pak zabývá srovnáním programových priorit jednotlivých spolkových vlád v oblasti energetiky od roku 1998, tedy od nástupu Gerharda Schrödera do funkce spolkového kancléře. Značná pozornost je v této souvislosti věnována zejména vývoji německo-ruských energetických vztahů.

Čtvrtá kapitola, jež je pro tuto práci stěžejní, využívá poznatků získaných z předchozích kapitol, které zasazuje do kontextu vývoje unijní energetické politiky. Tyto poznatky jsou v dané kapitole rozebrány a následně konfrontovány se zadáním výzkumné otázky.

Poslední, pátá kapitola, představuje subjektivní náhled autora této práce na nejvýznamnější výzvy, kterým bude v energetické oblasti nucena Evropská unie v příštích letech čelit.

1 Obecné vymezení základního pojmosloví

1.1 Vzrůstající význam energetického sektoru

Energetický sektor dnes představuje jeden z klíčových faktorů, které se přímo podílejí na akceleraci hospodářského růstu země. Modernizace každého státu je tak silně navázána na pravidelný přísun energetických surovin do nejrůznějších oblastí, jako je např. průmysl, doprava, služby či samotné domácnosti. Růst spotřeby energetických surovin však nemusí nutně přinášet pouze pozitivní aspekty spojené s rozvojem národního hospodářství, nýbrž i celou řadu negativních doprovodných jevů, které mají jednoho společného jmenovatele – větší zranitelnost.

Obecně lze totiž konstatovat, že čím je ekonomika dané země rozvinutější, tím je také zranitelnější, neboť má větší spotřebu energie, která je rozložena do velkého množství sektorů. V zásadě pak existují dva základní způsoby, jak stát dokáže své energetické potřeby a zájmy zabezpečit. Prvním z nich je využití vlastních zdrojů, čímž se fakticky příslušný stát stává energeticky soběstačným. Využití druhého způsobu pak logicky nastává v případě, že příslušný stát nedisponuje dostatečně velkými vlastními zásobami surovin a je tak nucen spoléhat se na import surovin z jiných zemí.²

Energetická politika příslušného státu je tak již od svého počátku na jedné straně svázána jeho možnostmi a potřebami, na druhé straně je však čím dál častěji odkázaná i na vnější vztahy. To ostatně platí jak pro země energeticky soběstačné, které se často stávají producenty – vývozci svých surovin, tak i pro země spotřebitelské, které představují cílová odbytiště. Mezi oběma typy zemí vzniká určitá forma vzájemné závislosti, která se může postupem času prohlubovat směrem k absolutní vzájemné závislosti a nebo může nabýt asymetrických podob, a to ať už na straně producenta či spotřebitele.³

Na tomto místě je potřeba zmínit, jaké jsou zásadní rozdíly v uvažování mezi oběma typy zemí v možnosti zabezpečení jejich energetické bezpečnosti (zevrubněji se

² Dančák, Břetislav. *Základní principy a východiska energetické bezpečnosti*. In: Dančák, Břetislav; Závěšický, Jan. *Energetická bezpečnost a zájmy České republiky*. Brno: Masarykova univerzita-Mezinárodní politologický ústav, 2007. s. 13-14.

³ Dalgaard, Klaus; Glöck, Åsa. *The Dialectics of Energy Security Interdependence*. International Studies Association Convention in New York. [online]. 2009. s. 6. [cit. 2012-02-16]. Dostupný z WWW <http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/5/2/pages313529/p313529-6.php>.

konceptu energetické bezpečnosti věnuje následující podkapitola *Koncept energetické bezpečnosti*).

Hlavní zájem producentských zemí se primárně zaměřuje na hledání nových či udržení stávajících odbytišť, které zajišťují stabilní odběr jejich energetických zdrojů. Vitální zájem producentů tak tkví v zabezpečení svých odběrů, které představují stabilní výnosy jejich veřejných financí. U mnoha producentských zemí představují tyto výnosy dokonce hlavní zdroj jejich příjmů.⁴

Typickým příkladem takové země je např. Alžírsko, u něž příjmy z exportu energetických surovin tvoří zhruba 60% veškerých rozpočtových příjmů, což mj. představuje 30% HDP a více než 95% příjmů z exportu⁵. Obdobně vysoká čísla vykazují i země Perského zálivu, jako je např. Saudská Arábie, Kuvajt či Spojené arabské emiráty. Pro tyto země tak představuje jakékoliv přerušení jejich odbytu či prudké výkyvy cen těchto surovin značné výpadky v příjmech.⁶

Oproti tomu spotřebitelské země se zaměřují především na bezpečné zásobování energiemi tak, aby nedošlo k ohrožení (ochromení) příslušné národní ekonomiky. Spotřebitelské země (bráno jako celek) jsou také mnohem méně homogenní skupinou, než je tomu v případě producentských zemí. Mezi spotřebitelskými zeměmi existují obrovské rozdíly v dostupnosti energetickými zdroji, což do jisté míry předurčuje jejich vnímání energetické bezpečnosti. Silnější důraz na národní řešení energetické bezpečnosti je zřetelný u zemí, které nedisponují žádnými či velmi malými zdroji surovin, jako je např. Japonsko, Jižní Korea či Francie. Naproti tomu země, které jsou bohatší na tyto zdroje (ale nejsou zcela soběstačné), zdůrazňují kromě národního také globální charakter energetické bezpečnosti, neboť disponují rozmanitějšími možnostmi v nastavení zabezpečení svých energetických dodávek.⁷ Příkladem takové země je v současné době Velká Británie, u níž

⁴ Tamtéž, s. 7.

⁵ *Algeria*. CIA World Fact Book. [online]. [cit.2012-02-16]. Dostupné z WWW <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html>>.

⁶ Byly to právě výkyvy v cenách ropy, které vedly k založení Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC). Na konci padesátých let vedlo zvýšení konkurence mezi ropnými společnostmi k nadprodukcí ropy, v důsledku čehož došlo ke nižší ceně této suroviny. Tato situace roznítla země, jejichž hlavní příjmy pocházely z vývozu ropy natolik, že iniciovaly vytvoření organizace, která by bránila jejich společné zájmy tím, že by stanovovala jednotnou cenu ropy. V září 1960 v Bagdádu se Irán, Irák, Kuvajt, Saudská Arábie a Venezuela (Katar se zúčastnil v roli pozorovatele) dohodly na vytvoření OPEC. In: Dalgaard, Klaus; Glöck, Åsa. *The Dialectics of Energy Security Interdependence*. International Studies Association Convention in New York [online]. 2009. s. 7. [cit.2012-02-16]. Dostupný z WWW <http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/5/2/pages313529/p313529-7.php>.

⁷ Hippel, David, Von; Nickum, James; Suzuki, Tatsujiro, Wilkening, Ken. *A Framework for Energy Security Analysis and Application to a Case Study of Japan*. [online]. 1998. s. 18. [cit.2012-02-20]. Dostupné z WWW <http://oldsite.nautilus.org/archives/pares/PARES_Synthesis_Report.PDF>.

v roce 2009 představoval její čistý import 8,6% britské spotřeby surové ropy, 31,6% spotřeby plynu a 77,8% spotřeby uhlí. Celková energetická závislost Velké Británie pak v tomto roce dosahovala hodnoty 26,6%.⁸

V posledním odstavci je záměrně užito slovní spojení *čistý import* (a nikoliv pouze označení import) a na tomto místě je třeba vysvětlit, co se pod tímto označením skrývá. Hodnota čistého importu udává množství dovezených energetických surovin, přičemž vzorec pro jeho výpočet je roven rozdílu importu (tj. vstupů energie na území) a exportu (tj. výstupů energie z příslušného území). Jestliže tento ukazatel dosahuje kladných hodnot, znamená to, že je příslušná země čistým dovozcem energie. Pakliže bude výsledek dosahovat opačných hodnot, pak bude tato země samozřejmě naopak čistým vývozcem energie.⁹

Druhým důležitým ukazatelem, jehož hodnota významně ovlivňuje energetickou politiku země, je *míra energetické importní závislosti*. Tato hodnota se vypočítává coby čistý import dělený součtem celkové spotřeby energie a zásobníků¹⁰. Čím je výsledná hodnota vyšší, tím vyšší je zranitelnost a tím také závislost dané země na pravidelných importech ze zahraničí.

Následující kapitola *Koncept energetické bezpečnosti* se mj. zabývá možnostmi, kterak mohou tyto země, které jsou jinak silně závislé na energetických importech, posilovat svou vlastní energetickou bezpečnost.

1.2 Koncept energetické bezpečnosti

Pojem *energetická bezpečnost* byl v minulé podkapitole několikrát zmíněn v souvislosti s energetickou politikou státu, neboť je její nedílnou a stále důležitější součástí. Energetická bezpečnost je tak natolik důležitým politickým a bezpečnostním tématem, že si zaslouží svou vlastní samostatnou podkapitolu. V této části práce jsou uvedeny některé vybrané definice, které se snaží tento pojem co nejpřesněji vystihnout.

⁸ *Energy Dependence*. Eurostat. [online]. 2011. [cit.2012-02-20]. Dostupné z WWW <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310>>.

⁹ *Energy Indicators for Sustainable Development: Guidelines and Methodologies*. International Atomic Energy Agency. [online]. 2005. s. 83. [cit.2012-02-20]. Dostupné z WWW <<http://www.scribd.com/rberariu/d/58369740/24-ECO15-Net-energy-import-dependency>>.

¹⁰ *Energy Dependence*. Eurostat. [online].2011. [cit.2012-02-20]. Dostupné z WWW <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310>>.

Problematika energetické bezpečnosti tak, jak ji chápeme dnes, má svůj původ v sedmdesátých letech minulého století, tedy v době, kdy západní země byly nuceny čelit ropnému embargu ze strany zemí OPEC¹¹. V reakci na první ropný šok, který západní země velmi citelně zasáhl, došlo k vytvoření nového energeticko-bezpečnostního systému. Tento systém byl nastaven tak, aby mohl v případě dalšího možného přerušení dodávek ropy zajišťovat koordinaci mezi západními průmyslovými zeměmi v oblasti energetické politiky, což by do budoucna mohlo předcházet ničivým dopadům na ekonomiky těchto zemí. Klíčovou úlohu na tomto poli zaujímal a dosud zaujímá *Mezinárodní agentura pro energii (IEA)*¹², jež byla založena v roce 1974 s úkolem pomoci svým členským zemím koordinovat společnou reakci na závažné narušení dodávek ropy a to prostřednictvím sdílení těchto dodávek v případě narušení.¹³

Postupem času se agenda Mezinárodní agentury pro energii rozrostla o některé další oblasti zájmu, kdy se kromě již zmíněné energetické bezpečnosti klade důraz i na hospodářský rozvoj členských zemí IEA (včetně podpory v odstraňování energetické chudoby) či na ochranu životního prostředí.¹⁴

Mezinárodní agentura pro energii definuje energetickou bezpečnost coby „*přístup k dostatečnému množství spolehlivé energie za přijatelnou cenu, s respektem k životnímu prostředí*“¹⁵. Obdobně definuje energetickou bezpečnost i Gawdat Bahgat, který se ovšem ve své definici explicitně (narozdíl od definice IEA) nezmiňuje o nutném ohledu na životní prostředí. Jeho pojetí energetické bezpečnosti se tak odkazuje na „*udržitelnost a spolehlivost dodávek za rozumné ceny*“.¹⁶

Jan H. Kalicki a David L. Goldwyn pak chápou energetickou bezpečnost jako „*zajištění možnosti přístupu k energetickým zdrojům, jež jsou potřebné pro další rozvoj národní síly*“.¹⁷ S jednou z nejstručnějších a zároveň ve světě nejcitovanějších definic tohoto pojmu však přišel Daniel Yergin, který ve svém slavném článku *Ensuring Energy*

¹¹ Na podzim roku 1973 Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) záměrně snížila těžbu ropy o cca 5%, od čehož si slibovala větší míru ovlivňování ceny ropy ve svůj prospěch. V součinnosti s tímto krokem se také OPEC odhodlala k vyhlášení embarga na vývoz ropy do zemí, které poskytovaly pomoc a podporu Izraeli během Jomkipurské války.

¹² Založena Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

¹³ Yergin, Daniel. *Ensuring Energy Security*. *Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 2. s. 75.

¹⁴ *About the IEA*. International Energy Agency. [online]. [cit.2012-03-02]. Dostupné z WWW <<http://www.iea.org/about/index.asp>>.

¹⁵ *Energy Security*. International Energy Agency. [online]. [cit.2012-03-02]. Dostupné z WWW <http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD_ID=4103>.

¹⁶ Bahgat, Gadwat. *Europe's Energy Security: Challenges and Opportunities*. *International Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 5. s. 965.

¹⁷ Goldwyn, L. David; Kalicki, H., Jan. *Energy & Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2005. s. 9.

Security definoval energetickou bezpečnost jednoduše coby „dostupnost dostatečných dodávek za přijatelné ceny“.¹⁸

Všechny tyto výše zmíněné definice mají mnoho společných znaků, mezi které patří nutnost zajistit dodávky energetických surovin, a to v dostatečném množství a za ceny, které se zdají oběma stranám této dohody přijatelné (únosné).

1.2.1 Princip diverzifikace

V otázce zabezpečení přísunu těchto zdrojů panuje mezi výše uvedenými autory (a institucemi) shoda na tom, že vhodně nastavená diverzifikace dodávek surovin představuje první a základní princip fungující energetické bezpečnosti státu. Jak již bylo zmíněno v předcházející podkapitole (1.1. *Vzrůstající význam energetické sektoru*), diverzifikace dodávek je výhodná jak pro země spotřebitelské, tak i pro země producentské, neboť oba typy těchto zemí mají vitální zájem na stabilitě trhu s energiemi. Pro producentské země představuje stabilita trhu pravidelný přísun finančních prostředků do veřejných rozpočtů, pro spotřebitelské země představuje stabilita trhu s energiemi absenci turbulentních výkyvů v cenách a v množství dodávek, díky čemuž jsou položeny vhodné základy pro další rozvoj jejich průmyslových kapacit.

Daniel Yergin pak přidává k principu diverzifikace další tři důležité faktory, které se významně podílejí na míře energetické bezpečnosti. Druhou důležitou zásadu tak představuje odolnost (*resilience*), neboli ochrana vůči otřesům, která usnadňuje obnovu po krizových situacích. Pomyslný „narázník“, který plní tuto ochrannou roli, mohou představovat např. strategické rezervy, dostatečné volné skladovací kapacity v dodavatelském řetězci atp.¹⁹ V této souvislosti není bez zajímavosti, že bývalý výkonný ředitel IEA Claude Mandil označil strategické rezervy členských zemí IEA za jeden z klíčových nástrojů v boji proti politicky motivovaným embargům a monopolistickým kontrolám trhu ze strany OPECu.²⁰

Třetí důležitá zásada se týká oblasti integrace, kdy je nezbytně nutné si uvědomit, že současný trh s energiemi je ze své podstaty velmi provázaný. Jedná se tak o komplexní celosvětový systém, přičemž míra bezpečnosti spotřebitelských zemí je přímo úměrná stabilitě celého systému. Z tohoto hlediska jsou jakékoliv snahy o vymanění se z tohoto

¹⁸ Yergin, Daniel. *Ensuring Energy Security*. *Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 2. s. 70.

¹⁹ Tamtéž, s. 76.

²⁰ Dalgaard, Klaus; Glöck, Åsa. *The Dialectics of Energy Security Interdependence*. International Studies Association Convention in New York. [online]. 2009. s. 11. [cit. 2012-03-05]. Dostupný z WWW <http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/5/2/pages313529/p313529-6.php>.

systemu podle Yergina zcela scestné.²¹ Čtvrtou a poslední zásadou, kterou Daniel Yergin ve své práci zmiňuje, je oblast informací. Kvalitní a tudíž hodnotné informace jsou základem dobře fungujícího trhu a to jak v období relativní stability, tak i v období krize, kdy může dojít k propuknutí spotřebitelské paniky, která může být vyvolána směsicí polopravd, nejrůznějších dohadů atp. V takových situacích by podle Yergina mělo docházet ke spolupráci mezi vládami a soukromým sektorem v boji proti panikaření a to právě pomocí kvalitních a v tomto případě i včasných informací.²²

Princip diverzifikace má však několik dimenzí, přičemž diverzifikace v dodavatelské síti představuje pouze jednu z možných cest, jak je možné tento princip v praxi uplatňovat. Kromě již zmíněné diverzifikace v dodavatelské síti se jedná především o diverzifikaci používaných energetických zdrojů, které tvoří *energetický mix* příslušné země, tj. podíl jednotlivých energetických zdrojů na celkové primární spotřebě energie. V podstatě se tak jedná o podíly fosilních paliv (ropa, zemní plyn, uhlí), jaderné energie či obnovitelných zdrojů energie (geotermální energie, fotovoltaické systémy, biomasa apod.) na celkovou spotřebu.

Spotřebitelské země, které jsou jinak silně závislé na importu ropy či zemního plynu, mohou pomocí masivních investic do vývoje moderních technologií tuto importních závislost alespoň částečně snížit tím, že změní podílové složení svého energetického mixu. Existuje přitom celá řada možností, jak nastavit svůj vlastní energetický mix tak, aby vhodně kopíroval dané možnosti a schopnosti státu. Jednou z možností je masivní rozvoj jaderné energetiky, jako tomu bylo v případě Francie, která má dnes 58 nukleárních reaktorů, přičemž z těchto reaktorů pochází přes 75% veškeré vyrobené elektřiny na území státu. V celkovém energetickém mixu Francie (z roku 2007) pak zaujímá jaderná energie největší část, zhruba 40%, díky čemuž došlo ke snížení podílu ropy na 33% (z 67% v roce 1973), zemního plynu na zhruba 15%, uhlí na zhruba 5% (ostatní zdroje pak dosahují 7% hodnoty).²³

Druhou možností, jak lze vhodně nastavit svůj energetický mix, je větší využití obnovitelných zdrojů energie. V tomto případě se však jedná o možnost, která je velmi úzce spojená s vhodnými klimatickými či geografickými podmínkami, bez kterých nelze obnovitelné zdroje energie účinně ve větším měřítku využívat. Typickým příkladem země,

²¹ Yergin, Daniel. *Ensuring Energy Security. Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 2. s. 76.

²² Tamtéž.

²³ *France: Energy Mix*. [online]. [cit.2012-03-10]. Dostupné z WWW <<http://www.scribd.com/doc/47959904/France-Energy-Mix>>.

jež disponuje těmito vhodnými podmínkami je Island, jehož skladba zdrojů energie má nejvyšší podíl energie z obnovitelných zdrojů ze všech zemí v Evropě. Tento stav je dán tím, že Island disponuje značnými geotermálními (56% z obnovitelných zdrojů) a hydroelektrickými (16,6% z obnovitelných zdrojů) zdroji.²⁴ Díky tomu dosahuje podíl obnovitelných zdrojů energie v celkovém energetickém mixu Islandu úctyhodných 73%, přičemž zbylých zhruba 27% připadá na fosilní paliva.²⁵

Třetí typ diverzifikace spočívá v diverzifikaci přepravních tras, přičemž podobně jako u dvou předchozích typů diverzifikace (v dodavatelské síti a v používaných energetických zdrojích) zde platí jednoduché rovnítko mezi počtem přepravních tras a rizikem výpadku importů. Čím hustší je síť dopravních tras, tím menší je riziko výpadku veškerých importů. Anita Orbánová v této souvislosti upozorňuje na rozdílnost v obchodu s ropou a zemním plynem, kdy uvádí, že *..“přepřavovat ropu je mnohem jednodušší než v případě zemního plynu. Cena zemního plynu závisí na vzdálenosti mezi spotřebitelem a ložiskem. Čím větší vzdálenost, tím vyšší cena zemního plynu...U ceny ropy není vzdálenost ani zdaleka tak významným určujícím faktorem, proto je snazší nahradit jednoho prodávajícího druhým..“*²⁶

Jinými slovy, zatímco ropu lze poměrně bez problémů přepravit pomocí ropovodů či pomocí tankerů v podstatě na jakémkoliv místě na světě (a to za přijatelnou cenu za přepravu), tak u zemního plynu je situace poněkud složitější. Ačkoliv v poslední době dochází k rozvoji tzv. LNG technologie²⁷ v přepravě plynu, tak je stále tato přeprava z velké části odkázána na síť existujících plynovodů, což výraznou měrou zvyšuje nebezpečí omezení těchto dodávek. Další významný rozdíl v odběru ropy a zemního plynu spočívá v délce smluvních kontraktů, kdy plynové kontrakty mívají většinou dlouhodobý charakter, u ropných je tomu většinou naopak.²⁸

V této části své práce jsem se snažil vylíčit alespoň základní typy diverzifikace, které mohou vést ke zvýšení energetické bezpečnosti jednotlivých zemí či regionů. Na tomto místě je však potřeba říci, že tento výčet není ani zdaleka úplný, neboť existuje celá škála různých nástrojů, která lze přiřadit k formě diverzifikace (úspory energie atp.).Z

²⁴ Tamtéž.

²⁵ *Energy mix and carbon emissions, country by country*. [online]. [cit.2012-03-10]. Dostupné z WWW <<http://lightbucket.wordpress.com/2008/02/28/energy-mix-and-carbon-emissions-country-by-country/>>.

²⁶ Orbánová, Anita. *Moc, energie a nový ruský imperialismus*. Praha: Argo, 2010. s. 108-109.

²⁷ LNG (*Liquefied Natural Gas*) je zkratka pro zkvalifikovaný zemní plyn. Ke zkvalifikování dochází po jeho vytěžení tak, aby mohl být dopravován na cílové odbytí většinou pomocí tankerů. Hlavní problém této technologie však spočívá v její energetické náročnosti, díky níž se energetické bilance takto zkvalifikovaného plynu rapidně snižuje. Druhý problém spočívá ve finanční náročnosti lodních terminálů pro LNG.

²⁸ Orbánová, Anita. *Moc, energie a nový ruský imperialismus*. Praha: Argo, 2010. s. 108-109.

tohoto důvodu jsem se soustředil na tyto tři základní typy, o kterých si myslím, že mají největší vliv na míru energetické bezpečnosti.

1.2.2 Dílčí shrnutí – aplikace získaných poznatků

Oblast energetické bezpečnosti nelze redukovat pouze na otázky spojené s cenou příslušné suroviny či na diverzifikace jejích dodávek. Energetická bezpečnost v sobě zahrnuje široké spektrum technologických, politických, environmentálních, geografických či ekonomických (a celé řady dalších) souvislostí, bez nichž nelze tuto problematiku komplexněji zkoumat.

Vzhledem k tomu, že se další kapitoly této práce zaměřují na *Německo coby energeticko-politického hráče*, na jeho postoje k možné budoucí jednotné energetické politice Evropské unie, budou proto tyto teoretické poznatky použity k následné aplikaci, a to na případu Německa.

V této souvislosti proto bude na Německo nahlíženo jako na stát, který je z velké části odkázaný na importy energetických surovin ze zahraničí, což bude následně prokázáno na míře jeho energetické importní závislosti. V otázce energetické bezpečnosti se bude tato práce opírat o definici Mezinárodní agentury pro energii, která energetickou bezpečnost definuje coby: „*přístup k dostatečnému množství spolehlivé energie za přijatelnou cenu, s respektem k životnímu prostředí*“²⁹. Hlavní důvod použití této definice tkví v tom, že tato definice odkazuje i na environmentální aspekt energetické bezpečnosti, který je dle autora této práce v německé politice silně zastoupen.

V otázce diverzifikace dojde ke zmapování všech tří typů, které jsou popsány v první kapitole, přičemž následně dojde k jejich zasazení do německých reálií. V neposlední řadě se autor této práce pokusí provést konfrontaci svých poznatků k postojům, které Německo prosazuje na jednáních Evropské unie

²⁹ *Energy Security*. International Energy Agency. [online]. [cit.2012-03-02]. Dostupné z WWW <http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD_ID=4103>.

2 Německý energetický sektor

2.1. Vývoj po roce 1990

Znovusjednocení Německa, k němuž oficiálně došlo 3. října 1990, přineslo celou řadu na první pohled viditelných změn v geopolitické, ekonomické či sociální oblasti. Významnými změnami prošel i energetický sektor, který byl silně poznamenán rozdílným hospodářským vývojem obou německých států.

V energeticko-průmyslové oblasti vykazovala strukturální problémy především Německá demokratická republika (dále jen NDR), jejíž průmysl se již od počátku potýkal s vysokou mírou energetické náročnosti, což bylo do jisté míry dáno jeho celkovou skladbou, v níž největší místo stále zaujímal těžký průmysl. Tento problém byl ještě umocněn v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let, kdy došlo na území NDR k významnému zvýšení objemu těžby hnědého uhlí³⁰, které představovalo nejvýznamnější část energetického mixu země. V řeči čísel tak hnědé uhlí na konci osmdesátých let pokrývalo přibližně 70% poptávky po primární energii z NDR, hnědouhelné elektrárny vyprodukovaly 4/5 vyrobené elektřiny.³¹

Zvýšená těžba hnědého uhlí si vyžádala svou daň v podobě významného zhoršení kvality ovzduší. Hnědé uhlí totiž kromě své nedostatečné energetické účinnosti obsahovalo vysoké množství příměsí popelovin, síry a často i vody. Druhý faktor, který se podílel na výrazném zhoršení kvality ovzduší, spočíval v nízké efektivitě starších elektráren (20 – 25%), což vedlo k dalšímu růstu spotřeby paliva a k postupnému zvyšování podílu škodlivých látek v atmosféře.³²

³⁰ Po druhém ropném šoku v roce 1979 došlo k výraznému rozdílu v cenách ropy. Na jedné straně existovala cena na světovém trhu, která byla několikanásobně vyšší, na druhé straně zde byla podstatně nižší nákupní cena sovětské ropy, jež byla určena zemím RVHP, včetně NDR. Díky tomu nakupovala NDR ropu za podstatně výhodnějších podmínek, než-li například Německá spolková republika. Tyto nepřímé subvence ze strany Sovětského svazu využívala NDR jako zdroj svých devíz skrze vývoz ropných produktů. Tento zdroj devíz však na počátku osmdesátých let skončil, protože došlo ke snížení sovětských zásob ropy a zároveň došlo k upravení cen této ropy na světovém trhu. Díky tomu skončilo období „levné ropy“. Dalším důvodem k zvýšení těžby ropy byla snaha dosáhnout energetické nezávislosti a tím i zvýšit relativní nezávislost na výkyvech cen strategických surovin jako je ropa na světových trzích.

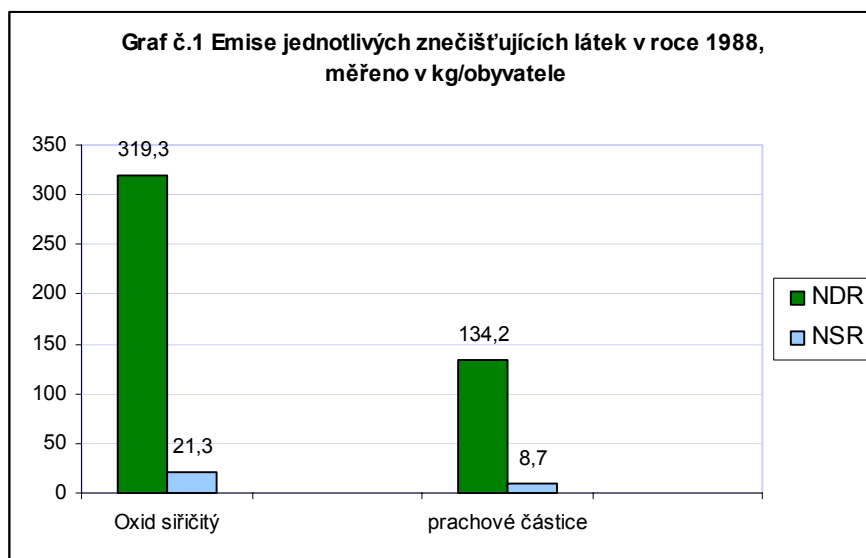
In: *Die Wirtschaft in der DDR*. Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2010. [cit.2012-03-15].

Dostupné z WWW <<http://www.bpb.de/files/KBHAC1.pdf>>.

³¹ *Dezentrale Energieversorgung in Ostdeutschland: Entwicklungsstand und Perspektiven*. [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/fulltext/fo-wirtschaft/00292001.htm#LOCE9E2>>.

³² Szobi, Pavel. Komparace energetické politiky NDR a ČSSR na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2010, Vol. 20, No.2. s. 76.

Na konci osmdesátých let dosáhla míra znečištění ovzduší svého vrcholu, čímž se NDR zařadila mezi státy s největším podílem škodlivých látek v ovzduší. Vysokou míru znečištění lze nejlépe ilustrovat na následujícím grafu (graf č.1), který porovnává emise jednotlivých znečišťujících látek v roce 1988 mezi Německou demokratickou republikou (NDR) a Německou spolkovou republikou (NSR)³³

Zdroj: *Die Wirtschaft in der DDR*. Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2010. [cit.2012-03-15]. Dostupné z WWW <<http://www.bpb.de/files/KBHAC1.pdf>>.

V průběhu devadesátých let docházelo k celé řadě podpůrných programů, které měly vést k celkovému snížení energetické náročnosti německého průmyslu, zvláště pak té části průmyslu, jež byla alokována v nových spolkových zemích (území bývalé NDR). Tyto pobídky a podpůrné programy byly často primárně zaměřené na malé a střední podniky (např. *Kreditanstalt für Wiederaufbau Umweltprogramm*), přičemž tyto podniky mohly kombinovat více podpůrných programů najednou a to až do výše 100% předpokládaných nákladů na inovace.³⁴

Dalším opatřením, které se již dotýkalo průřezově celého průmyslového sektoru, bylo zavedení *Ekologické daňové reformy (Ökosteuern/Ökologische Steuerreform)*. Ta byla naplánována do dvou etap. První z nich, která byla spuštěna k 1. dubnu 1999, počítala se zavedením zvýšené daňové zátěže na pohonné hmoty, topná paliva a elektřinu, která primárně nepocházela z obnovitelných zdrojů energie. V rámci *Zákona o zahájení ekologické daňové reformy (Das Gesetz zum Einstieg in die Ökologische Steuerreform)*

³³ Termín Německá spolková republika je v této práci používán pro Spolkovou republiku Německo v období let 1949 – 1990, aby nedošlo k záměně s vývojem po roce 1990.

³⁴ *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. s. 55-56.

tak došlo ke zvýšení daně z pohonných hmot (přepočteno z německých marek na eura) o 3,07 centu/l, daně z lehkého topného oleje o 2,05 centu/l, zvýšení se dotklo i zemního plynu o 0,164 centu/kWh či zkapalněného plynu (LPG) používaného k vytápění o 12,78 Euro/1000kg. V případě elektrické energie (z neobnovitelných zdrojů) došlo k zvýšení o 1,02 centu/kWh.³⁵

Část z těchto daňových výnosů byla přesunuta do oblasti podpory obnovitelných zdrojů energie, zvláště pak do podpory zavádění nových technologií do praxe. Větší část těchto daňových příjmů však měla kompenzovat ztráty spojené se snížením sazby pojistného na důchodové pojištění o 0,8%. Toto opatření mělo za cíl snížit zaměstnavatelům mzdové náklady a přispět tak ke zlepšení rámcových podmínek na pracovním trhu.³⁶

Druhá etapa reformy, která se odehrávala v letech 2000 až 2003, byla rozčleněna do čtyř fází, během nichž docházelo k opětovnému (a každoročnímu) navyšování některých sazeb ekologických daní. V rámci *Zákona o pokračování ekologické daňové reformy (Das Gesetz zur Fortführung der Ökologischen Steuerreform)* se daň z pohonných hmot zvyšovala každoročně o 3,07 centu/l (celkově tedy o 12,28 centu/l), v případě elektrické energie šlo o zvýšení o 0,26 centu/kWh (celkově 1,04 centu/kWh).³⁷

Ekologická daňová reforma byla od počátku koncipována coby finančně neutrální opatření.³⁸ Z tohoto důvodu schválila Spolková vláda seznam prioritních oblastí, na které se měla vztahovat daňová zvýhodnění. Jednalo se především o zvýhodnění veřejné dopravy vůči dopravě individuální (např. železniční či trolejbusová přeprava ve snížené sazbě 1,142 centu/kWh místo obvyklé sazby 2,05 centu/kWh). V oblasti pohonných hmot dochází k podpoře alternativních zdrojů (zemní plyn, zkapalněný plyn), v případě nafty se pak jedná o podporu zvyšování podílu biologických složek (bionafta)³⁹.

Ekologická daňová reforma spolu s řadou podpůrných programů, jež byly zacíleny na zlepšení energetické účinnosti a na podporu alternativních zdrojů energie, přinesla

³⁵ *Die Ökologische Steuerreform: Einstieg, Fortführung und Fortentwicklung zur Ökologischen Finanzreform*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2004. [cit.2012-03-21]. Dostupné z WWW<<http://files.foes.de/de/downloads/bilanz/oekosteuerreform.pdf>>.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Podniky, u nichž náklady spojené se zavedením ekologických daní převyšovaly výnosy spojené se snížením odvodů na důchodové pojištění, si mohly tuto rozdílovou částku odečíst ze snížení pojištění, a to až do 100% nákladů (od roku 2003 do 95% nákladů).

In: Burger, Andreas; Hanhoff, Ingrid. *Ökosteuer – sparen oder zahlen?* Berlin: Umweltbundesamt, 2002. s. 10.

³⁹ *Ökologische Steuerreform 1999-2003*. Forum Ökologisch-Soziale Marktwirtschaft [online]. [cit.2012-03-21]. Dostupné z WWW<<http://www.foes.de/themen/oekologische-steuerreform-1999-2003/?lang=de>>.

razantní změny nejen do oblasti životního prostředí (snížení emisí oxidu uhličitého), ale i do oblasti spotřebitelského chování běžných občanů. Ti byli ze strany státu motivováni k racionálnějšímu využívání energie.

Tento posun potvrzuje ve své zprávě z roku 2007 i Mezinárodní agentura pro energii (IEA), která řadí Německo na jedno z předních míst v oblasti snižování energetické náročnosti. Podle IEA vykazovalo Německo v letech 1990 až 2005 pokles své energetické náročnosti v průměru o 1,8% za rok, což v součtu znamená pokles o 27%. Výrazný podíl na tomto snížení mělo odvětví dopravy, kterému se podařilo za sledované období snížit svou spotřebu o téměř 6%.⁴⁰

Podle studie Německé fyzikální společnosti (Deutsche Physikalische Gesellschaft) z roku 2005 bude trend snižování celkové spotřeby energie pokračovat i v následujícím období, tj. minimálně do roku 2020.⁴¹ Statistické údaje za rok 2010 zveřejněné Spolkovým ministerstvem průmyslu (*Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie – BMWi*) tuto predikci vývoje potvrzují. Již v roce 2009 se tak Spolkové republiky Německo podařilo např. splnit svůj závazek vůči Kjótskému protokolu, který obsahoval snížení emisí skleníkových plynů o 21% do roku 2012, v porovnání s rokem 1990. Tento závazek se dokonce podařilo v tříletém předstihu o 8% překonat⁴².

Na následujícím grafu (graf. č. 2) lze názorně ilustrovat vývoj primární spotřeby energie (*Primärenergieverbrauch*)⁴³, hrubého domácího produktu (*Bruttoinlandsprodukt*) a makroekonomické energetické produktivity (*gesamtwirtschaftliche Energieproduktivität*) v Německu od roku 1990.

⁴⁰ *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. s. 53.

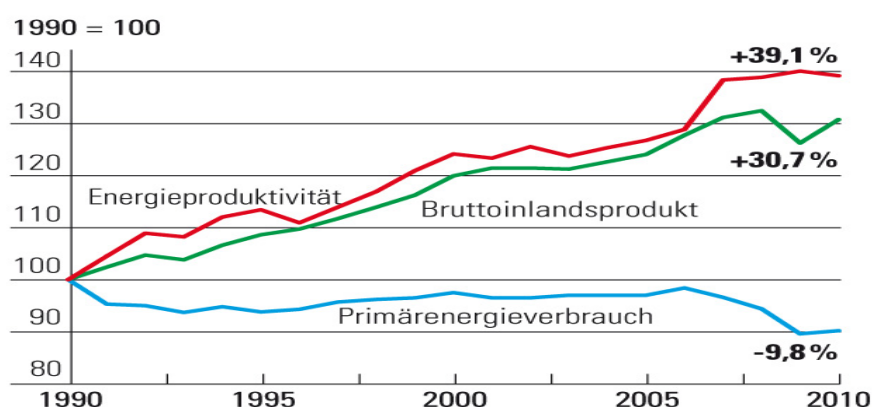
⁴¹ *Klimaschutz und Energieversorgung in Deutschland 1990-2020*. Eine Studie der Deutschen Physikalischen Gesellschaft. [online]. 2005 [cit.2012-03-23]. Dostupné z WWW <<http://www.dpgphysik.de/dpg/gliederung/ak/ake/studien/energiestudie.pdf>>.

⁴² K razantnímu poklesu v roce 2009 však výraznou měrou přispěla hospodářská krize a následný útlum výroby v energeticky náročných odvětvích.

In: *Energie in Deutschland: Trends und Hintergründe zur Energieversorgung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2010. s. 45. [cit.2012-03-23]. Dostupné z WWW <<http://www.dpg-physik.de/dpg/gliederung/ak/ake/studien/energiestudie.pdf>>.

⁴³ Primární energie je energie ve formě, v jaké se vyskytuje v přírodě (např. uhlí, ropa, zemní plyn, dřevo, vítr atp.), tj. před transformací těchto zdrojů v energii. Spotřeba primární energie je vyjádřena v uhelném ekvivalentu.

Graf č. 2 Vývoj HDP, primární spotřeby energie a makroekonomické energetické produktivity v Německu od roku 1990

Zdroj: Gesamtverband Steinkohle e.V. [online] 2010. [cit.2012-03-23]. Dostupné z WWW <http://www.gvst.de/site/steinkohle/energiemix_der_zukunft.htm>.

Celková spotřeba primární energie v Německu se z 14 905 petajoulů v roce 1990 snížila na 13 411 petajoulů v roce 2011, což představovalo celkové snížení o cca 10%.⁴⁴ Na červené křivce, jež znázorňuje energetickou produktivitu (účinnost) lze vysledovat výrazné skokové zvýšení po roce 2005, kdy se začaly naplno projevovat konkrétní opatření související s ekologickou daňovou reformou. Tyto změny se promítly i do složení energetického mixu, který za společných dvacet let prošel rovněž výraznou proměnou.

2.2.1. Energetický mix

Na počátku devadesátých let byl německý energetický mix složen převážně z fosilních paliv, menší část mixu byla tvořena z jaderné energie. Podíváme-li se na složení energetického mixu z roku 1991, tedy z prvního roku po znovusjednocení, tak procentuálně největší část představovala ropa (37,8%), následovaná hnědým uhlím (17,2%), zemním plynem (16,5%), černým uhlím (15,9%) a jadernou energií (11%). Jedno procento a méně zaujímaly vodní a větrná energie (0,4%) a další obnovitelné zdroje (dřevo, rašelina apod.) kolem 1%.⁴⁵

Vysoký podíl hnědého uhlí byl hmatatelným dědictvím energetické politiky NDR, v níž hnědého uhlí představovalo nejdůležitější energetickou surovinu. Plné dvě třetiny zásob hnědého uhlí se totiž nacházejí právě na území bývalé NDR, konkrétně pak v oblasti

⁴⁴ *Energiedaten: Nationale und Internationale Entwicklung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. s. 4. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiedaten.html>>.

⁴⁵ Tamtéž.

Středoněmecké pánve (Spolkové země Sasko-Anhaltsko, Durynsko a Sasko) a v oblasti kolem Lužické pánve (Spolkové země Sasko a Braniborsko).⁴⁶

Na západě Spolkové republiky Německo byl alokovan spíše černouhelný průmysl, jehož centrum se nacházelo (a dosud stále nachází) ve spolkové zemi Severní Porýní – Vestfálsko, jehož území zahrnuje i oblast Porúří⁴⁷, které bylo z dlouhodobého hlediska nejdůležitější průmyslovou oblastí celého Německa.⁴⁸

Díky masivní podpoře obnovitelných zdrojů energie se podařilo razantně zvýšit jejich podíl v celkovém energetickém mixu. Jestliže v roce 1991 představovaly obnovitelné zdroje pouze 1%, resp. 0,4% (v případě vodní a větrné energie) z celkového mixu, pak v roce 2011 došlo k nárůstu tohoto podílu na 9%, resp. 1,8% (vodní a větrná energie).⁴⁹

Na druhé straně došlo naopak k snížení podílu jaderné energie, hnědého a černého uhlí. K výraznější redukci došlo v případě hnědého uhlí, kdy se jeho podíl snížil z 17,2% v roce 1991 na 11,7% v roce 2011, u černého uhlí došlo k poklesu z 15,9% na 12,6%. Podíl jaderné energie klesl z 11% na 8,8%⁵⁰, přičemž v následujících letech se toto číslo bude i nadále snižovat. Důvodem je rozhodnutí Spolkové vlády z jara roku 2011, které počítá s postupným utlumením jaderné energie. Do roku 2022 tak dojde k uzavření veškerých jaderných elektráren (zevrubněji se tomuto tématu věnuje třetí kapitola *Politická dimenze*).

Navzdory zvyšujícímu se podílu obnovitelných zdrojů energie je to však nadále ropa, která zůstává dominantním prvkem tohoto systému. A to i přes to, že se její procentuální podíl snížil z 37,8% (1991) na 33,9% (2011). V této souvislosti je zajímavým faktem, že téměř na desetinu procenta přesně kopíruje tento trend (jen opačným směrem) zemní plyn, jehož podíl naopak vzrostl z 16,5% v roce 1991 na 20,6% v roce 2011.⁵¹

⁴⁶ *Kraftwerke und Windleistung in Deutschland*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2011. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <http://www.umweltbundesamt.de/energie/archiv/kraftwerke_mit_windleistung.pdf>.

⁴⁷ Tuto oblast lze geograficky vymezit jako území, které je z jihu ohraničeno řekou Rúr, ze západu řekou Rýn a ze severu řekou Lippe.

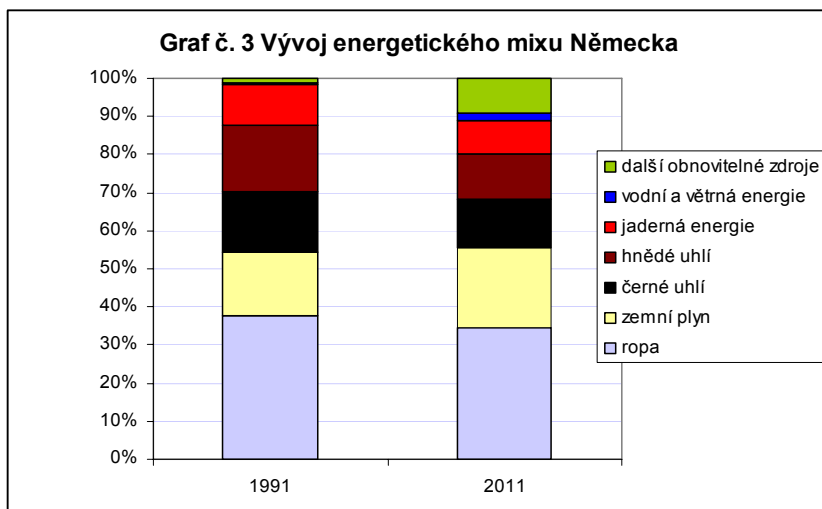
⁴⁸ *Kraftwerke und Windleistung in Deutschland*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2011. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <http://www.umweltbundesamt.de/energie/archiv/kraftwerke_mit_windleistung.pdf>.

⁴⁹ *Energiedaten: Nationale und Internationale Entwicklung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. s. 4. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiedaten.html>>.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

Graf. č. 3 *Vývoj energetického mixu Německa* graficky znázorňuje proměnu složení energetického mixu od roku 1991 do roku 2011.

Zdroj: *Energiestatistik: Nationale und Internationale Entwicklung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. s. 4. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiestatistik.html>>.

Výzkum společnosti Exxon Mobil, který obsahuje rozsáhlou analýzu možného vývoje německého energetického sektoru do roku 2030, počítá i nadále se zachováním dominantního postavení ropy a zemního plynu (dohromady kolem 60% celkového z celkového mixu). Tato studie dále předpokládá, že v důsledku postupného ústupu od jaderné energie dojde po roce 2020 k zvýšení podílu uhlí, zemního plynu a obnovitelných zdrojů energie v celkovém energetickém mixu. Tento přechod si pak podle Exxon Mobil vyžádá obrovské finanční náklady spojené s realizací nezbytných projektů, jako je výstavba mořských větrných parků, plynových elektráren či výstavba a modernizace stávajících přenosových sítí.⁵²

Další významný problém, jehož význam se bude v následujících letech umocňovat, představuje vlastní nedostatečná surovinová vybavenost, díky které je Spolková republika nucena importovat drtivou většinu ropy, zemního plynu, uranu či černého uhlí ze zahraničí.

2.2.2. Importy energetických surovin

Spolková republika Německo patří v rámci Evropské unie k těm zemím, jejichž ekonomiky jsou silně závislé na importech energetických surovin ze zahraničí. Ačkoliv

⁵² *Energiestatistik 2011-2030: Deutschland*. [online]. 2011. s. 2-4. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <http://www.exxonmobil.com/Germany-German/PA/Files/Energiestatistik_2011.pdf>.

Německo na svém území těží řadu nerostných surovin, tak jejich těžba pokrývá pouze malou část celkové spotřeby. Podle statistický údajů Spolkového ministerstva průmyslu bylo Německo v roce 2010 čistým vývozcem energie pouze v případě hnědého uhlí. Naopak v případě ropy, zemního plynu, černého uhlí a uranu byla země čistým dovozcem energie.⁵³

Obzvlášť pozoruhodný je vývoj v oblasti černého uhlí. Jestliže v roce 1991 činil podíl importu černého uhlí 12,3%, tak o necelých dvacet let později, v roce 2010, tento podíl narostl na 77%. V případě uranu je Německo dokonce ze 100% závislé na jeho dovozu ze zahraničí.⁵⁴

Největší zranitelnost však pro Německo představuje silná a dlouhodobá závislost na importech ropy a zemního plynu. U ropy se importní závislost drží konstantně nad hodnotou 95%, konkrétně se od roku 1991 do roku 2010 zvýšila z 96,5% na 97,8%.⁵⁵ Podle časopisu *Oil and Gas Journal* disponovalo Německo v roce 2005 ověřenými zásobami ropy ve výši 390 milionů barelů, přičemž většina z těchto zásob pochází z nalezišť v severním a severovýchodním Německu.⁵⁶

Největší německé ropné pole *Mittelplate*, jehož zásoby se odhadují na více než 20 milionů tun ropy⁵⁷, se nachází v Severním moři, poblíž národního parku *Schleswig-Holsteinisches Wattenmeer*. Zásoby, kterými disponuje *Mittelplate* tak představují téměř 65% veškerých německých ropných zásob.⁵⁸

Těžba z těchto nalezišť však pokrývá méně než 3% veškeré roční spotřeby. Díky tomu patří dlouhodobě Německo mezi největší importéry ropy na světě. V žebříčku největších čistých dovozců ropy na světě za rok 2009 figuruje Německo na čtvrté příčce s 2 319 000 barely za den. Před Německo se dostaly pouze Spojené státy (9 631 000 barelů/den), Čína (4 542 000 barelů/den) a Japonsko (4 261 000 barelů/den). Tyto země však mají v mnohém rozdílnou výchozí pozici. Na rozdíl od Německa tyto tři země přepravují podstatnou část své ropy po moři, přičemž nadále posilují své námořní kapacity,

⁵³ *Energiedaten: Nationale und Internationale Entwicklung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. s. 3. [cit.2012-03-28]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiedaten.html>>.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ *Oil Reserves and Oil Consumption in Germany*. [online]. 2006. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <<http://www.oilgasarticles.com/articles/42/1/Oil-Reserves-and-Oil-Consumption-in-Germany/Page1.html>>.

⁵⁷ Jedna tuna ropy odpovídá přibližně 6-10,32 barelům, což v přepočtu znamená, že zásoby *Mittelplate* se mohou pohybovat mezi 120 až 206 miliony barelů.

⁵⁸ *Mittelplate* [online]. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <<http://www.rwe.com/web/cms/de/54710/rwe-dea/standorte/mittelplate/>>.

což Německo nečiní. V případě Spojených států a Číny se navíc jedná i o významné producenty.⁵⁹

Největší část importované ropy proudí do Německa z Ruské federace. Podíl ropy dovezené z Ruska se od roku 1991 více než zdvojnásobil, z 15,8% na 36,3% v roce 2010. Druhým nejvýznamnějším exportérem ropy do Německa je Velká Británie, jejíž podíl v roce 2010 tvořil 14% (v roce 1991 tvořil 15,8%), třetím je pak Norsko, jehož podíl tvoří necelých 10% (v roce 1991 tvořil podíl norské ropy 9,8%, v roce 2010 pak 9,5%). Největší propad v podílu importované ropy do Německa zaznamenaly africké země a země Blízkého Východu. V případě Africké ropy, především z Alžírsko, Libye a Nigérie, činí její podíl 16,5% (2010), přičemž ale v roce 1991 činil plnou jednu třetinu (30,5%). Obdobný propad zaznamenaly i země Blízkého Východu, tj. především Saudská Arábie, Sýrie, Irák, Írán a Spojené arabské emiráty, jejíž podíl se ztenčil z 20,5 % v roce 1991 na pouhých 5,7% v roce 2010.⁶⁰

Ačkoliv od roku 1991 dochází ke kontinuálnímu růstu podílu ruské ropy na celkových importech této suroviny, tak se zatím jeví diverzifikace zdrojů (tj. z německého pohledu importérů) jako dostatečná. Jednu třetinu importů tvoří ruská ropa, zbylé dvě třetiny jsou rovnoměrně rozdělené mezi země OECD (Velká Británie, Norsko, Nizozemí) a členy OPEC (Alžírsko, Nigérie, Irák, Írán, Libye, Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty, Venezuela atp..). Pokud se ovšem tento trend v následujícím období nezastaví, dojde k ohrožení vhodně nastavené diverzifikace zdrojů, neboť se bude prohlubovat závislost Spolkové republiky na pravidelných dodávkách ruské ropy.

něco lepší je výchozí situace v případě zemního plynu, u kterého sice vzrostl podíl čistého importu z 75,3% v roce 1991 na 81,8% v roce 2010⁶¹, přesto je však Německo schopno pokrýt domácí poptávku zhruba z jedné pětiny. Tato necelá jedna pětina německé roční spotřeby představuje přibližně 20 miliard m³ zemního plynu, které stačí k vytápění více než 10 milionů domácností zemním plynem.⁶²

⁵⁹ *Top World Oil Net Importers, 2009*. Energy Information Administration. [online]. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <<http://www.eia.gov/countries/index.cfm?topL=imp>>.

⁶⁰ *Energiedaten: Nationale und Internationale Entwicklung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. s. 13. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiedaten.html>>.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² *Erdgas-Erdöl: Entstehung, Suche, Förderung*. Wirtschaftsverband Erdöl und Erdgasgewinnung e. V. [online]. 2008. s. 5. [cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW <<http://www.erdoel-erdgas.de/filemanager/download/24/Erdgas%20Erd%C3%B6l%20Entstehung%20Suche%20F%C3%B6rderung.pdf>>.

Naleziště zemního plynu se nacházejí v severní části Německa, především na území Spolkové země Dolní Sasko, menší část se pak nachází ve Spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko. Největším dodavatelem plynu do Německa je stejně jako v případě ropy Rusko, jehož podíl v roce 2010 činil 39,2 %, druhým největším dodavatelem plynu v téže roce bylo Norsko s 35% podílem, následované Nizozemím s 21,5%.⁶³

Z těchto číselných údajů vyplývá, že podíl importovaného ruského plynu dosahuje téměř 40%. Existují však varovné scénáře, které poukazují na hrozbu dalšího prohlubování německé závislosti na ruském plynu v důsledku možného poklesu zásob v západní Evropě (Velká Británie, Nizozemí). Roland Götz z berlínského think-tanku *Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit* předpovídá, že do roku 2020 může vzrůst podíl importovaného plynu z Ruska až na 60%. Tato situace může podle Götze nastat v případě, že dojde v Německu k růstu poptávky po zemním plynu v situaci, kdy se budou snižovat importy této suroviny z Nizozemí, Dánska a Velké Británie, přičemž Norsko nebude samo schopno tyto výpadky (plus zvýšenou poptávku) samo vykrýt.⁶⁴

2.3. Nejvýznamnější ropovody a plynovody na území Německa

Díky své centrální poloze procházejí územím Německa významné evropské ropovody a plynovody. Mezi nejvýznamnější z nich patří ropovod *RRP (Rotterdam-Rhine Pipeline)*, jehož prostřednictvím proudí ropa z Rotterdamského přístavu do Porýní. Tento potrubní systém, který je spravován několika ropnými společnostmi (mj. *Shell Petroleum N.V.*, *BP Olex Fanal Mineralöl GmbH* či *Shell Deutschland Oil GmbH*), má dvě linie s celkovou délkou 475 km, přičemž hlavní linie pro přepravu ropy je dlouhá 177 km, druhá linie slouží k přepravě ropných produktů. Severní cílový bod představuje rafinérie *Ruhr Oel* poblíž Gelsenkirchenu, jižním cílovým bodem je pak rafinérie *Rheinland* nedaleko Kolína nad Rýnem. V současné době je pomocí tohoto ropovodu každoročně přepravováno kolem 16 milionů tun surové ropy a zhruba 8,5 milionů tun ropných produktů.⁶⁵

⁶³ *Erdgasversorgung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2011.[cit.2012-03-30]. Dostupné z WWW

<<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Energietraeger/gas,did=292322.html?view=renderPrint>>.

⁶⁴ Götz, Roland. *Germany and Russia – strategic partners?* Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. [online]. 2007.[cit.2012- 04-01]. Dostupné z WWW

<http://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf>.

⁶⁵ *Pipeline systems*. Rotterdam-Rhine Pipeline. [online]. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW

<<http://www.rrpweb.nl/eng/Pijpleidingsystemen3.htm>>.

Významná část ruské ropy (v roce 2007 odpovídající 500 000 barelů denně⁶⁶) proudí na území Německa skrze severní větev ropovodu *Družba* (něm. *Erdölleitung Freundschaft, Druschba-Pipeline*). Je však otázkou, zda-li tomu tak bude i v budoucnosti, neboť zásobování ropou skrze ropovod Družba bylo v minulosti silně závislé na aktuálním vztahu mezi Ruskem (tj. vývozcem) a Běloruskem (tj. klíčovou tranzitní zemí). Vzájemné rozepře týkající se cen ropy a tranzitivních poplatků vážně ohrožovaly nejen pravidelný přísun dodávek ropy do západní Evropy (do Německa), ale i samotnou pověst Ruska coby spolehlivého exportéra.

K zatím nejvážnějšímu vyhocení situace okolo tranzitivních poplatků došlo na počátku roku 2007, kdy celý rusko-běloruský spor vygradoval v třídní zastavení dodávek ropy⁶⁷ prostřednictvím ropovodu Družba. Zastavení dodávek, byť krátkodobé, bylo odsouzeno napříč všemi evropskými zeměmi. Nebývale tvrdě odsoudila tento krok i německá kancléřka Angela Merkelová, která toto jednání označila za nepřijatelné, zmaňující důvěru v Rusko, jakožto hlavního dodavatele.⁶⁸

Rusko, které si je vědomo své závislosti v přepravě ropy na tranzitivních zemích, se snaží tuto svou závislost co nejvíce omezit. Jedním z kroků, které mají vést k tomuto cíli, je rozšíření stávající Baltské ropovodné soustavy, jehož nová část by obcházela území Běloruska a přepravovala by ropu do přístavu Primorsk ve Finském zálivu, odkud by byla tato ropa pomocí tankerů transportována do západní Evropy.⁶⁹

Potenciální problémy spojené s možným přerušením dodávek ropy ropovodem Družba si však uvědomovaly i cílové spotřebitelské země, v čele s Německem a Českou republikou. Vlády obou zemí se již na počátku devadesátých let shodly na potřebě výstavby nového ropovodu, který by spojoval obě země a byl by v případě výpadku Družby vhodnou alternativou zásobování této suroviny.⁷⁰

⁶⁶ Die „Druschba“-Pipeline. Focus. [online] 2007. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW <http://www.focus.de/finanzen/news/erdoel_aid_122273.html>.

⁶⁷ Jádrem tohoto sporu byla Ruská snaha zabránit Bělorusku v tom, aby nemohlo reexportovat ropu a ropné produkty pocházející z Ruska do dalších evropských zemí. Bělorusko totiž nakupovalo ruskou ropu za zhruba 230 dolarů za tunu, přičemž ale cena ropy na světových trzích dosahovala hodnoty 450 dolarů za tunu.

In: Litera, Bohuslav. Konfliktní spojení. Vztahy Ruska, Evropské unie a tranzitivních zemí v energetice. *Slovanský přehled*. 2010, Vol. 96, No. 1-2. s. 77-78.

⁶⁸ Merkel stellt Atomausstieg in Frage.. Frankfurter Allgemeine Zeitung. [online]. 2007. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW <<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/ausfall-russischer-oellieferungen-merkel-stellt-atomausstieg-in-frage-1409231.html>>.

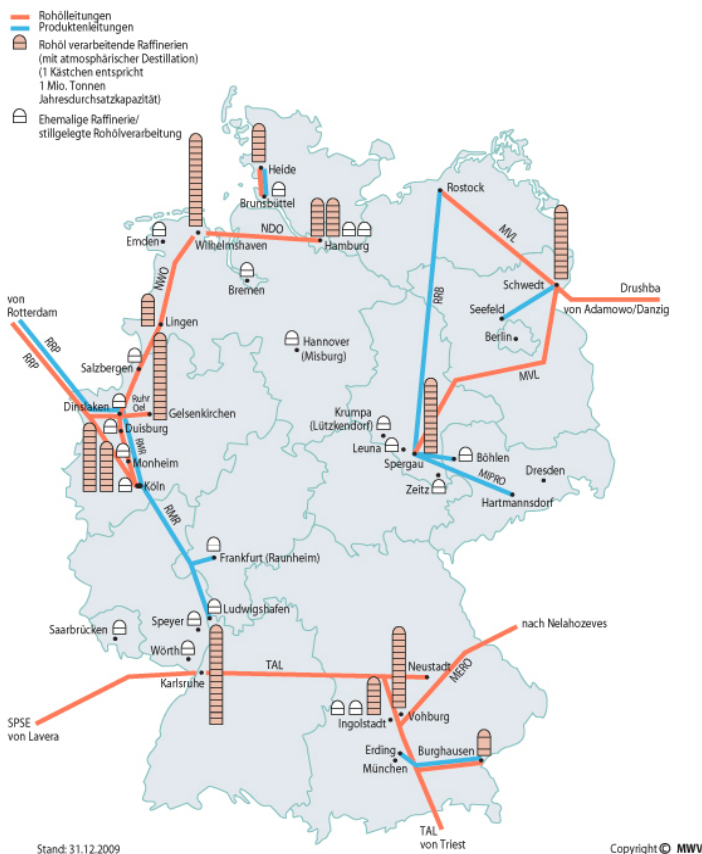
⁶⁹ Wegner, Rüdiger. *Perspektiven des russischen Marktes für den Ostseeverkehr – Untersuchung anhand ausgewählter Regionen*. Norderstedt: Grin Verlag, 2006. s. 107.

⁷⁰ Nutno však podotknout, že v případě stavby nového ropovodu byla iniciativní především česká strana, neboť v České republice byla na počátku devadesátých let jednoznačná snaha vymanit se z absolutní

V polovině devadesátých let tak došlo k realizaci ropovodu *IKL (MERO)*, jehož celková délka trasy z bavorského Vohburgu do centrálního tankoviště ropy u Nelahozevsi přesahuje 347 km. Převážná kapacita tohoto ropovodu umožňuje přepravit na 10 mil. tun ropy ročně.⁷¹

Ve Vohburgu je ropovod *IKL* napojen na ropovod *TAL (Transalpine Ölleitung)*, který přivádí ropy z více než 700 kilometrů vzdáleného terminálu v Terstu (viz. obrázek č.1 *Rafinérie a ropovody na území Spolkové republiky Německo*). Převážná kapacita ropovodu *TAL* umožňuje ročně přepravit kolem 35 mil. tun ropy, což pokrývá ze 100% poptávku po ropě ve spolkové zemi Bavorsko, z 50% poptávku ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, přes 90% spotřeby v Rakousku a necelých 30% poptávky v České republice.⁷²

Obrázek č. 1. Rafinérie a ropovody na území Spolkové republiky Německo

Zdroj: Mineralölwirtschaftsverband e. V. [online] 2009. [cit.2012 - 04 - 02]. Dostupné z WWW <<http://www.mwv.de/index.php/ueberuns/pipelines>>

závislosti na ruské ropě. Nový zdroj dodávek ropy by tak významně přispěl k větší energetické bezpečnosti ČR.

⁷¹ *Technické údaje ropovodu IKL. MERO ČR, a.s.*[online]. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW <<http://www.mero.cz/provoz/technicke-udaje-ikl/>>.

⁷² *Deutsche Transalpine Ölleitung GmbH.* [online]. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW <<http://www.tal-oil.com/index.htm>>.

V oblasti zásobování plynem je Spolková republika zcela odkázaná na existující síť plynovodů, neboť se dodnes na jejím území nepodařilo postavit jediný terminál schopný přijímat zkapalněný plyn (LNG terminál). Ačkoliv se v posledních letech vážně uvažuje (i v důsledku dvou plynových krizí z let 2006 a 2009) nad výstavbou prvního LNG terminálu v přístavu Wilhelmshaven, tak je jeho realizace stále ještě v počáteční fázi.⁷³

Jedna ze dvou největších plynárenských společností v Německu, společnost E – ON Ruhrgas, již v roce 2005 oznámila plán postavit první LNG terminál, a to právě ve Wilhelmshavenu. Tento ambiciózní projekt počítal s vybudováním terminálu, skrze který by ročně prošlo na 10 mld. m³ zemního plynu, tedy množství odpovídající spotřebě téměř 3 milionů domácností. Dodávky pro tento LNG terminál měly pocházet především z oblasti Blízkého východu, dále pak ze severní a západní Afriky. Celkové investiční náklady na tuto výstavbu měly překročit částku 500 mil. Euro, přičemž se počítalo s celkovým dokončením v roce 2010.⁷⁴

Termín dokončení tohoto projektu byl však společností E. ON Ruhrgas několikrát posunut a od roku 2009 se dokonce zdá, že bude celý projekt pozastaven. Neznamená to však, že by se německé energetické společnosti přestaly zajímat o LNG projekty obecně. Důkazem toho jsou investiční aktivity společnosti E.ON Ruhrgas, která se již finančně podílela na vybudování nového LNG terminálu v nizozemském Rotterdamu a plánuje se podílet na výstavbě dalších LNG terminálů v Chorvatsku, v Itálii a ve Španělsku⁷⁵.

V této souvislosti se dokonce v německých médiích objevily spekulace o tom, že společnost E. ON Ruhrgas uvažuje o využití terminálu v Rotterdamu pro Německo, coby náhradu za původní projekt LNG terminálu ve Wilhelmshavenu. Proti tomuto řešení se však staví kriticky řada německých analytiků, jako např. Claudia Kemfert z *Deutscher Institut für Wirtschaftsforschung (DIW)*, která poukazuje na výhody spojené s LNG terminálem na území Spolkové republiky. Hlavní výhoda spojená s vlastním LNG terminálem spočívá v snížení závislosti na stávající síti plynovodů, která významně zužuje seznam možných dodavatelů.⁷⁶

Do Německa by se tak mohl dostávat zemní plyn z jiných regionů, jako např. ze severní Afriky, což by mohlo výrazně oslabit pozici Ruska, jakožto největší dodavatele

⁷³ *Verflüssigtes Erdgas bleibt draußen*. Frankfurter Rundschau.[online]. 2009. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW< <http://www.fr-online.de/politik/lng-verfluessigtes-erdgas-bleibt-draussen,1472596,3434256.html>>.

⁷⁴ *E. ON plant erstes deutsches LNG- Projekt in Wilhelmshaven*. E.ON.[online]. 2005. [cit.2012-04-03]. Dostupné z WWW< <http://www.eon.com/de/investors/news-detail-news.jsp?id=7316&year=2005>>.

⁷⁵ *Verflüssigtes Erdgas bleibt draußen*. Frankfurter Rundschau. [online]. 2009. [cit.2012-04-02]. Dostupné z WWW< <http://www.fr-online.de/politik/lng-verfluessigtes-erdgas-bleibt-draussen,1472596,3434256.html>>.

⁷⁶ Tamtéž.

zemního plynu do SRN. Je však otázkou, zda-li má německý energetický sektor vůbec zájem tuto silnou ruskou pozici oslabit (zevrubněji se této problematice věnuje třetí kapitola *Politická dimenze*). Na druhé straně je však potřeba dodat, že v důsledku technologické náročnosti by plyn přepravovaný pomocí LNG terminálu byl pro koncové zákazníky dražší, než-li je tomu nyní u transportů skrze plynovody.

Většina norského plynu, proudícího do Německa skrze rozsáhlou mořskou plynovodní síť, pochází z těžební plošiny Draupner E. Odtud je plyn přepravován skrze plynovod *Europipe I* do 660 km vzdáleného severoněmeckého Dornumu. Do tohoto severoněmeckého terminálu směřuje i druhý norský plynovod *Europipe II*, který spojuje 658 km vzdálený norský terminál v Kårstø s Dornumem. Třetím a zároveň nejstarším plynovodem je *Norpipe*, který vede z norského naleziště v Ekofisku (ropné a plynové pole na kontinentálním šelfu Norska) do 443 km vzdáleného německého Emdenu. Celková přepravní kapacita těchto tří plynovodů přesahuje 58 mld. m³ za rok.⁷⁷

Terminály v Emdenu a v Dornumu jsou navzájem propojené, přičemž terminál v Dornumu je dále napojen na plynovod *NETRA (die Norddeutsche Erdgas.Transversale)*, kterým proudí zemní plyn dál směrem na jihovýchod (Braniborsko, Sasko-Anhaltsko).⁷⁸

Narozdíl od importovaného zemního plynu z Norska či z Nizozemí, tedy ze zemí, které buď s Německem bezprostředně sousedí (Nizozemí) nebo jsou od sebe odděleny mořem (Norsko), musel být ruský zemní plyn dopravován do Německa přes území několika států pomocí tranzitních plynovodů. Tento stav však poskytoval tranzitním zemím velice silné postavení, které několikrát vyústilo (stejně jako v případě transportu ropy) v otevřený konflikt mezi Ruskem a tranzitní zemí týkající se ceny zemního plynu a tranzitivních poplatků.

Nejsilnější postavení v rámci tranzitních zemí měla Ukrajina, neboť přes její území plynovodem *Bratrství* proudilo více než 90% ruského plynu dodávaného do západní Evropy. Od počátku devadesátých let se proto Rusko snažilo tuto silnou pozici Ukrajiny oslabit tím, že by postavilo nový plynovod, který by neprocházel územím Ukrajiny. V roce 1993 dospěly tyto snahy do podoby nové smlouvy o vybudování plynovodu *Jamal*, skrze který by ruský plyn proudil přes území Běloruska a Polska přímo do Německa. Stavba tohoto 4196 km dlouhého plynovodu měla z ruského pohledu přinést přímý přístup na

⁷⁷ *Natural gas in the Nordic countries*. Nordic Energy Perspectives. [online]. 2009. [cit.2012-04-03] s. 31. Dostupné z WWW < <http://www.nordicenergyperspectives.org/Natural%20gas%20corr20090302.pdf> >.

⁷⁸ *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. s. 105.

německý trh s plynem a posílit tím pozici Ruska, resp. Gazpromu, coby největšího dodavatele zemního plynu do Německa.⁷⁹

Ačkoliv plynovod *Jamal* s přenosovou kapacitou 32 miliard m³ zemního plynu za rok⁸⁰ oslabil pozici Ukrajiny, která do této doby měla prakticky monopol na tranzit ruského plynu do západní Evropy, neznamenalo to však, že by ruský export přestal být závislý na tranzitních zemích. Tato situace se výrazně změnila až v loňském roce, kdy se otevřel nový plynovod *Nord Stream*, který umožňuje zásobovat Německo zemním plynem z Ruska po dně Baltského moře, aniž by tento plyn procházel územím jiných zemí. Kontroverzím, které tento projekt od počátku provázely, je věnována část třetí kapitoly *Politická dimenze*.

Realizace plynovodu *Nord Stream* je oboustranně výhodným řešením. Z německého pohledu, tedy z pohledu odběratele, je absence tranzitivních zemí krokem k větší stabilizaci, neboť by v budoucnosti již nemělo docházet k neplánovaným přerušením dodávek. Rusko, coby dodavatel, tímto krokem posílí svůj vliv na úkor tranzitivních zemí (Ukrajina, Bělorusko atp.), sníží své tranzitní náklady (snížení marží atp.) a v neposlední řadě si absencí konfliktních situací ve vztahu k tranzitivním zemím vylepší vlastní obraz v zahraničí.

2.4. Klíčové aktéři

Po liberalizaci trhu s energetickými komoditami se hlavními aktéry na německém energetickém poli stávají soukromé energetické společnosti. Na druhé straně však nelze opominout ani roli německého státu, jejíž význam roste především v krizových situacích, které mohou svou povahou ohrožovat energetickou bezpečnost celé země. Tyto krizové momenty mohou být jak mezinárodní, tak i čistě národní povahy.

Na pozadí dvou plynových krizí z let 2006 a 2009 je patrné, že se německý stát na mezinárodním poli aktivněji angažuje v oblasti zabezpečení importu energetických surovin do země. Německá energetická politika se v této souvislosti primárně zaměřuje na podporu větší míry diverzifikace u transportních tras, což je patrné především u zemního plynu. Druhou významnou oblast pak představuje podpora německého energetického průmyslu v zahraničí, kterou koordinuje Spolkové ministerstvo průmyslu (*Bundesministerium für*

⁷⁹ Orbánová, Anita. *Moc, energie a nový ruský imperialismus*. Praha: Argo, 2010. s. 65.

⁸⁰ Tamtéž.

Wirtschaft und Technologie) spolu se Spolkovým úřadem kancléře (*Bundeskanzleramt*) a se Spolkovým ministerstvem zahraničních věcí (*Auswärtiges Amt*). Tato podpora může mít několik podob, od cílené zahraniční cesty spolkového kancléře (kancléřky) či odpovědného ministra s doprovodnými delegacemi zástupců německého hospodářství, přes nastolení energetických otázek při různých vládních konzultacích a bilaterálních rozhovorech na všech úrovních, až po přímou podporu německých energetických firem účastnících se projektů v zahraničí prostřednictvím velvyslanectví, zahraničních obchodních komor a dalších příslušných institucí.⁸¹

Na domácím poli se německý stát aktivně angažuje především v případech souvisejících s porušováním pravidel pro liberalizaci trhu s energetickými komoditami. V této souvislosti je třeba zmínit, že se situace na trhu s jednotlivými komoditami od sebe výrazně liší. Příkladem dobře fungujícího liberalizovaného trhu je německý trh s ropou. Na tomto trhu jsou totiž zastoupeny jak velké nadnárodní koncerny (BP, Shell, Exxon Mobil, ENI či Total)⁸², tak i střední a malé podniky, které se skrze své čerpací stanice podílejí na větší cenové rozmanitosti v nabídce koncovým zákazníkům.

Naopak v případě trhu se zemním plynem je situace pro koncové odběratele mnohem méně příznivá, za což je Německo dlouhodobě kritizováno Mezinárodní agenturou pro energii. Ta ve svých pravidelných reportech poukazuje na pomalé tempo zavádění reformních opatření, majících za cíl zprůhlednění celého systému, díky čemuž Německo dlouhodobě čelí jedněm z nejvyšších velkoobchodních cen zemního plynu v Evropě.⁸³

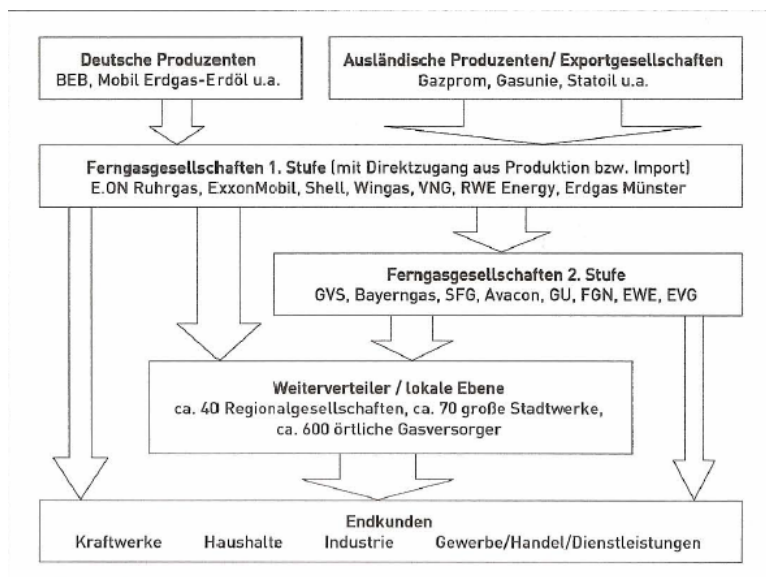
Podstata všech těchto problémů tkví ve stupňovité struktuře německého trhu s plynem, která je velmi nepřehledná (viz. obrázek č. 2).

⁸¹ *Bericht der Bundesregierung zur Öl und Gasmarktstrategie*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. s. 38-39. [cit.2012-04-09]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/B/bericht-der-bundesregierung-zur-oel-und-gasmarktstrategie>>.

⁸² *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. s. 89.

⁸³ Tamtéž, s. 115.

Obrázek č. 2. Struktura německého trhu s plynem

Zdroj: Scheib, Philipp. *Netzzugang im liberalisierten deutschen Gasmarkt: Eine modellgestützte Analyse zur Bildung von Marktgebieten*. Karlsruhe: Universitätsverlag, 2008. s.27.

První úroveň (na obrázku odpovídá *Ferngasgesellschaften 1. Stufe*) reprezentují velké plynárenské společnosti (např. *E.ON Ruhrgas*, *Wingas*, *RWE*), které dohromady drží významný podíl na německém trhu s plynem. Je tomu tak díky vlastnictví významné části přenosových a distribučních kanálů. Tyto společnosti získávají zemní plyn skrze jeho nákup, a to buď přímo od německých producentů (*Deutsche Produzenten*- např. *BEB*, *Mobil Ergas - Erdöl*) a nebo skrze jeho nákup a následný import ze zahraničí (*Ausländischen Produzenten*- např. *Gazprom*, *Gasunie*, *Statoil*).⁸⁴

Druhou úroveň (na obrázku odpovídá *Ferngasgesellschaften 2. Stufe*) představují regionální distributoři, kteří nakupují plyn od výše zmíněných dominantních plynárenských společností, který následně prodávají dál lokálním distribučním společnostem (o jednu úroveň níže), skrze své vlastní přenosové a distribuční kapacity (byť jsou co do velikosti mnohem menší, než u velkých plynárenských společností).⁸⁵

Jak již bylo výše zmíněno, tak třetí úroveň distribuce zemního plynu reprezentují lokální distribuční společnosti (na obrázku odpovídá *Weiterverteiler/lokale Ebene*), kterých dohromady funguje na území Spolkové republiky více než 700, přičemž zhruba 70

⁸⁴ Scheib, Philipp. *Netzzugang im liberalisierten deutschen Gasmarkt: Eine modellgestützte Analyse zur Bildung von Marktgebieten*. Karlsruhe: Universitätsverlag, 2008. s. 27-28.

⁸⁵ Tamtéž.

z nich lze považovat svým rozsahem za velké – tzv. *Stadtwerke*⁸⁶. Rozdíl mezi těmito *Stadtwerke* a ostatními, rozsahem menšími lokálními distribučními společnostmi, spočívá v tom, že *Stadtwerke* velmi často odebírají plyn přímo z hlavních potrubních systémů, které jsou ve vlastnictví klíčových hráčů na první úrovni. Těmi jsou, co do podílu prodaného plynu, společnosti E. ON Ruhrgas AG (s podílem 55% veškerého plynu prodaného v Německu), dále pak Wingas GmbH (s podílem 11%), Verbundnetz Gas AG (VNG, s podílem 10%) či RWE (s podílem 10%).⁸⁷

Pokud se však zaměříme na zbylé lokální distribuční společnosti, které získávají zemní plyn výhradně od regionálních distributorů (úroveň 2) a následně je pak distribuují koncovým zákazníkům, zjistíme, že takto získaný zemní plyn změní během své přepravní cesty až čtyřikrát svého majitele.

Do roku 2005, kdy začal platit nový energetický zákon (*Energiewirtschaftsgesetz – EnWG*), vytvářel tento tříúrovňový systém v distribuci zemního plynu velmi malé konkurenční prostředí. Bylo tomu tak proto, že většina lokálních distribučních společností odebírala zemní plyn pouze od jednoho dodavatele, přičemž takto získaný zemní plyn distribuovala úzkému okruhu svých koncových zákazníků (lokálně ohraničených). Německý trh se zemním plynem tak byl teritoriálně rozparcelován mezi tyto lokální distributory, kteří si navzájem nekonkurovali. Tento systém nejvíce vyhovoval velkým německým plynárenským společnostem, které v podstatě samy určovaly vývoj tohoto trhu. Na druhé straně byl tento systém velice nevýhodný pro koncové zákazníky, kteří byli v podstatě odkázáni na jednoho dodavatele, bez možnosti ho jakkoliv změnit.⁸⁸

Jak již bylo uvedeno výše, tento stav trval až do roku 2005, kdy byla německá vláda nucena (mj. pod tlakem kritiky ze strany Evropské komise či ze strany Mezinárodní agentury pro energii) přijmout nový energetický zákon, který je primárně zaměřen na dva dosud problémové trhy - se zemním plynem a s elektřinou. Tento zákon stanovuje základní předpoklady pro likvidní trh se zemním plynem, které spočívají v nediskriminačním přístupu k přenosové síti, ve volně dostupných přepravních kapacitách pro strukturování dodávek plynu (skladování a vyvážení). Součástí tohoto zákona je zřízení spolkového

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ *Energy Policies of IEA Countries – Germany: 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. s. 99.

⁸⁸ Scheib, Philipp. *Netzzugang im liberalisierten deutschen Gasmarkt: Eine modellgestützte Analyse zur Bildung von Marktgebieten*. Karlsruhe: Universitätsverlag, 2008. s. 1-2.

regulačního úřadu (*Bundesnetzagentur*), který je zodpovědný za regulaci všech síťových operátorů.⁸⁹

I přes tyto opatření je však německý trh se zemním plynem stále velmi nepřehledný, což nahrává velkým plynárenským společnostem, které si stále udržují dominantní postavení. Bude proto v následujících letech zajímavé sledovat, jakým způsobem se bude tento trh vyvíjet. Zda-li dojde k dalším opatřením, které přinesou plnou liberalizaci trhu se zemním plynem, a nebo dojde k zakonzervování současného stavu.

Situace na trhu s elektřinou je o něco příznivější, což je dáno především tím, že proces jeho liberalizace začal již v roce 1998. Díky tomu si dnes všichni koncoví zákazníci mohou svobodně vybrat své vlastní dodavatele. Nicméně i německý trh s elektřinou trápí celá řada problémů. Největší z nich spočívá ve struktuře jeho zásobovacího systému, která je velmi podobná té u zemního plynu. I zde je první úroveň tvořena velkými energetickými koncerny, z nichž dominantní pozici zaujímají společnosti E.ON a RWE. Druhou úroveň představuje zhruba 60 regionálních operačních společností, které poskytují energii několika stovkám místních dodavatelů.⁹⁰

V loňském roce působilo na německém trhu s elektřinou 957 poskytovatelů elektrické energie, přesto však lze pouze deset z nich označit za významné. Čtyři z těchto distributorů pokrývají přibližně 80% německé spotřeby elektrické energie.⁹¹

Největším dodavatelem elektřiny v Německu je společnost *E.ON Energie AG*⁹² se sídlem v Düsseldorfu. Tato společnost vznikla v roce 1999 fúzí dvou energetických koncernů *VEBA* a *VIAG*, díky čemuž tato společnost, co do velikosti, patří přední elektrárenské společnosti na světě. V roce 2010 společnost E.ON dodala do německých domácností přes 1030 miliard kilowatthodin elektrické energie, přičemž 24% pocházelo z jaderných elektráren, 58% pocházelo z fosilních paliv a 17% z obnovitelných zdrojů.⁹³

Druhým největším dodavatelem elektrické energie je v Německu společnost *RWE AG* se sídlem v Essenu, která v roce 2010 dodala do německých domácností přes 311 miliard kilowatthodin elektrické energie.⁹⁴ V portfoliu společnosti jsou kromě těžby

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Lauk, Martina. *Merger Control in the German Energy Sector- Preliminary Results*. Centre for European Economic Research. [online]. 2007. s. 2-3. [cit.2012-04-10]. Dostupné z WWW <<http://www.webmeets.com/files/papers/EARIE/2007/606/Paper.pdf>>.

⁹¹ *Top 5 Stromanbieter in Deutschland*. [online]. [cit.2012-04-10]. Dostupné z WWW <<http://www.stromanbieterpreisvergleich.org/ratgeber/top-5-der-stromanbieter-in-deutschland/>>.

⁹² Název společnosti E.ON pochází z anglického výrazu pro věčnost (eon).

⁹³ *Top 5 Stromanbieter in Deutschland*. [online]. [cit.2012-04-10]. Dostupné z WWW <<http://www.stromanbieterpreisvergleich.org/ratgeber/top-5-der-stromanbieter-in-deutschland/>>.

⁹⁴ *RWE AG Annual Report 2010*. RWE. [online] 2010. [cit.2012-04-10]. Dostupné z WWW <www.rwe.com/.../rwe/...reports/Download-excel-tables-of-the-annual>.

hnědého a černého uhlí, což představuje zhruba 78% obrátu společnosti, i jaderné elektrárny *Biblis, Emsland a Gundremmingen*. Společnost RWE je rovněž významným dodavatelem zemního plynu. V posledních letech se tato společnost podílí na nových projektech, týkajících se efektivnějšího využívání vodní a větrné energie.⁹⁵

Třetím největším poskytovatelem elektrické energie je společnost *EnBW* se sídlem v Karlsruhe, která vznikla v roce 1997 sloučením společností *Badenwerk AG* s *Schwaben AG*. V roce 2010 tato společnost dodala do německých domácností 147 miliard kilowatthodin elektrické energie, přičemž zhruba 51% pocházelo z jaderných elektráren *Philippsburg* a *Neckarwestheim*, které tato společnost provozuje.⁹⁶

⁹⁵ *Top 5 Stromanbieter in Deutschland*. [online]. [cit.2012-04-10]. Dostupné z WWW <<http://www.stromanbieterpreisvergleich.org/ratgeber/top-5-der-stromanbieter-in-deutschland/>>.

⁹⁶ Tamtéž.

3 Politická dimenze

3.1 Analýza postojů jednotlivých politických stran

Od roku 1990 proběhlo v Německu celkem šest parlamentních voleb, z nichž vzešlo šest koaličních vlád. Tři z těchto vládních kabinetů (v letech 1990-1994, 1994-1998 a 2009-dosud) měly konzervativně-liberální charakter, což odráželo ideologické ukotvení stran vládní koalice. Tato koalice byla ve všech třech případech založena na spolupráci Křesťansko- demokratické unie (*Christlich Demokratische Union, CDU*), Křesťansko- sociální unie (*Christlich-Soziale Union, CSU*) a Svobodné demokratické strany (*Freie Demokratische Partei, FDP*), přičemž prvně dvě jmenované strany mají ve Spolkovém sněmu (*Bundestagu*) od roku 1949 společnou frakci.⁹⁷

Dva vládní kabinetů (v letech 1998-2002 a 2002-2005) byly založeny na koaliční spolupráci Sociálnědemokratické strany Německa (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD*) a Svazku 90/Zelení (*Bündnis 90/Die Grünen*). Pouze v jednom případě, po volbách v roce 2005, došlo k vytvoření velké koalice CDU/CSU a SPD. O výjimečnosti této spolupráce svědčí fakt, že k vytvoření velké koalice došlo před rokem 1990 pouze jednou, a to v letech 1966-1969.⁹⁸

Výčet vládních kabinetů po roce 1990 svědčí o stabilitě politického prostředí v zemi, neboť pouze v jednom případě nevydržela Spolková vláda po celé své funkční období (jedná se o druhý kabinet vedený Gerhardem Schröderem v letech 2002-2005). Ke stabilitě politického prostředí výrazně přispívá fakt, že je v Bundestagu dlouhodobě zastoupeno pět frakcí: *CDU/CSU, SPD FDP, Svazek 90/Zelení a Die Linke* (Levice), které reprezentují hlavní názorové proudy.

Tato podkapitola se proto bude zabývat analýzou postojů jednotlivých parlamentních stran (frakčních uskupení) v otázce: 1, složení energetického mixu. 2, postoje k využívání jaderné energie. 3, diverzifikace producentů a zásobovacích tras.

⁹⁷ Dvořáková, Vladimíra. (a kol.). *Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. s. 216.

⁹⁸ Tamtéž, s. 230.

3.1.1 CDU/CSU - Křesťansko-demokratická unie/Křesťansko-sociální unie

Frakční uskupení CDU/CSU je součástí vládní koalice nepřetržitě od roku 2005, díky čemuž má v posledních letech největší vliv na podobu německé energetické politiky. V otázce složení energetického mixu podporuje CDU/CSU jednoznačně cestu dalšího zvyšování podílu obnovitelných zdrojů. Vrcholní představitelé CDU/CSU tento postoj prosazují i na půdě Evropské unie, což lze dobře ilustrovat na případu německého předsednictví v Radě EU, které proběhlo v první polovině roku 2007. Během svého předsednictví německá vláda v čele s kancléřkou Angelou Merkelovou (CDU) aktivně podporovala přijetí *Agendy „20-20-20“*. Tato evropská strategie počítá mj. se snížením emisí skleníkových plynů o 20% ve srovnání s úrovní roku 1990, se zvýšením podílu obnovitelných zdrojů v energetickém mixu EU o 20% či se zvýšením energetické účinnosti o 20% (vše ve srovnání s rokem 1990) a to do roku 2020.⁹⁹

Na domácím poli si však německá vláda stanovila ještě ambicióznější cíle. Emise skleníkových plynů by se podle tohoto plánu měly v roce 2020 snížit oproti roku 1990 o 40%, do roku 2050 pak dokonce o 80-95%. Podíl elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů má dosahovat v roce 2020 hodnoty 35%, v roce 2050 pak až 80%. Ve srovnání s rokem 2008 má poklesnout spotřeba primární energie do roku 2020 o 20%, do roku 2050 o 50% a spotřeba elektrické energie o 10% v roce 2020, resp. o 25% v roce 2050.¹⁰⁰

Otázka využívání jaderné energie je pro CDU/CSU dlouhodobě ožehavým tématem, což dokládá fakt, že tato frakce byla nucena (pod tíhou vnějších okolností) změnit několikrát svůj postoj. Během vládnutí velké koalice (2005-2009) byla problematika jaderné energie do jisté míry tabuizovaným tématem, neboť koaliční SPD byla zcela jednoznačně pro postupné utlumování podílu jaderné energie. Tento postoj byl předurčen předchozí koaliční vládou SPD a Svazku 90/Zelení, která se dohodla na postupném odstavení všech jaderných elektráren v zemi do roku 2022. V této době však CDU/CSU upřednostňovala spíše prodloužení splatnosti těchto elektráren za horizont roku 2022, přičemž tento krok vysvětlovala potřebou splnění všech klimatických cílů, které si

⁹⁹ Bähge, Sandra; Fischer, Severin. *Energiapolitik in Deutschland: zwischen „ökologischer Industriepolitik“ und klimapolitischem Pragmatismus*. Friedrich-Ebert-Stiftung. [online].2011. [cit.2012-04-12]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/seoul/08101.pdf>>.

¹⁰⁰ *Neue Energie für Deutschland*. [online]. [cit.2012-04-12]. Dostupné z WWW <<http://www.neue-energie-fuer-deutschland.de/ziele-im-energiekonzept/>>.

vláda stanovila. Díky navzájem protichůdným postojům bylo mezi oběma vládními partnery dohodnuto, že toto téma zůstane po celé volební období otevřené.¹⁰¹

Po volbách v roce 2009, které umožnily sestavení liberálně-konzervativního kabinetu CDU/CSU a FDP, se dokonce zdálo, že dojde k přehodnocení odklonu od jaderné energie. Nasvědčovalo tomu i znění koaliční smlouvy, kde se konkrétně píše, že: „*jaderná energie je překlenovací technologií, která bude využívána do té doby, než se jí podaří spolehlivě nahradit obnovitelnými zdroji...Za to jsme (myšleno německá vláda) ochotni prodloužit splatnost německých jaderných elektráren v souladu s přísnými německými a mezinárodními bezpečnostními normami...*“¹⁰²

K obratu celé situace došlo na pozadí havárie v jaderné elektrárně *Fukušima I.*, po níž většinové veřejné mínění v Německu požadovalo od své vlády okamžitý a definitivní odklon od využívání jaderné energie. Spolková vláda se rozhodla tyto kritické hlasy vyslyšet a vrátit se tak k plánům vlády Gerharda Schrödera, které počítaly s ukončením provozu všech jaderných elektráren do roku 2022.¹⁰³

Je však otázkou, jakým způsobem budou výpadky spojené s postupným odstavováním jaderných elektráren nahrazeny. Frank Umbach, expert na německou energetiku, považuje plán nahradit tyto výpadky obnovitelnými zdroji za idealistický a příliš ambiciózní. Poukazuje přitom na varování Německé energetické agentury (*Deutsche Energie-Agentur, DENA*), že pokud Německo urychleně nezmodernizuje své uhelné elektrárny, tak již v roce 2020 bude Německu chybět až 12 000 megawattů elektřiny, což je ekvivalent výkonu 15 velkých elektráren. Výpadky z jaderných a uhelných elektráren budou tak velké, že nepůjdou zcela nahradit jinými domácími zdroji, tudíž dojde k prohloubení německé závislosti na energetických importech. Podle Umbacha se v současnosti jako nejpravděpodobnější scénář jeví nárůst podílu zemního plynu v německém energetickém mixu, přičemž naprostá většina tohoto plynu bude pocházet z Ruska.¹⁰⁴

I přes kritiku ze strany části odborné veřejnosti je však CDU/CSU stále přesvědčená, že se podaří tyto výpadky nahradit pomocí domácích obnovitelných zdrojů.

¹⁰¹ Bähge, Sandra; Fischer, Severin. *Energiepolitik in Deutschland: zwischen „ökologischer Industriepolitik“ und klimapolitischem Pragmatismus*. Friedrich-Ebert-Stiftung. [online]. 2011. [cit.2012-04-12]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/seoul/08101.pdf>>.

¹⁰² *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP*. [online]. 2009. [cit.2012-04-12]. Dostupné z WWW <<http://www.cdu.de/doc/pdfc/091024-koalitionsvertrag-cducsu-fdp.pdf>>.

¹⁰³ *Stufenweise Abschaltung von Atomkraftwerken geplant*. Christlich Demokratische Union Deutschlands. [online]. 2011. [cit.2012-04-12]. Dostupné z WWW <http://www.cdu.de/archiv/2370_32966.htm>.

¹⁰⁴ Umbach, Frank. *German Vulnerabilities of its Energy Security*. [online]. 2008. [cit.2012-04-13]. Dostupné z WWW <http://www.braunkohle-forum.de/files/aicgs-energy_vulnerabilities_2008.pdf>.

V této souvislosti se proto významnou prioritou energetické politiky CDU/CSU stala modernizace a rozšíření stávajících rozvodných sítí. Je tomu tak proto, že v důsledku zvyšujícího se podílu obnovitelných zdrojů na vyrobené elektřině roste nebezpečí kolísavosti přívodu této energie do rozvodné sítě, a to v závislosti na aktuálním počasí, ročním období atp. Jako vhodné řešení se proto jeví investice do nových technologií, jako jsou podzemní kabely, vysoké napětí stejnosměrného přenosu či inteligentní sítě (*smart grids*), který by přispěly k optimalizaci výroby a spotřeby takto získané elektrické energie. Spolková vláda CDU/CSU a FDP tuto prioritu včlenila do programu podpory výzkumu v oblasti skladování a transportu energie z obnovitelných zdrojů. V první fázi, tj. od roku 2010 do roku 2014 je na tento program vyčleněna částka 200 milionů Euro.¹⁰⁵

V oblasti energetické bezpečnosti podporuje společná parlamentní frakce CDU/CSU prohlubování dialogu s tranzitivními a dodavatelskými zeměmi. V těchto záležitostech má stát a německý průmysl postupovat koordinovaně. Cílem této bezpečnostní politiky je na jedné straně snaha diverzifikovat energetické zdroje, dodavatelské země a transportní koridory, na druhé straně pak vybudovat nové kapacity, které umožní rozšířit vlastní strategické rezervy. V otázce vztahu CDU/CSU k jednotné unijní energetické politice zazněl dosud nejjasnější názor na bezpečnostní konferenci v Berlíně v roce 2008, kde vystoupil se svým diskusním příspěvkem na téma „*A Security Strategy for Germany*“ tehdejší předseda parlamentní frakce CDU/CSU Andreas Schockenhoff. Ten ve svém diskusním příspěvku zdůraznil nutnost většího propojení zahraničně - bezpečnostní politiky EU s obchodní politikou, s ohledem na důležité energetické a surovinové partnery tak, aby mohla být i nadále rozvíjena stávající energetická partnerství. Na tomto základě by pak podle Schockenhoffa měla vzniknout jednotná energetická politika EU, která by díky své silné vyjednávací pozici mohla zvýšit bezpečnost dodávek.¹⁰⁶

3.1.2 SPD - Sociálnědemokratická strana Německa

Energetická politika Sociálnědemokratické strany Německa (SPD) se dlouhodobě opírá o koncept trvale udržitelného rozvoje. Díky tomu je v SPD energetická politika úzce

¹⁰⁵ *Für eine saubere, sichere und bezahlbare Energieversorgung*. Christlich Demokratische Union Deutschlands. [online] 2009, s. 4. [cit.2012-04-13]. Dostupné z WWW<<http://www.cdu.de/doc/pdf/110621-Energiepolitik.pdf>>.

¹⁰⁶ Schockenhoff, Andreas. *A Security Strategy for Germany*. Berlin: Institut für Strategie-Politik-Sicherheits- und Wirtschaftsberatung, 2008. s. 5-6.

spjata s environmentální problematikou, což se např. projevilo ve vládách Gerharda Schrödera (1998-2005), kdy byla agenda energetiky převedena ze Spolkového ministerstva průmyslu pod Spolkové ministerstvo životního prostředí (*Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, BMU*).

Na jaře roku 2011 přišla SPD v oblasti energetiky s novou koncepcí „*Neue Energie*“, kterou sama charakterizovala coby „*občanskou, hospodářsky úspěšnou, sociálně spravedlivou a ekologicky zodpovědnou*“.¹⁰⁷

Tento nový energetický koncept, který nastiňuje směr politiky SPD až za horizont roku 2050, počítá s masivní podporou výzkumu a rozvoje v oblasti obnovitelných zdrojů. Tato cílená podpora má podle mínění SPD do roku 2050 výrazně proměnit složení energetického mixu země tak, aby od poloviny 21. století mohla být německá poptávka po energii plně pokryta z obnovitelných zdrojů. Druhá významná priorita, která má vést k naplnění tohoto ambiciózního cíle, spočívá v účinnějším využívání fosilních paliv a v modernizaci stávajících tepelných elektráren spalujících fosilní paliva.¹⁰⁸

V otázce využívání jaderné energie je postoj SPD již od roku 2000, kdy bylo dosaženo dohody v rámci koaliční vlády SPD a Svazku 90/Zelení (a následně s provozovateli jaderných elektráren) o postupném odstoupení Německa od jaderné energetiky, kontinuálně odmítavý. Po havárii v japonské jaderné elektrárně *Fukušima I.* tento odmítavý postoj ještě zesílil, což se mj. projevilo i v konceptu „*Neue Energie*“, ve kterém si píše, že SPD bude prosazovat odstoupení od jaderné energie i na mezinárodní úrovni.¹⁰⁹

Další významný aspekt energetického programu SPD spočívá v myšlence silné role státu (resp. jednotlivých spolkových zemí) při plánované rekonstrukci stávající přenosové soustavy, zvláště pak té elektrické¹¹⁰. Vzhledem k potřebě využívání nových energetických zdrojů bude v horizontu deseti let potřeba rozšířit jak stávající regionální a celostátní vysokonapěťová vedení, tak i vybudovat zcela nové přenosové sítě. Proto SPD navrhuje vypracování jakéhosi „*jízdního řádu*“ (*Bundesnetzwegeplan*), podle kterého by tato

¹⁰⁷ *Neue Energie*. Sozialdemokratische Partei Deutschlands. [online]. 2011, s. 1.[cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW<http://www.spd.de/linkableblob/12118/data/20110516_konzeptentwurf_neue_energie.pdf>.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 4.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 5.

¹¹⁰ Problematika vlastnictví přenosových soustav je součástí druhé kapitoly *Německý energetický sektor*.

přestavba přenosových sítí probíhala, přičemž hlavním koordinátorem tohoto programu by byl stát.¹¹¹

V otázce diverzifikace producentů a zásobovacích tras již však program SPD příliš konkrétních řešení nenabízí. V případě výroby a skladování energie z obnovitelných zdrojů navrhuje SPD iniciování strategického partnerství s Norskem, Rakouskem a Švýcarskem. Jádro vzájemné spolupráce by spočívalo ve výměně zkušeností souvisejících s uváděním nových technologií do praxe. Předmětem vzájemné spolupráce může být např. problematika přečerpávacích vodních elektráren.¹¹²

Z výše popsaného vyplývá, že SPD ve svém dokumentu nikterak nerozebírá problematiku diverzifikace producentů či zásobovacích tras zemního plynu. Paradoxní však je, že to byla právě koaliční vláda SPD a Svazku 90/Zelení, která významně přispěla k povýšení německo-ruských energetických vztahů až na úroveň strategického partnerství.

3.1.3 FDP - Svobodná demokratická strana

Programová spřízněnost mezi FDP a CDU/CSU, která umožnila vytvoření již třetího společného koaličního projektu, se přenesla i do oblasti energetiky. Díky tomu dnes obě frakce spoluurčují směr německé energetiky, přičemž zástupce FDP (v současnosti Philipp Rösler) řídí Spolkové ministerstvo průmyslu, zástupce CDU (v současnosti Norbert Röttgen) řídí Spolkové ministerstvo životního prostředí.¹¹³

Skrze Spolkové ministerstvo průmyslu se tak FDP snaží prosazovat své programové priority z oblasti energetiky. Ty se dají rozdělit do tří oblastí. První oblast programových priorit představuje účinná hospodářská soutěž na trhu s energetickými komoditami, od níž si FDP slibuje snížení cen pro koncové zákazníky. Druhá prioritní oblast se týká bezpečnosti dodávek, kdy FDP podporuje co nejrozmanitější složení energetického mixu, díky čemuž se snižuje riziko závislosti na jedné surovině, producentské zemi či transportní cestě. Součástí této oblasti je i podpora zavádění energeticky šetrnějších technologií.¹¹⁴

¹¹¹ *Neue Energie*. Sozialdemokratische Partei Deutschlands. [online]. 2011, s. 12-13. [cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW

<http://www.spd.de/linkableblob/12118/data/20110516_konzeptentwurf_neue_energie.pdf>.

¹¹² Tamtéž, s. 5.

¹¹³ *Bundeskabinett*. Die Bundesregierung. [online]. [cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW

<<http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/Bundeskabinett/bundeskabinett.html;jsessionid=8C23BCC27C98BDB4E153DBB65AB4152A.s3t2>>.

¹¹⁴ *Energiekonzept*. Freie Demokratische Partei. [online]. [cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW <http://www.fdp-fraktion.de/wcsite.php?wc_b=834&wc_lkm=303>.

Narozdíl od konkurenční SPD, se FDP v otázce složení energetického mixu nespolehá do budoucna pouze na obnovitelné zdroje. Z hlediska diverzifikace zdrojů tak FDP podporuje zachování podílu černého a hnědého uhlí v energetickém mixu, ovšem za předpokladu, že dojde k modernizaci stávajících uhelných elektráren tak, aby mohly plnit přísnější emisní normy. Tím se dostáváme k třetí prioritní oblasti FDP, která se týká ochrany životního prostředí a klimatu.¹¹⁵

V otázce využívání jaderné energie prodělala FDP podobnou změnu postoje jako společná frakce CDU/CSU. Po havárii v jaderné elektrárně *Fukušima I.* tak i FDP souhlasila s postupným odklonem Německa od jaderné energetiky.

3.1.4 Svazek 90/Zelení

V případě energetického programu společné frakce Svazku 90/Zelení nepřekvapí, že je v něm největší akcent kladen na environmentální problematiku spojenou s kvalitou života. V otázce složení energetického mixu se tato frakce nejvíce vymezuje proti dalšímu využívání energie z uhlí, přičemž uhelné elektrárny označuje za největšího znečišťovatele ovzduší („*Klimakiller Nr. 1*“). S využíváním uhelných elektráren tak podle této frakce nelze docílit moderní, energeticky účinné politiky.¹¹⁶

Kombinací motivačních a restriktivních opatření chce tato frakce docílit významné redukce podílu ropy na celkovém energetickém mixu. Motivační opatření se týkají především podpory veřejné dopravy, která by měla být jak moderní a ekologicky šetrná (ekologické autobusy apod.), tak i cenově dostupná. V oblasti soukromé přepravy podporuje Svazek 90/Zelení pobídkové programy na podporu koupě elektromobilu, a to až do výše 5 000 Eur. Na druhé straně však tato frakce počítá i s řadou restriktivních opatření, mezi něž patří např. zavedení přísnější limitů CO₂ pro osobní automobily či zavedení rychlostního limitu na německých dálnicích na 120 km/h. Mezi restriktivními návrhy jsou však i takové, které budí spíše rozpaky a kontroverze, jako např. plošné zrušení služebních automobilů.¹¹⁷

Podobně jako ostatní politické strany mají i „Zelení“ v energetické oblasti řadu velmi ambiciózních cílů. Do roku 2020 chtějí zvýšit podíl obnovitelných zdrojů na výrobě elektřiny na více než 40%, přičemž do roku 2030 by měla být výroba elektřiny pokryta

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ *Energie*. Bündnis 90/Die Grünen. [online]. [cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW <<http://www.gruene.de/einzelansicht/artikel/energie.html>>.

¹¹⁷ Tamtéž.

téměř výhradně z obnovitelných zdrojů. Ve srovnání s rokem 2010, má do roku 2020 dojít k snížení spotřeby fosilních paliv v odvětví dopravy o 25%. Ve stejném období má díky úspornějším stavebním technologiím dojít k ušetření pětiny tepelné energie a zároveň se má zvýšit podíl obnovitelných zdrojů tepla na 25%. K dosažení těchto cílů má podle „Zelených“ výrazně přispět celkové snížení spotřeby elektrické energie až o 12% do roku 2020, oproti roku 2010.¹¹⁸

Další prioritní oblastí „Zelených“ je redukce emisí skleníkových plynů, přičemž jejich program počítá s redukcí této zátěže do roku 2020 o 40% (oproti roku 1990) a do roku 2050 o 95%.¹¹⁹

Podobně jako jiné strany „zeleného typu“ zastává i společná frakce Svazku 90/Zelení kontinuální a vyhraněně negativní postoj vůči využívání jaderné energie. Jak již bylo v tomto textu několikrát zmíněno, byla to koaliční vláda SPD a Svazku 90/Zelení, která iniciovala přijetí zákona o postupném odstoupení Německa od využívání jaderné energie. Kritika „Zelených“ vůči jaderné energii má dvě roviny. První z nich spočívá v kritice této technologie jako takové, která je jimi označována za nepředvídatelnou a vysoce rizikovou. Druhá rovina je zacílená primárně na německý jaderný průmysl, resp. na příslušné energetické koncerny, které dlouhá léta čerpaly z řady státních dotačních programů. Jaderný průmysl byl tak podle názoru „Zelených“ zcela nepřiměřeně privilegovaným odvětvím.¹²⁰

V otázce diverzifikace producentů a zásobovacích tras zastávají „Zelení“ podobný postoj jako SPD, což znamená, že se primárně zaměřují na snížení závislosti na fosilních palivech obecně. Ve svém strategickém dokumentu, který nese název „*Energie 2050: Sicher Erneuerbar*“, „Zelení“ prosazují, aby se stejným směrem vydala celá Evropská unie. K tomuto cíli by měla napomoci „*evropská strategie pro úplnou dekarbonizaci energetického sektoru*“, která by stanovovala postupné cíle tak, aby poptávka EU po energii byla do roku 2050 plně pokryta z obnovitelných zdrojů. Dále „Zelení“ vybízejí k založení jakéhosi „*Evropského společenství pro obnovitelné zdroje a energetickou účinnost*“, jehož hlavní úkol by spočíval v koordinaci celkové restrukturalizace stávajících evropských energetických sítí a ve vytvoření nové efektivní přenosové soustavy, která by umožnila vedení stejnosměrného proudu o vysokém napětí.¹²¹

¹¹⁸ *Energie 2050: Sicher Erneuerbar*. Bündnis 90/Die Grünen. [online] 2010, s. 3-5. [cit.2012-04 -15].

Dostupné z WWW < http://www.gruene-bundestag.de/uploads/tx_ttproducts/datasheet/file356343.pdf >.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, str. 20.

¹²¹ Tamtéž, str. 76-77.

3.1.5 Die Linke - Strana Levice

„Die Linke“ je jedinou z výše zmíněných stran (frakčních uskupení), která se od roku 1990 nepodílela ani na jednom spolkovém kabinetu. Přesto má i tato strana velmi podobný energetický program, jaký mají zbylé strany. Co do složení energetického mixu podporuje i „die Linke“ masivní nárůst podílu obnovitelných zdrojů tak, aby jejich podíl dosahoval do roku 2050 sta procent.¹²²

Rozdíly mezi „Die Linke“ a zbylými stranami tak spočívá spíše v zdůrazňování sociálních aspektů, které jsou spojeny s plánem na celkovou restrukturalizaci německého energetického sektoru. Tato modernizace by tak podle stranických propočtů měla vytvořit více než 100 000 nových pracovních míst. Druhou výraznou prioritu v této oblasti představuje cena energií pro domácnosti, kterou jsou podle této strany bezprecedentně vysoké. Z tohoto důvodu tak „Die Linke“ dlouhodobě podporuje jakékoliv kroky v oblasti zvýšení kontroly a transparentnosti na trhu s energetickými komoditami.¹²³

V otázce využívání jaderné energie či v otázkách diverzifikace producentů a tras je pozice „Die Linke“ v podstatě totožná s pozicí SPD či „Zelených“

3.1.6 Dílčí shrnutí

Narozdíl od jiných politických oblastí panuje v otázce směřování německé energetiky vzácná shoda napříč politickým spektrem. Z tohoto důvodu proto není příliš pravděpodobné, že by v příštích letech došlo k výraznější změně nastaveného kurzu. Německý energetický sektor tak čeká do roku 2050 výrazná restrukturalizace, jejíž cílem je snížení závislosti státu na fosilních palivech na minimum. Tyto plány počítají jak s masivní podporou výzkumu a vývoje v oblasti obnovitelných zdrojů, tak i s nutností přebudovat stávající přenosové soustavy.

I přes politickou shodu však zaznívají kritické hlasy, zvláště pak z bezpečnostně-analytických kruhů, které poukazují na přílišnou ambicióznost a časovou nereálnost celého projektu. Je však třeba uznat, že z ekonomického hlediska má celý projekt své opodstatnění. Pokud se totiž tyto plány podaří zrealizovat byť jen z 50% úspěšností, přinese to Německu pozici globálního leadera na poli obnovitelných zdrojů spojenou

¹²² *Energie*. Die Linke.[online]. [cit.2012-04 -15]. Dostupné z WWW <<http://www.die-linke.de/index.php?id=812>>.

¹²³ *LINKE Energiepolitik – Leitlinien 2020*. [online]. [cit.2012-04-15]. Dostupné z WWW <<http://www.sagel.info/service/LINKEEnergiepolitik-Leitlinien2020.pdf>>.

s mnohými výhodami, jako je vlastnictví řady technologických „know-how“. Právě po nich bude ve světě čím dál větší poptávka, což může Německu přinést nejen značné finanční příjmy, ale i růst neformálního vlivu ve světě.

Z geopolitického hlediska by tak tento úspěch nepochybně přispěl k silnější pozici Německa nejen v Evropě, ale i na celém světě. Podíváme-li se na hospodářskou sílu, technologický a lidský potenciál, pak v současném světě není příliš mnoho států, které by disponovaly srovnatelnými předpoklady pro splnění těchto cílů.

3.2 Politické souvislosti od roku 1998 do roku 2005

Rok 1998, kdy se konaly třetí parlamentní volby od znovusjednocení země, se dá z mnoha úhlů pohledu hodnotit jako přelomový. Výsledek těchto voleb totiž přinesl konec šestnáct let dlouhému vládnutí (resp. osm let trvajícím vládnutí v případě obyvatel bývalé NDR) konzervativně-liberální vlády CDU/CSU a FDP, v čele s kancléřem Helmutem Kohlem. Nová spolková vláda SPD a Svazku 90/Zelení v čele s kancléřem Gerhardem Schröderem přinesla všeobecnou změnu paradigmatu, která se nevyhnula ani oblasti energetické politiky či oblasti životního prostředí.

Historický vstup „Zelených“ do spolkové vlády se projevil již při koncipování koaliční smlouvy, v níž byla významná část věnována programu celkové „ekologické modernizace“ země („*Ökologische Modernisierung*“).¹²⁴

V energetické agendě počítal tento plán s řadou nových opatření, které byly primárně zacílené na podporu rozvoje udržitelných systémů a účinných opatření vedoucím k úsporám energií. Nová spolková vláda se v této souvislosti zavázala, že se zasadí o přijetí nového zákona o obnovitelných zdrojích energie, který by zvýhodnil elektřinu vyrobenou z obnovitelných zdrojů na úkor elektřiny vyrobené z ekologicky méně šetrných zdrojů (především z uhlí). Tento zákon (*Erneuerbare-Energien-Gesetz*), který byl přijat v březnu roku 2000, stanovil systém výkupních cen pro elektřinu z obnovitelných zdrojů, čímž vytvořil vhodné prostředí pro nárůst podílu těchto zdrojů na vyrobené elektřině. Jestliže

¹²⁴ *Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen*. [online]. 1998, s. 17-19. [cit.2012-04-18]. Dostupné z WWW <http://www.boell.de/downloads/stiftung/1998_Koalitionsvertrag.pdf>.

v roce 1999 činil podíl obnovitelných zdrojů na vyrobené elektřině pouze 5%, tak v roce 2005 tento podíl narostl na 10% a v roce 2009 činil již 16%.¹²⁵

Je však otázkou, zda by byl tento nárůst tak masivní, kdyby neexistovala povinnost provozovatelů sítí nakupovat elektrickou energii z obnovitelných zdrojů. Ostatně tato povinnost byla podrobena ostré kritice jak ze strany parlamentní opozice (zvláště CDU/CSU), tak i ze strany velkých energetických koncernů, které upozorňovaly, že se takto zvýšený podíl obnovitelných zdrojů projeví negativně na cenách elektrické energie pro koncové spotřebitele (tento předpoklad se nakonec potvrdil). Naopak nepřekvapí, že velké zastání měl tento zákon především u ekologických organizací.¹²⁶

Na druhé straně se však mezi oběma koaličními partnery objevovaly neshody, které často pramenily z radikálnosti předvolebního programu Svazku 90/Zelení. Tento problém se plně projevil na tématu jaderné energie. Obě strany sice zastávaly stejný, tj. negativní postoj vůči využívání jaderné energie, zástupci Svazku 90/Zelení však věrni svému předvolebnímu heslu požadovaly okamžité odstoupení Německa od využívání jádra („*Sofortausstieg*“).¹²⁷

V zájmu dosažení konsensu mezi vládou a energetickými společnostmi, které jsou vlastníky jaderných elektráren, byli nakonec „Zelení“ nuceni svou radikální pozici zmírnit. Výsledná dohoda mezi zástupci německé vlády a německého energetického průmyslu z 14. června 2000 stanovila postupný harmonogram ústupu Německa od využívání jaderné energie. Součástí dohody bylo stanovení limitu 32 let stáří, po němž musel být v příslušné jaderné elektrárně ukončen provoz. Tento proces měl být ukončen v roce 2022, odkdy měla být energie z jaderných elektráren plně nahrazena energií z obnovitelných zdrojů.¹²⁸

Jak již bylo uvedeno v předcházející podkapitole, energetická politika „rudozelené“ koalice byla úzce spjata s oblastí životního prostředí. Spolkové ministerstvo životního prostředí, které převzalo agendu energetiky od Spolkového ministerstva průmyslu, bylo pověřeno vytvořením národní strategie udržitelného rozvoje (*Nationale Nachhaltigkeitsstrategie „Perspektiven für Deutschland“*), která byla v dubnu roku 2002 schválena Spolkovou vládou. Tato strategie mj. počítala s tím, že by se měl podíl energie

¹²⁵ Bähge, Sandra; Fischer, Severin. *Energiepolitik in Deutschland: zwischen „ökologischer Industriepolitik“ und klimapolitischem Pragmatismus*. Friedrich-Ebert-Stiftung. [online]. 2011. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/seoul/08101.pdf>>.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ *Vereinbarung zwischen der Bundesregierung und den Energieversorgungsunternehmen vom 14. Juni 2000*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2000, s. 4. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/V/vereinbarung-14-juni-2000,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>>.

z obnovitelných zdrojů na primární spotřebě energie zvýšit do roku 2010 na 4,2% a na hrubé spotřebě elektřiny na 12,5 % (obou cílů bylo dosaženo před plánovaným termínem). Do roku 2020 by se pak tyto podíly měly zvýšit na 10 % (na primární spotřebě energie) resp. 30% (na hrubé spotřebě elektřiny).¹²⁹

V oblasti ochrany ovzduší tato strategie počítala se snížením podílu skleníkových plynů o 21% do roku 2012, oproti roku 1990 (zevrubněji viz. 2.1. *Vývoj po roce 1990*). První zpráva o plnění těchto cílů byla zveřejněna na podzim roku 2004, následně pak v létě roku 2005 v dokumentu „*Průvodce udržitelným rozvojem*“ („*Wegweiser Nachhaltigkeit*“). Zatím poslední zpráva o plnění cílů je z října roku 2008, kdy Spolkové ministerstvo životního prostředí vydalo dokument „*Za udržitelné Německo*“ („*Für ein nachhaltiges Deutschland*“). Další zpráva je naplánována na přelom jara/léta roku 2012.¹³⁰

Podobu zahraničně- bezpečnostní dimenze energetické politiky udával za vlády „rudo-zelené koalice“ (1998-2005) především vztah Německa k Rusku. K hlubšímu pochopení německé pozice vůči Rusku je však nutné vrátit se v čase o několik desetiletí nazpět, do doby počátku německo-ruské energetické spolupráce.

3.2.1 Kořeny německo-ruské energetické spolupráce

Kořeny německo-ruské energetické spolupráce sahají až do počátku sedmdesátých let, tedy do doby všeobecného uvolnění napětí mezi Východem a Západem. V SRN nabralo toto diplomatické uvolnění na dynamice s příchodem nové spolkové vlády, v jejímž čele stanul Willy Brandt, který se tak stal vůbec prvním sociálnědemokratickým kancléřem od roku 1945. Brandtova vláda (koaliční vláda SPD s FDP) se od svého počátku snažila využít této příznivé mezinárodní konstelace k zlepšení vzájemných vztahů se Sovětským svazem a ostatními zeměmi Východního bloku, včetně NDR. Tato politika, které vzešla ve známost pod označením „*Ostpolitik*“, však neměla pouze politický, ale i ekonomický rozměr.

Řada německých politiků si totiž dobře uvědomovala, jakým obrovským surovinovým potenciálem disponuje Sovětský svaz. Svědčí o tom ostatně fakt, že k prvnímu jednání o možnosti dovozu zemního plynu ze Sovětského svazu do SRN došlo

¹²⁹ *Nationale Nachhaltigkeitsstrategie „Perspektiven für Deutschland*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2010. [cit.2012-04-18]. Dostupné z WWW <http://www.bmu.de/nachhaltige_entwicklung/stategie_und_umsetzung/nachhaltigkeitsstrategie/doc/38935.hp>.

¹³⁰ Tamtéž.

těsně před parlamentními volbami v roce 1969, kdy byla u moci ještě předchozí vláda velké koalice CDU/CSU s SPD, v čele s kancléřem Kurtem Georgem Kiesingerem z CDU.¹³¹

Tato jednání vyústila o rok později, tedy v roce 1970, v první dohodu o budoucích dodávkách zemního plynu do SRN mezi západoněmeckou energetickou společností *Ruhrgas AG* (předchůdce společnosti E.ON Ruhrgas) a sovětskou státní plynárenskou společností *Soyuzgazekспорт*. Tato dohoda byla postavena na recipročním základě, kdy se německá strana zavázala, že poskytne Sovětskému svazu půjčku na nákup nezbytné infrastruktury (nákup speciálního plynovodního potrubí, které vyráběla německá firma Mannesmann AG), kterou měl Sovětský svaz postupně splácet ze zisků z prodeje zemního plynu. Součástí této dohody však byly také dodávky vyspělých technologií a průmyslových výrobků ze strany SRN do Sovětského svazu, což bylo výhodné pro obě strany. Spolkové republiky se rázem otevřely nové exportní možnosti pro své výrobky s vysokou přidanou hodnotou, díky čemuž mohla SRN částečně kompenzovat v té době nízký hospodářský růst. Sovětský svaz touto dohodou získal nové technologie, pomocí kterých mohl zahájit alespoň částečnou modernizaci svého hospodářství.¹³²

Z hlediska budoucího vývoje německé energetiky je však klíčové, že tato dohoda umožnila navýšit podíl zemního plynu (sovětského) v energetickém mixu SRN, což se ukázalo být v kontextu nestability ropných dodávek z Blízkého východu velmi důležité.

Na počátku osmdesátých let došlo (vinou invaze Sovětského svazu do Afghánistánu) k opětovnému zhoršení vztahů mezi Západem a Východem, což se samozřejmě nevyhnulo ani energetické spolupráci Sovětského svazu a SRN, která se stala předmětem ostré kritiky ze strany Spojených států. Reaganova administrativa tlačila v této souvislosti na Spolkovou vládu, aby upustila od energetické spolupráce se Sovětským svazem. Spolková vláda v čele s v pořadí druhým sociálnědemokratickým kancléřem Helmutem Schmidtem (v roce 1974 nahradil Willyho Brandta) však tomuto tlaku odolala. Odmítavý postoj spolkové vlády byl postaven na racionálních důvodech.¹³³

První důvod spočíval v americkém návrhu, že by sovětský zemní plyn byl nahrazen severoamerickými dodávkami uhlí. Tento plán však byl pro SRN nejen finančně (cenová výhodnost sovětského zemního plynu), ale i politicky (zájmy německého uhelného průmyslu) nevýhodný. Druhý důvod byl ten, že podíl sovětského importu činil na počátku

¹³¹ Westphal, Kirsten. *Germany and the EU-Russia Energy Dialogue*. In: Aalto, Pami. *EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security*. Abingdon: Ashgate, 2008.s. 95.

¹³² Tamtéž, s. 95, 102.

¹³³ Tamtéž, s. 95.

osmdesátých let u zemního plynu 17%, u ropy dokonce jen 2,9%, což pro Německo nepředstavovalo výraznější riziko. Spolková vláda tak dala přednost větší diverzifikaci v dodavatelské síti, prostřednictvím navýšení dodávek ze SSSR, před rizikem vystavení se možnému sovětskému tlaku. Třetí důvod, který úzce souvisí s druhým a je možná nejvýznamnější, se týká samotného fungování této energetické spolupráce, kdy se Sovětský svaz ukázal být spolehlivým dodavatelem, který po celou dobu studené války ve vztahu k SRN ani jednou nezneužil obchodu s energiemi, jakožto možné zbraně.¹³⁴

Devadesátá léta, ve kterých se odehrála řada významných geopolitických změn (rozpad SSSR, znovusjednocení Německa), přinesla novou dynamiku do německo-ruských energetických vztahů, především pak do oblasti vzájemné spolupráce německých a ruských energetických společností. V roce 1993 tato vzájemná spolupráce vyústila ve vznik první německo-ruské energetické společnosti *Wingas*, která je společným podnikem německé společnosti BASF/Wintershall (vlastní 50,01% akcií) a ruské plynárenské společnosti Gazprom (vlastní 49,99%). Společnost *Wingas* se během své téměř dvacetileté existence etablovala ve významného distributora zemního plynu do Německa (v roce 2006 činil podíl této společnosti necelých 13%).¹³⁵

Německo-ruské (sovětské) energetické vztahy tak byly již od svého počátku postaveny na pragmatických základech. Po znovusjednocení Německa došlo v této zemi k růstu poptávky po zemním plynu, která byla z větší části pokryta dodávkami z Ruska (viz. druhá kapitola *Německý energetický sektor*). Tento faktor výrazně přispěl k tomu, že se z Německa v průběhu devadesátých let stal nejvýznamnější ruský obchodní partner, což přetrvává dodnes. Podle Rolanda Götze je však jen otázkou času, kdy tuto pozici po Německu zaujme Čína.¹³⁶

3.2.2 Německo-ruské energetické vztahy za vlády Gerharda Schrödera.

V porovnání s počátkem devadesátých let nebyl z hlediska geopolitických změn přelom 20. a 21. století nikterak bouřlivým obdobím. V politické rovině však obě země (SRN i Ruská federace) procházely významnými změnami, které byly symbolizovány

¹³⁴ Tamtéž, s. 94-96.

¹³⁵ Finon, Dominique; Locatelli, Catherine. *Russian and European gas interdependence*. Laboratoire d'Economie de la Production et de l'Intégration Internationale. [online]. 2007, s. 10. [cit.2012-04-23]. Dostupné z WWW <<http://hal.inria.fr/docs/00/17/84/29/PDF/Cahier41bis.pdf>>.

¹³⁶ Götz, Roland. *Germany and Russia – strategic partners?* Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. [online]. 2007, s. 1-2. [cit.2012-04-23]. Dostupné z WWW <http://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf>.

postupnou generační obměnou vrcholných politických představitelů. Stávající „tandem“ Helmut Kohl – Boris Jelcin byl tak postupně nahrazen „tandemem“ Gerhard Schröder – Vladimir Putin.

Ve světle pozdějšího vývoje je však zajímavé se nejprve zaměřit na první rok vlády „rudo-zelené“ koalice v Německu. Když se totiž v září 1998 stal Gerhard Schröder novým spolkovým kancléřem, pustil se do ostré kritiky svého předchůdce (Helmut Kohl) vůči jeho pozici k Rusku. Podle Schröderova názoru investoval Helmut Kohl příliš mnoho politického kapitálu za účelem posílení osobních vztahů s ruským prezidentem Borisem Jelcinem, místo toho, aby více akcentoval otázky vnitřní demokratizace ruské společnosti.¹³⁷

Druhá část Schröderových výtek spočívala v kritice stávající finanční strategie vůči Rusku. S ohledem na pád rublu¹³⁸ v srpnu 1998 tak Schröder požadoval kompletní revizi této strategie, což také sdělil prezidentu Jelcinovi na jejich prvním společném setkání v listopadu 1998. Vzájemná animozita mezi Schröderem a Jelcinem vyvrcholila na summitu EU- Rusko v únoru 1999, v jehož rámci se uskutečnilo vzájemné bilaterální jednání, na němž Schröder odmítl poskytnout Rusku jakékoliv nové úvěry. Schröderova pozici tehdy přesně odrážela pocit celého vedení SPD, které pociťovalo jistou frustraci nad celkovým směřováním Ruska, ať už se jednalo o vojenskou akci v Čečensku či o postoj Moskvy vůči východnímu rozšiřování EU a NATO.¹³⁹

Strategie koaliční vlády SPD a Svazku 90/ Zelení vůči Rusku se opírala jak o pragmatickou část, která se týkala rozvoje vzájemných hospodářských vztahů, tak i o část řekněme hodnotou, jejímž primárním cílem byla podpora stabilní a pluralitní demokracie spojená s podporou tržního hospodářství. Tento program se koaliční vláda nejprve snažila prosazovat i v rámci EU, kde bylo Německo jedním z hlavních iniciátorů soudržné evropské politiky vůči Rusku. Na summitu EU v Kolíně nad Rýnem v roce 1999 sice byla schválena historicky první společná strategie vůči Rusku, samotný text strategie však spíše

¹³⁷ Timmins, Graham. German Ostpolitik Under the Red-Green Coalition nad EU-Russian Relations. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2006. Vol. 14, č. 3., str. 306.

¹³⁸ Ruská vláda byla spolu s centrální bankou nucena oznámit změnu politiky směnného kurzu rublu, která spočívala ve výrazném uvolnění kurzu rublu a vzdání se tlaku na jeho devalvaci. Součástí balíku protikrizových opatření bylo i 90 denní moratorium na splácení zahraničního dluhu. Země se tak dostala do platební neschopnosti. Původ této krize má jak vnitřní (strukturální), tak i vnější příčiny. Mezi vnější příčiny patřila asijská krize, pokles cen ropy na světových trzích a klesající důvěra zahraničních investorů. Vyjádřeno čísly tak kurz rublu vůči dolaru klesl z původních přibližně 7:1 na 20:1 na počátku září 1998.

In: Fondmarket. *Největší hospodářské krize většinou začaly v říjnu*. [online]. 2007. [cit.2012 - 04 - 23]. Dostupné z WWW: <<http://www.fondmarket.cz/aktuality/nejvetsi-hospodarske-krize-vetsinou-zacaly-v-rijnu/>>

¹³⁹ Timmins, Graham. German Ostpolitik Under the Red-Green Coalition nad EU-Russian Relations. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2006, Vol. 14, No. 3., s. 306.

připomínal jiná vágní a deklaratorní prohlášení. Podle analytika Grahama Timminse spočíval jeden z hlavních problémů v samotných členských státech EU, z nichž některé (jihozápadní) nemají v Rusku primární zájmy a proto upřednostňují jiné regiony.¹⁴⁰

Vzhledem k významu Ruska coby surovinového dodavatele si však německá vláda nemohla dovolit, aby byl vzájemný vztah primárně určován touto kompromisní a svým charakterem deklaratorní strategií. Od této doby tak můžeme sledovat jemný posun německé strategie vůči Rusku směrem k „dvouúrovňovému jednání“, kdy multilaterálnímu jednání často předchází vzájemná rusko-německá bilaterální jednání.¹⁴¹

Tato strategie plně korespondovala se záměry nového ruského prezidenta, kterým se po abdikaci Borise Jelcina stal Vladimir Putin. Ten si jako svou nejvýznamnější zahraničně-politickou prioritu (alespoň ve verbální rovině) stanovil přiblížení Ruska k Evropě, což ovšem v jeho pojetí neznamenalo nic jiného, než navázání bilaterálních vztahů s předem vybranými evropskými zeměmi. Vzhledem k pozitivní zkušenosti vzájemné energetické spolupráce, ale i osobním zkušenostem¹⁴² proto nepřekvapí, že se Vladimir Putin primárně soustředil na navázání speciálních bilaterálních vztahů právě s Německem.

Při analýze vývoje německo-ruských vztahů po nástupu Vladimira Putina je zřejmé, že se mu tento plán podařilo naplnit na „více než 100%“. Názory analytiků se však v otázce příčin liší. Existuje řada autorů, kteří se domnívají, že hlavní příčina dynamického rozvoje německo-ruských vztahů tkví v navázání osobního vztahu mezi Putinem a Schröderem, který podle obou mužů přerostl v opravdové přátelství¹⁴³. V roce 2001 se oba politici zasloužili o vznik Německo-ruského fóra (*Deutsch-Russisches Forum*), které funguje jako platforma pro rozvoj vzájemných vztahů v oblasti obchodu, médií, kultury či vědy. V této souvislosti je nanejvýš symbolické, že je v čele správní rady tohoto fóra Burckhardt Bergmann, který byl dlouholetým předsedou představenstva společnosti E.ON Ruhrgas a zároveň jediným zahraničním (tj. neruským) členem představenstva Gazpromu (důvody vysvětleny níže).¹⁴⁴

V otázce klíčového vlivu „tandemu Schröder- Putin“ na německo-ruské partnerství se dá ovšem namítnout, že podobně blízký vztah se podařilo Vladimiru Putinovi navázat

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 306-307.

¹⁴² Vladimir Putin coby agent KGB působil v letech 1985-1990 na území NDR, převážně v Drážďanech.

¹⁴³ *Eine Art Freundschaft*. Süddeutsche Zeitung [online]. 2004. [cit.2012-04-23]. Dostupné z WWW <<http://www.sueddeutsche.de/politik/schroeder-und-putin-eine-art-freundschaft-1.885238>>.

¹⁴⁴ *Deutsch-Russisches Forum*. E. ON Ruhrgas. [online]. 2012. [cit.2012-04-23]. Dostupné z WWW <<http://www.eon-ruhrgas.com/cps/rde/xchg/er-corporate/hs.xsl/4916.htm>>.

i s jinými evropskými státníky, jako např. s bývalým italským premiérem Silviem Berlusconiem. Ani v jednom případě se však dynamika vzájemných vztahů s Ruskem nezvýšila natolik, aby se přiblížila intencím německo-ruského partnerství.

Jiný pohled na dynamiku německo-ruských vztahů přináší např. Michael Sander, který se domnívá, že dominantní hybnou sílu tohoto partnerství představují privátní aktéři. Jedním z hlavních ekonomických aktérů na tomto poli je společnost *E.ON Ruhrgas*, která je největším poskytovatelem zemního plynu na německém trhu, přičemž většinu tohoto plynu získává prostřednictvím *Gazpromu* z ruských ložisek. Vzájemný vztah obou společností je navíc umocněn tím, že společnost E. ON Ruhrgas vlastní 6,5% balík akcií *Gazpromu*, díky čemuž je jeho největším zahraničním akcionářem¹⁴⁵. Tento stav se přenesl i do personálního propojení, kdy v letech 2000-2011 vykonával Burckhardt Bergmann jak pozici předsedy představenstva společnosti E.ON Ruhrgas, tak i pozici člena dozorčí rady společnosti *Gazprom*.¹⁴⁶

V červenci 2004 a následně pak i v dubnu 2005 podepsal ruský plynárenský monopol *Gazprom* s německou energetickou společností E.ON Ruhrgas *Memorandum o porozumění (The Memorandum of Understanding)*, které v podstatě umožňovalo participaci jedné energetické společnosti na projektech té druhé. Na základě Memoranda měl získat E.ON Ruhrgas čtvrtinový podíl na západosibiřském ložisku zemního plynu *Južno Russkoje* výměnou za to, že *Gazpromu* umožní participovat na svých projektech ve východní Evropě, především v Polsku, České republice, Slovensku, Maďarsku a Rumunsku. Tato spolupráce je tak od počátku oboustranně výhodná, neboť posiluje pozici obou energetických společností, což má však negativní dopad na země východní Evropy, které mají velmi omezené možnosti diverzifikovat své dodávky energie.¹⁴⁷

Obavy řady východoevropských zemí z přílišné německo-ruské dominance v regionu ještě zesílily v důsledku toho, že součástí Memoranda o porozumění z roku 2005 byla i zmínka o projektu plynovodu Nord Stream, jenž má po dně Baltského moře přivádět ruský plyn do Německa, aniž by však procházel přes území tradičních tranzitních zemí (Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Slovensko atp.).¹⁴⁸

¹⁴⁵ Sander, Michael. A „Strategic Relationship“? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. *Foreign Policy in Dialogue*. 2007, Vol. 8, No. 20, s. 16-18.

¹⁴⁶ K 30. červnu 2011 Bergmann opustil všechny své pozice. S *Gazpromem* však neustále spolupracuje, o čemž svědčí fakt, že se stal poradcem ředitele *Gazpromu* Alexeje Millera.

In: *Früher E.ON-Ruhrgas- Chef Bergmann wird Berater von Gazprom-Vorstand Miller*. Rianovosti. [online]. 2011. [cit.2012-04 -23]. Dostupné z WWW <<http://de.rian.ru/business/20110630/259620106.html>>.

¹⁴⁷ Westphal, Kirsten. *Germany and the EU-Russian Energy Dialogue*. In: Aalto, Pami. *EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security*. Abingdon: Ashgate, 2008. s. 102-103.

¹⁴⁸ Tamtéž.

Druhým významným aktérem v rámci německo-ruského energetického partnerství je společnost Wingas, která byla v roce 1993 založena s cílem omezit dominantní postavení Ruhrgasu (předchůdce E.ON Ruhrgas), a to vytvořením přímých importních vztahů zemního plynu (podíl na západosibiřském ložisku zemního plynu *Južno Russkoje*). Jak již bylo uvedeno v předcházející podkapitole, společnost Wingas je společným podnikem německé společnosti BASF/Wintershall a Gazpromu.¹⁴⁹

Stručný výčet vzájemné spolupráce německých a ruských energetických společností v letech 1998-2005 může verifikovat Sanderovu tezi, že privátní aktéři představují dominantní hybnou sílu německo-ruského partnerství. Nicméně i v tomto případě existují argumenty, které tuto tezi zpochybňují. Předně nelze v případě ruských energetických společností hovořit o čistě privátních aktérech, neboť si stát v těchto společnostech ponechává majoritní podíl akcií, v případě Gazpromu drží ruský stát 50,002% akcií.¹⁵⁰

Z tohoto důvodu lze proto předpokládat, že všechna důležitá strategická rozhodnutí podléhají souhlasu vlády, popřípadě prezidenta. V této souvislosti proto nelze jednoznačně stanovit, který ze zmíněných faktorů byl za vlády „rudo-zelené“ koalice dominantní. Podíváme-li se na historii německo-ruských (energetických) vztahů, pak dojdeme k názoru, že tyto vztahy měly vždy výraznou ekonomickou i politickou rovinu.

3.3 Politické souvislosti od roku 2005

Výsledek předčasných parlamentních voleb v roce 2005 neumožňoval ani pokračování stávající vládní koalice SPD a Svazku 90/Zelení ani vytvoření opoziční alternativní koalice CDU/CSU a FDP. V zájmu zachování silné a stabilní vládní koalice tak byly obě nejsilnější politická uskupení nucena uzavřít koaliční partnerství. V čele nové vládní koalice CDU/CSU a SPD stanula Angela Merkelová (CDU), která v kancléřské funkci nahradila Gerharda Schrödera.

Vstup CDU/CSU do společné vlády s SPD provázela mnohá očekávání, jakým směrem se nový kabinet vydá. Zda bude v zahraničně-politické agendě kontinuálně navazovat na předchozí „rudo-zelený“ kabinet či se vydá cestou zásadní revize této politiky. Mnohé v této souvislosti napovědělo personální složení nové spolkové vlády,

¹⁴⁹ Sander, Michael. A „Strategic Relationship“? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. *Foreign Policy in Dialogue*. 2007, Vol. 8, No. 20, s. 18.

¹⁵⁰ *Shareholders and Investors*. Gazprom. [online]. 2012. [cit.2012-04-25]. Dostupné z WWW <<http://www.gazprom.com/investors/stock/>>.

v níž pozice ministra zahraničních věcí připadla SPD, která nominovala Franka-Waltera Steinmeiera. Ten v letech 1999-2005 působil jako šéf Úřadu spolkové kancléře (*Bundeskanzleramt*), díky čemuž byl jedním z nejbližších spolupracovníků Gerharda Schrödera. Vstup Franka-Waltera Steinmeiera do vlády byl jasným signálem toho, že nedojde k zásadní proměně německé zahraniční politiky. Na druhé straně si však kancléřka Merkelová nemohla dovolit, dílem své vlastní ostré kritiky Schröderovy zahraniční politiky a dílem pošramocených vztahů s nejbližšími sousedy (především s Polskem), zachování plné kontinuity stávající zahraniční politiky, aniž by nešlo k jistým korekcím.¹⁵¹

Tato rozpolcenost byla charakteristickým znakem německé zahraniční politiky po celé funkční období vlády velké koalice v letech 2005-2009. Kancléřka Merkelová se v zahraniční politice soustředila na zlepšení vztahů se Spojenými státy (první oficiální zahraniční návštěva kancléřky vedla do Washingtonu), které byly silně poznamenány Schröderovou kritikou války v Iráku. Druhou významnou zahraničně-politickou prioritou kancléřky Angely Merkelové představovalo narovnání vztahů s východními sousedy, kteří pocítovali negativní dopady německo-ruského strategického partnerství. Vzhledem k plánovanému německému předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2007 představovalo třetí zahraničně-politickou prioritou navázání užších vztahů s Bruslem. Za účelem splnění všech těchto tří priorit si Angela Merkelová vytvořila na Úřadu spolkového kancléřství zvláštní poradní orgán skládající se ze zkušených odborníků, kteří v minulosti zastávali vysoké úřednické posty v Bruselu a ve Štrasburku. Do čela tohoto poradního orgánu byl jmenován Christoph Heusgen, který v letech 1999-2005 pracoval v Generálním sekretariátu Rady EU a jako vedoucí politického oddělení vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javieru Solany.¹⁵²

V otázce směřování německé energetické politiky panovala mezi oběma frakčními uskupeními shoda na pokračování ekologické transformace založené na „*ekologicky a ekonomicky rozumném rozšiřování obnovitelných zdrojů energie*“.¹⁵³

Vstup CDU/CSU do vlády se však promítl i do energetického programu, kde je od roku 2005 patrný větší akcent na posilování mezinárodní konkurenceschopnosti německého zpracovatelského průmyslu a zejména energeticky náročných odvětví, což se

¹⁵¹ Paterson, William. *Foreign Policy in the Grand Coalition*. [online]. 2008. s. 10-12. [cit.2012-04-25]. Dostupné z WWW <http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/1/1/6/pages281160/p281160-10.php>.

¹⁵² Tamtéž, s. 12.

¹⁵³ *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*. [online]. 2005, s. 42 [cit.2012-04-25]. Dostupné z WWW <http://www.cdu.de/doc/pdf/05_11_11_Koalitionsvertrag.pdf>.

mj. projevilo v zastavení růstu ekologických daní, které se předtím každoročně zvyšovaly (priorita Svazku 90/Zelení). K většině ostatních energetických témat však vláda velké koalice CDU/CSU a SPD zaujímala kontinuální postoj. Jednalo se např. o posílení konkurenceschopnosti v oblasti dodávek elektřiny a zemního plynu, rozšíření stávajících tranzitních kapacit či snižování emisí skleníkových plynů.¹⁵⁴

V koaliční smlouvě mezi CDU/CSU a SPD byla významná část kapitoly energetiky věnována inovační iniciativě „*Energie pro Německo*“ („*Energie für Deutschland*“), která počítala se zvyšováním výdajů v oblasti výzkumu a komercializace u: 1, obnovitelných zdrojů energie a biomasy. 2, energeticky účinnějších technologií, s primárním využitím v průmyslu, dopravě a stavebnictví. 3, technologií skladování energie.¹⁵⁵

V otázce využívání jednotlivých energetických zdrojů došlo mezi CDU/CSU a SPD k uzavření kompromisu, jehož jádro je již popsáno v koaliční smlouvě. Výměnou za subvencování těžby uhlí v Severním Porýní-Vestfálsku a v Sársku (programová priorita CDU/CSU) se CDU/CSU zavázala respektovat předchozí rozhodnutí „rudo-zelené“ koalice, které spočívalo v dohodě na postupném odstavení všech německých jaderných elektráren do roku 2022.¹⁵⁶

Zásadní přelom ve vnímání energetické bezpečnosti Německa (a nejen jeho) nastal v důsledku rusko-ukrajinského sporu z roku 2006, který vyvrcholil v pokles dodávek ruského plynu do řady zemí. Ačkoliv Německo oficiálně nikdy neoznámilo o kolik procent se mu snížily dodávky ruského zemního plynu, tak je z výčtu ostatních postižených zemí (poklesy: Maďarsko 40%, Rakousko a Slovensko 33%, Francie 25-30%, Itálie 24%, Polsko 14% atp.)¹⁵⁷ jasné, že i ono muselo pocítit výrazný pokles.

V kontextu ohrožení dodávek surovin se téma energetické bezpečnosti stalo rázem předmětem celospolečenských debat, na což reagovala spolková vláda v čele s Angelou Merkelovou svoláním energetického summitu, který se konal na podzim roku 2006 (další dva pak v roce 2007). Na tomto summitu projednávali členové vlády spolu se zástupci německého energetického průmyslu klíčové otázky týkající se posílení energetické

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 42-44.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 43.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 41-44.

¹⁵⁷ Ukraine “stealing Europe’s gas“. BBC News. [online]. 2006. [cit.2012-04-26]. Dostupné z WWW <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4574630.stm>>.

bezpečnosti, mezinárodní klimatické a energetické politiky či spolupráce v rámci Evropské unie a skupiny G-8 (V roce 2007 Německo předsedalo jak v Radě EU, tak i v G-8).¹⁵⁸

V otázce predikce vývoje energetické bezpečnosti poukazují závěry summitu na rizika spojená se zvyšující se závislostí Německa na energetických importech, přičemž tyto suroviny a jejich dodavatelé pocházejí převážně z nestabilních oblastí (Blízký východ, Jižní Kavkaz, Rusko atp.). Koncept energetické bezpečnosti Německa tak vyžaduje konzistentní postup při zvyšování energetické účinnosti, diverzifikaci energetických zdrojů a producentů, zásobovacích tras či skladovacích kapacit.¹⁵⁹

Skupina přizvaných expertů doporučuje jako vhodný nástroj pro snižování závislosti na ropě a zemním plynu, kromě již zmíněných obnovitelných zdrojů, i ekologické využívání uhlí. Hlavní argument pro větší zapojení uhlí spočívá v jeho snadné distribuci, která je tak regionálně vyvážená. Závěrečný dokument, který shrnuje zásadní výstupy z tohoto jednání, považuje za největší hrozbu německé energetické bezpečnosti ústup od tržních mechanismů, čímž se energetické zdroje mohou stát významným mocensko-politickým nástrojem v rukou nestabilních zemí.¹⁶⁰

Vzhledem k velmi omezeným možnostem, jimiž disponuje spolková vláda při sporech mezi producenty a tranzitními zeměmi byla mezinárodní role Německa dominantním tématem tohoto summitu. V této souvislosti bylo označeno „*zlepšení mezinárodního rámce pro tržně orientovanou spolupráci v energetickém sektoru*“¹⁶¹ za zásadní zahraničně-politickou prioritu, kterou bude Německo podporovat jak na bilaterálních, tak i na multilaterálních (např. v rámci EU) jednáních. Dále se spolková vláda zavázala podpořit jakoukoliv iniciativu vedoucí k navázání společného dialogu mezi hlavními evropskými spotřebitelskými, tranzitními a producenty zemí.¹⁶²

Tyto priority kontinuálně převzal i druhý kabinet kancléřky Merkelové, který vznikl po parlamentních volbách v roce 2009 na půdorysu politické spolupráce CDU/CSU a FDP. Koaliční vláda CDU/CSU a FDP si od počátku počínala v energetické oblasti velmi aktivně, o čemž svědčí fakt, že již na podzim roku 2010 schválila nový energetický koncept, který byl charakterizován již svým podtitulem „*pro ekologicky šetrné, spolehlivé*

¹⁵⁸ Bericht der Arbeitsgruppe 1 „Internationale Aspekte“ zum Energiegipfel am 9. Oktober 2006. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2006, s. 1.[cit.2012-04-26]. Dostupné z WWW

<http://www.bmu.de/files/energieeffizienz/downloads/application/pdf/ag1_internationale_aspekte.pdf>.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 1-4.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

a cenově dostupné zásobování energiemi“ (*Energiekonzept- für eine umweltschonende, zuverlässige und bezahlbare Energieversorgung*)¹⁶³

Tento strategický dokument na jedné straně zachoval kontinuitu předchozího vývoje, tj. důraz na rozvoj obnovitelných zdrojů, na druhé straně však zdůraznil aspekty konkurenceschopnosti a bezpečnosti energetických dodávek. Z tohoto důvodu se vládní koalice CDU/CSU a FDP shodla na pokračování jaderné energetiky. Toto rozhodnutí však bylo explicitně označeno za přechodné, umožňující dosažení všech klimatických cílů. Současně byla tato strategie otevřenější i vůči dalšímu využívání uhelných elektráren, které měly za pomoci rozvoje CCS technologie¹⁶⁴ splňovat přísné emisní normy.

Z hlediska dynamiky budoucího vývoje se jevila kontroverzně především pasáž týkající se prodloužení životnosti stávajících jaderných elektráren za horizont roku 2022, což vyvolalo řadu ostrých reakcí jak ze strany ekologických organizací, tak i ze strany SPD a Svazku 90/Zelení. Naopak toto rozhodnutí uvítaly energetické společnosti, které dlouhodobě poukazovaly, že se zavření jaderných elektráren negativně projeví do cen elektrické energie pro koncové zákazníky.¹⁶⁵

Tento záměr byl však v důsledku havárie v japonské jaderné elektrárně *Fukušima I.* vystaven silnému tlaku značné části německé společnosti, která protestovala proti jaderné politice současné vlády. Německá vláda v této souvislosti vyhlásila 15. března (4 dny po havárii) tříměsíční moratorium na prodloužování životnosti německých jaderných elektráren, během něhož byla důkladně prověřena bezpečnost všech 17 jaderných elektráren. Na základě těchto kontrol došlo k zastavení provozu sedmi nejstarších jaderných reaktorů (*Biblis A, Biblis B, Brunsbüttel, Neckarwestheim 1, Isar 1, Philippsburg 1. a Unterweser*). V červnu roku 2011 Spolková vláda na svém zasedání odsouhlasila (kvůli výraznému poklesu volebních preferencí) postupné uzavření všech jaderných

¹⁶³ *Energiekonzept- für eine umweltschonende, zuverlässige und bezahlbare Energieversorgung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2010. [cit.2012-04-27]. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/Publikationen/energiekonzept2010.property=pdf.bereich=bmwi.sprache=de.rwb=true.pdf>>.

¹⁶⁴ CCS (Carbon capture and storage) technologie umožňuje zachytit a ukládat uhlík hluboko pod zem. V současnosti se ovšem jedná o stále ještě velice drahou technologii, která navíc podle řady energetiků snižuje výkony elektráren.

In: *Technology Roadmap: Carbon capture and storage*. International Energy Agency. [online]. 2009, s. 19 [cit.2012-04-27]. Dostupné z WWW <http://www.iaea.org/papers/2009/CCS_Roadmap.pdf>.

¹⁶⁵ Bähge, Sandra; Fischer, Severin. *Energiepolitik in Deutschland: zwischen „ökologischer Industriepolitik“ und klimapolitischem Pragmatismus*. Friedrich-Ebert-Stiftung. [online]. 2011. [cit.2012-04-27]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/seoul/08101.pdf>>.

elektráren v Německu do roku 2022, přičemž sedmi nejstarším reaktorům plus jaderné elektrárně v Krümmelu bude okamžitě ukončeno povolení k provozu.¹⁶⁶

3.3.1. Německo-ruské energetické partnerství po roce 2005

První kabinet Angely Merkelové zastával vůči Rusku pragmatickou pozici, která odrážela jak zájmy německého státu, tak i zájmy německého průmyslu, což se dá názorně ilustrovat na příkladu stavby plynovodu Nord Stream. Ačkoliv Angela Merkelová před svým nástupem do kancléřské pozice několikrát ostře kritizovala svého předchůdce Gerharda Schrödera za příliš nekritickou politiku vůči Rusku, zejména v otázce dodržování lidských práv a demokratických principů, tak v případě Schröderova angažmá v otázce plynovodu Nord Stream zaujala podstatně umírněnější pozici.

Hlavní důvod tohoto dvojího metru spočíval ve výhodnosti projektu Nord Stream, a to jak pro německý stát, tak i pro německé energetické firmy, které se na tomto projektu aktivně podílely. Dohoda o stavbě plynovodu Nord Stream, který má přivádět zemní plyn z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu, byla podepsaná 8. září 2005, tedy jen několik dní před plánovanými parlamentními volbami. Realizaci toho projektu připravovalo nově založené konsorcium Nord Stream AG, v němž majoritní 51% podíl připadá ruské plynárenské společnosti Gazprom, německé energetické společnosti E.ON Ruhrgas a BASF/Wintershall vlastní dohromady 31% podíl (každá po 15,5%), francouzská energetická společnost GDF SUEZ drží 9% stejně jako nizozemská energetická společnost N.V Nederlandse Gasunie.¹⁶⁷

Pomineme-li významnou participaci německých energetických společností, je to právě německý stát, kdo bude z tohoto projektu nejvíce profitovat, a to v několika rovinách. První rovina spočívá v rozšíření diverzifikace transportních tras, což významně sníží závislost Německa (a samozřejmě Ruska) na dosavadních tranzitních zemích. Druhá rovina, která úzce souvisí s první, spočívá v růstu významu Německa coby důležité transportní země. Část ruského zemního plynu z plynovodu Nord Stream totiž bude skrze Německo proudit dál na západ. Německo tak do jisté míry převezme roli Ukrajiny, která byla do této doby nejvýznamnější tranzitní zemí pro přepravu ruského zemního plynu. To

¹⁶⁶ Tvrdá, Kateřina. *Sekuritizace jaderné bezpečnosti v SRN*. Centrum pro bezpečnostní a strategická studia [online]. 2011.[cit.2012-04-27]. Dostupné z WWW<<http://www.cbss.cz/expertni-komentar/sekuritizace-jaderné-bezpečnosti-v-srn/>>.

¹⁶⁷ *Our Shareholders*. Nord Stream. [online]. 2012.[cit.2012-04 -27]. Dostupné z WWW< <http://www.nord-stream.com/about-us/our-shareholders/>>

je výhodné i pro Ruskou federaci, pro níž představuje Německo stabilnějšího a tudíž předvídatelnějšího partnera, než Ukrajina. Je proto možné, že se silnější pozice Německa promítne i do roviny německo-ruských (energetických) vztahů.

Případy přerušení dodávek ruských energetických surovin (kontext rusko-ukrajinských sporů v letech 2006 a 2009) sice vedly k jistému ochlazení německo-ruských vztahů, nedá se však očekávat, že by vláda Angely Merkelové odstoupila od svého dosavadního pragmatického postoje vůči Rusku. Německé hospodářské zájmy v Rusku, a to nejen v energetické oblasti, jsou totiž dlouhodobě velmi silné. Příkladem může být německý strojírenský gigant Siemens AG, který se chystá v Rusku v následujících třech letech proinvestovat přes 1 miliardu Euro.¹⁶⁸

3.3.2. Dílčí shrnutí

Rozvoj německé energetiky je od konce devadesátých let založen na paradigmatu ekologicky udržitelné modernizace, čemuž odpovídá výrazný akcent na rozvoj domácích obnovitelných zdrojů energie. Až do roku 2006 není téma energetické bezpečnosti předmětem širší diskuze mezi vládou a zástupci německého průmyslu, potažmo mezi vládou a nezávislými analytiky.

V porovnání s okolními zeměmi, jako je např. Polsko, je však pořád téma energetické bezpečnosti v pozadí. Při pohledu zvenčí se tak jeví, že německé politické elity vnímají posílení energetické bezpečnosti primárně skrze zvýšení podílu domácích obnovitelných zdrojů a v posílení energetické účinnosti.

Ve vztahu k Rusku zaujímá Německo i po nástupu kancléřky Angely Merkelové kontinuálně pragmatickou pozici, která odpovídá strategicko-hospodářským zájmům země.

¹⁶⁸ *Siemens announces investments in Russia of 1 billion Euro*. EQ International. [online]. 2011.[cit.2012-04 - 27]. Dostupné z WWW <http://www.eqmaglive.com/index.php?option=com_content&view=article&id=3955:siemens-announces-investments-in-russia-of-1-billion&catid=119:financing-a-investment&Itemid=177>.

4. Jednotná energetická politika EU versus německá energetická koncepce

4.1. Vybrané aspekty vývoj energetické politiky EU

Narozdíl od společné zemědělské politiky či společné obchodní politiky nemůžeme ani po více než 60 letech, které uběhly od počátků evropské integrace, hovořit o společné energetické politice. A to navzdory tomu, že otázka energetiky, resp. zásobování energiemi, byla od počátku klíčovou problematikou, která stála za zrodem Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO, od roku 1951) a Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM, od roku 1957).¹⁶⁹

Vzájemná spolupráce v oblasti těžby uhlí, které představovalo až do konce padesátých let nejvýznamnější energetický zdroj, a v oblasti rozvoje jaderné energie, byla po dlouhou dobu postačující. K zásadní proměně nedošlo ani v kontextu událostí let sedmdesátých (ropné šoky) a osmdesátých, kdy byla energetická problematika stále plně v kompetenci národních států.¹⁷⁰

Prvním smluvním dokumentem, který se výslovně zmiňoval o energetice, byla až Maastrichtská smlouva (Smlouva o EU, rok 1992), přičemž ani ta neuvažovala v intencích koordinované energetické politiky.¹⁷¹ Konec studené války a s ním spojená proměna geopolitické mapy Evropy si však vyžádala potřebu zabezpečit pro členské země ES/EU dostatečné dodávky energetických surovin (především z východní Evropy), na což Komise reagovala předložením návrhu Evropské energetické charty (1991). Tato Charta sice měla spíše deklaratorní charakter, její význam však mj. spočíval v tom, že zahrnovala všechny evropské státy, včetně zemí východní Evropy a bývalého Sovětského svazu. V praktické rovině na tuto Chartu navazovala Smlouva o energetické chartě (podepsána v roce 1994, v platnost vstoupila v roce 1998), která již měla pro signatáře právně závazný charakter. Signatářské země (dnes již 51 zemí) se zavázaly spolupracovat v oblastech: ochrany investic, obchodu s energetickými materiály a produkty, tranzitu a urovnávání sporů.

¹⁶⁹ Fiala, Petr; Pitrová, Markéta. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. s. 438.

¹⁷⁰ Kučerová, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. s. 303-304.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 300.

V případě ochodu s energetickými materiály a produkty smlouva stanovila, že se smluvní strany musejí řídit pravidly GATT/WTO, a to i v případě, že nejsou jejími členy.¹⁷²

V druhé polovině devadesátých let dominovala v energetické oblasti dvě zásadní témata. První z nich se týkala plné liberalizace trhu s energiemi, která měla být podmínkou liberalizace služeb a měla přinést nejen snížení cen, ale i snížení spotřeby.¹⁷³

Druhé významné téma spočívalo ve vnější dimenzi energetické politiky EU, především pak ve zvyšující se závislosti unijních zemí na importech surovin z Ruska, Blízkého východu či ze Severní Afriky. V této souvislosti vystupovala aktivně především Evropská komise, která byla iniciátorem tzv. Zelených knih.¹⁷⁴

Mezi nejvýznamnější Zelené knihy patří ta z listopadu 2000, která nese název „*K evropské strategii pro bezpečnost energetických dodávek*“ (*Towards a European strategy for the security of energy supply*). Tento dokument jednak popisuje stávající (špatnou) energetickou situaci EU, zároveň se snaží o predikci možného vývoje za horizont roku 2030. Pokud nebudou přijata žádná opatření, vzroste celková importní energetická závislost z 50% (v roce 2000) až na 70% (v roce 2030), u ropy může importní závislost dosáhnout až 90%. Část tohoto dokumentu se věnovala také geopolitické dimenzi energetických importů, z níž vyplývá, že v následujících letech bude pro členské země EU stále těžší dosahovat geografické diverzifikace. Nejmarkantnější bude tento trend opět v případě ropy, u níž bude 45% všech importů pocházet z oblasti Blízkého východu, 40% pak z Ruska. S ohledem na bezpečnost dodávek bude stále důležitější vést dialog s významnými dodavatelskými zeměmi.¹⁷⁵

V otázce snížení importní závislosti navrhuje Komise zvýšit energetickou účinnost skrze zavádění nových technologií, regulovat růst poptávky po energii (např. vyšším zdaněním), zvýšit podíl obnovitelných zdrojů na 12% (v roce 2010). Součástí Zelené knihy je také požadavek na dokončení vnitřního trhu s energiemi (především s plynem a elektřinou) a zvýšení konkurence mezi národními operátory.¹⁷⁶

¹⁷² *Evropská energetická charta*. [online]. 2007.[cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW <http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_cs.htm>.

¹⁷³ Kučerová, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. s. 307.

¹⁷⁴ Zelená kniha popisuje problém a jeho řešení prostřednictvím legislativy ES. Řadí se mezi tzv. soft law, což znamená, že není právně vynutitelná.

In: Šlosarčík, Ivo. *Právní rámec evropské integrace*. Praha: Europeum, 2003. s. 41.

¹⁷⁵ *Green Paper- Towards a European strategy for the security of energy supply*. European Commission. [online]. 2001, s. 2-3.[cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW<http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf>.

¹⁷⁶ Tamtéž.

První dekáda 21. století pak byla ve znamení propojení energetických a klimatických cílů. V březnu roku 2006 přišla Komise s aktualizovanou podobou Zelené knihy s názvem „*Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*“ (*A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*). Tato strategie se vytyčuje za svůj primární cíl vytvořit společnou vnější energetickou politiku, prostřednictvím které by EU posílal svou pozici při jednání s vnějšími dodavateli, jako je Rusko či země OPEC.¹⁷⁷

Za další prioritu je označena modernizace stávající a vybudování nové infrastruktury, včetně LNG terminálů, dále pak podpora inovací či integrovaný přístup k boji se změnami klimatu.¹⁷⁸

Zelená kniha z roku 2006 byla předmětem přezkumu, jehož výsledkem bylo vytvoření tzv. energetického balíčku. Ten tvoří devět vzájemně souvisejících dokumentů¹⁷⁹, které společně představují nový koncepční rámec energetické politiky EU pro následující desetiletí, tedy až do roku 2020. V této souvislosti představuje zajímavé zjištění fakt, že strategický cíl je navržen pouze v jedné ze tří základních prioritních oblastí, a sice v oblasti boje proti změnám klimatu. Jedná se o jednostranný závazek EU dosáhnout do roku 2020 alespoň 20% snížení emisí skleníkových plynů ve srovnání s rokem 1990.¹⁸⁰

Nejvýznamnější součástí tohoto přezkumu je *Akční plán* na období let 2007-2009, v němž jsou navržena konkrétní opatření. V oblasti liberalizace trhu s energiemi byl v dubnu 2009 schválen za českého předsednictví tzv. třetí liberalizační balíček, který obsahoval kompromisní variantu vlastnického oddělení. Oproti tzv. unbildingu, tedy striktním oddělením výroby od distribuce, tento návrh umožňoval zřízení nezávislého provozovatele sítí (ISO).¹⁸¹

¹⁷⁷ Cupalová, Marcela. *Energetická bezpečnost EU*. In: Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2008. s. 164.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Jsou jimi: *Energetická politika pro Evropu, Perspektivy vnitřního trhu se zemním plynem a elektřinou, Prioritní plán propojení, Směrování k Evropskému strategickému plánu pro energetické technologie, Obnovitelné zdroje energie v 21. století: cesta k udržitelnější budoucnosti, Zpráva o dosavadním pokroku v oblasti elektřiny z obnovitelných zdrojů, Zpráva o dosaženém pokroku ve využívání biopaliv a jiných obnovitelných pohonných hmot v členských státech Evropské unie a Udržitelná výroba energie z fosilních paliv: dosažení téměř nulových emisí z uhlí po roce 2020.*

In: Ficner, Filip; Kusák, Martin. *Energetický balíček Evropské komise jako počátek nové energetické politiky EU*. Parlamentní institut. [online]. 2007, s. 8. [cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW <<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-278.pdf>>.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 8-9.

¹⁸¹ *Třetí liberalizační balíček v energetice*. Euractiv. [online]. 2009. [cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW <<http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/liberalizace-unijni-energetiky-000055>>.

Energetické trhy však stále představují pro členské země EU oblast strategického významu s výrazným vnitropolitickým přesahem. Státy, resp. jejich národní vlády, tak nemají přílišný zájem oslabovat pozici silných národních energetických společností – tzv. „národních šampiónů“, což je patrné především u silných evropských hráčů, jako je např. Německo či Francie.¹⁸²

Ve stručném výčtu vybraných aspektů vývoje energetické politiky EU však nelze zcela opomenout Lisabonskou smlouvu, která vstoupila v platnost k 1. prosinci 2009. Tato smlouva totiž učinila z evropské energetické politiky součást primárního práva Evropské unie. V článku 176 hlavy XX se v této souvislosti píše, že: „*V rámci vytváření a fungování vnitřního trhu a s přihlédnutím k potřebě chránit a zlepšovat životní prostředí má politika Unie v oblasti energetiky v duchu solidarity mezi členskými státy za cíl: a, zajistit fungování trhu s energií; b, zajistit bezpečnost dodávek energie v Unii; c, podporovat energetickou účinnost a úspory energie jakož i rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie; a d, podporovat propojení energetických sítí...*“¹⁸³

4.2. Příčiny neexistence jednotné unijní energetické politiky

Energetický sektor vždy představoval pro národní státy oblast strategického významu. Vzhledem k prohlubující se závislosti evropských zemí na importech energetických surovin, které navíc z valné části pocházejí z politicky, nábožensky či sociálně nestabilních regionů, se dá proto očekávat, že strategický význam energetiky ještě vzroste.

Z tohoto důvodu je proto nepravděpodobné, že by Evropská unie, zastupující zájmy 27 členských zemí, mluvila v dohledné době v otázce energetiky jedním společným „hlasem“. Další důvod představuje rozdílná výchozí pozice jednotlivých států, kdy na jedné straně existují státy s výrazně lepší vlastní surovinovou disponibilitou (Nizozemí, Dánsko, Velká Británie) a na druhé straně státy s téměř nulovou vlastní surovinovou disponibilitou (Pobaltské republiky).

V kompetenci národních států je také složení vlastního energetického mixu (Evropské komise pouze vyzývá k debatě o této otázce), prostřednictvím něhož mohou ovlivňovat nejen skladbu samotných zdrojů, ale i (v případě energetických importů)

¹⁸² Kovanda, Lukáš. *Stát vs. Trh v síťových odvětvích*. In: Bartuška, Václav. *Energetická bezpečnost: Sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009. s. 71.

¹⁸³ Lisabonská smlouva. [online]. 2007.[cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW <http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_cs.htm>.

producentů, popř. transportních cest. Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi samozřejmě existují i v případě využívání jednotlivých zdrojů, což je viditelné např. v otázce využívání jaderné energie. Ze současných 27 členských států jich deset nikdy nevyužívalo jadernou energii, Rakousko a Itálie své jaderné elektrárny postupně vyřadily z provozu, dalších pět zemí (Belgie, Německo, Nizozemí, Švédsko a Španělsko) se chystají zastavit výrobu jaderné energie v nejbližších letech. Na druhé straně stojí země jako Francie, Velká Británie, Finsko, Litva, Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Bulharsko a Rumunsko, které jadernou energii hojně využívají a na půdě EU tak patří mezi její hlasité zastánce.¹⁸⁴

V posledních letech, s přibývajícím aktivitou Komise, se do popředí zájmu dostává problematika liberalizace trhu s energiemi, přičemž i zde zastávají jednotlivé členské státy zcela protichůdná stanoviska. Skupina zemí kolem Francie a Německa patří tradičně mezi nejsilnější odpůrce plné liberalizace energetiky, přičemž svůj negativní postoj opírá o obavy z ohrožení vlastní energetické bezpečnosti či z následného nárůstu cen. Na druhé straně stojí země jako např. velká Británie, Nizozemí či Dánsko, které již nyní vykazují vysokou míru liberalizace energetického trhu.¹⁸⁵

Problém evropské energetické politiky však také spočívá v příliš ambiciózních a rozsáhlých projektech, které se však nedaří zcela naplňovat. Petr Binhack v této souvislosti poukazuje na fakt, že se současná evropská energetická politika zmítá mezi dvěma mlýnskými kameny, kdy se snaží jak o plnění svých environmentálních cílů, tak i o vytváření a nastavení úspěšného fungování společného evropského trhu s energiemi. Výsledkem je pak obtížná slučitelnost snah o liberalizaci na straně jedné a ovlivnění podoby energetického mixu na úrovni celé EU na straně druhé.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Cupalová, Marcela. *Energetická bezpečnost EU*. In: Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti. Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů. Praha, 2008. str. 174

¹⁸⁵ Třetí liberalizační balíček v energetice. [online]. 2009. [cit.2012-04 - 29]. Dostupné z WWW <<http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/liberalizace-unijni-energetiky-000055>>.

¹⁸⁶ Binhack, Petr. *Agenda „20-20-20“: na cestě k jednotnému energetickému trhu*. [online]. 2011. [cit.2012-04-29]. Dostupné z WWW <<http://www.amo.cz/publikace/agenda-20-20-20-na-cestě-k-jednotnému-energetickému-trhu-.html>>.

4.3. Německá pozice

V německém energetickém sektoru, jak již bylo popsáno v kapitolách 2. a 3., zauímají soukromé energetické společnosti velmi silné postavení, které jim umožňuje spolurozhodovat o energetické bezpečnosti státu. Tento stav však výrazně přispívá k nejednoznačné pozici, kterou německý stát v otázce jednotné unijní energetické politiky zauímá. K vysvětlení hlavních příčin je však nutné udělat drobnou odbočku.

Německo je (spolu s Japonskem) jedinou zemí, v porovnání se zeměmi srovnatelné velikosti, hospodářského významu a technického potenciálu, která nemá národní ropnou společnost. Díky absenci národního šampióna nemá Německo prakticky žádný vliv na produkci ropy v producentských zemích, nemůže ovlivnit její geografické umístění, a narozdíl od svých partnerů (srovnatelné země) nemůže vést vnější energetickou politiku právě skrze své společnosti.¹⁸⁷

Německo vnímá absenci národní ropné společnosti jako velkou strategickou nevýhodu do té míry, že se snaží vytvořit vhodné podmínky alespoň pro vznik silného domácího hráče v oblasti zemního plynu a elektřiny. Silný domácí hráč by totiž měl výrazně lepší vyjednávací pozici při uzavírání nových kontraktů. Vztaheno na německo-ruské energetické vztahy by tak měl německý národní šampión (nejvíce nakročeno má společnost E.ON) lepší vyjednávací pozici vůči ruskému plynárenskému gigantu Gazpromu.

Na druhé straně je však Německo také zastáncem decentralizované tržní ekonomiky. V tomto bodě tak můžeme spatřovat nejvýznamnější vnitropolitický rozpor, který se stále ještě nepodařilo uspokojivě vyřešit. Německo, resp. jeho političtí představitelé, se tak budou muset rozhodnout, zda po vzoru Francie podporovat vznik velkého energetického giganta (Gaz de France Suez) či se vydat cestou Velké Británie a liberalizovat tak energetický sektor.¹⁸⁸

Jestliže v případě německého státu můžeme mluvit o jisté rozpolcenosti, kterou cestou se vydat, tak pozice německých energetických společností je naopak zcela jednoznačná. Největší německé energetické společnosti, tj. E.ON, RWE či ENBW,

¹⁸⁷ Nicola, Stefan. Germany on energy zigzag course. *European Energy Review*. 2007. s. 85.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 88.

odmítají liberalizaci energetického sektoru, neboť chtějí i nadále dominovat německému trhu s energiemi.¹⁸⁹

Tato diplomová práce byla postavena na předpokladu vzájemného rozporu mezi německou energetickou politikou a snahami o přijetí jednotné unijní energetické politiky. Německá energetická politika, ve které se silně odráží německo-ruské energetické partnerství, představuje v jistém ohledu „lakmusový papírek“. Jestliže Německo, coby klíčový evropský hráč, úzce kooperuje v energetické oblasti s Ruskem, vrhá to silnou nejistotu mezi ostatní členské země Evropské unie. Silnější evropské země, jako např. Itálie, na tuto situaci reaguje vlastní iniciativou v podobě uzavírání vlastních bilaterálních dohod (např. spolupráce italské energetické společnosti ENI a ruského Gazpromu). Malé členské země, se slabou vyjednávací pozicí, jsou však zcela odkázány buď samy na sebe nebo na solidaritu silnějších členských zemí, popř. na iniciativu Komise. Pozice Evropské unie je však těmito bilaterálními jednáními silně narušena, což významně snižuje nejen její vliv, ale i akceschopnost.

Z vše popsaného tak vyplývá, že odpověď na stanovenou hypotézu má dvě roviny. První rovina se týká soukromých energetických společností, u nichž může říci, že se jejich priority rozcházejí s jedním ze základních cílů jednotné unijní energetické politiky, který spočívá v plné liberalizaci trhu s energiemi.

V případě německého státu, coby druhého významného aktéra, je však tato odpověď nejednoznačná. Podíváme-li se na cíle, které v energetické oblasti stanovuje Lisabonská smlouva, tj. *a, zajistit fungování trhu s energií; b, zajistit bezpečnost dodávek energie v Unii; c, podporovat energetickou účinnost a úspory energie jakož i rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie; a d, podporovat propojení energetických sítí*¹⁹⁰, tak německá vláda kontinuálně podporuje jak zajištění bezpečnosti dodávek energie, tak i energetickou účinnost, rozvoj nových obnovitelných zdrojů a propojení energetických sítí. Cíle, které si německá vláda stanovila v oblasti rozvoje obnovitelných zdrojů, redukce emisí skleníkových plynů či v oblasti zvýšení energetické účinnosti, jdou dokonce nad rámec EU.

Pokud si Německo do budoucna zvolí cestu plné liberalizace trhu s energiemi, bude to výrazný impuls směrem k prohloubení integrace unijní energetické politiky.

¹⁸⁹ Helm, Dieter. *Russia, Germany and European energy policy*. [online]. 2007. [cit.2012-04-30]. Dostupné z WWW <http://www.dieterhelm.co.uk/sites/default/files/OD_RussiaGermany&Euro_Energy.pdf>.

¹⁹⁰ Lisabonská smlouva. [online]. 2007. [cit.2012-04 -29]. Dostupné z WWW <http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_cs.htm>.

5. Budoucí vývoj energetické politiky EU

5.1. Nové výzvy

Vytvoření jednotného a plně liberalizovaného trhu s energiemi, o který dlouhodobě usiluje Evropská komise, si kromě nezbytné politické podpory ze strany jednotlivých vlád členských zemí EU klade značné finanční nároky i na rozvoj energetické infrastruktury. Masivní nárůst podílu obnovitelných zdrojů na celkovém energetickém mixu si nutně vyžádá rozšíření stávajících přenosových kapacit tak, aby se minimalizovalo riziko rozsáhlých výpadků elektřiny.¹⁹¹

V souvislosti s plánem bezuhlíkové energetiky prudce vzroste v následujících letech význam elektřiny, která se pravděpodobně stane dominantním palivem v dopravě, a to v podobě elektromobilů či hybridních vozidel. Pro řadu členských zemí, které nedisponují vhodnými geografickými či klimatickými podmínkami, však bude tento plán velmi těžko splnitelný. V kontextu zemí jako je např. Česká republika či Slovensko si tento plán vyžádá výrazné investiční prostředky do opětovného rozvoje jaderné energetiky (stavba nových bloků v současných jaderných elektrárnách či plány na vybudování zcela nových elektráren). Dá se proto očekávat, že i v následujících desetiletí bude jaderná energetika zaujímat významný podíl na celkovém evropském energetickém mixu.

S ohledem na stále rostoucí poptávku po energetických surovinách v řadě asijských zemích, především pak v Číně a Indii, bude stále obtížnější prohlubovat dialog s hlavními producenty zeměmi. Řada významných producentů, jako je např. Ruská federace, se totiž sama snaží o diverzifikaci svých odbytišť. K tomu jim výrazně napomáhá řada nových technologií, jako je např. LNG – díky čemuž mohou své suroviny transportovat v podstatě do všech významných regionů na světě.

Před Evropskou unií, jenž má ambici stát se světovým leaderem na poli obnovitelných zdrojů, tak stojí řada výzev. Pokud však bude i nadále docházet k uzavírání bilaterálních energetických partnerství mezi jednou členskou zemí EU a významným energetickým producentem, bude pro Evropskou unii stále těžší být konkurenceschopným světovým hráčem.

¹⁹¹ Fischer, Jan. Komparace energetických politik USA a EU. *Pro-energy*. 2008, Vol. 2, No. 1., s.. 68.

ZÁVĚR

Německo coby energeticko-politický hráč představuje v mnoha ohledech specifický případ. Díky svému hospodářskému významu spojenému se značným vědecko-technickým potenciálem se Německo řadí mezi nejvýznamnější evropské země s globálním přesahem. Výrazná surovinová nevybavenost však na druhé straně z Německa činí velmi zranitelnou zemi. Tento fakt je navíc umocněn absencí národní ropné společnosti, prostřednictvím které řada zemí podobného významu aktivně vede svou vnější energetickou politiku.

Tuto strategickou nevýhodu vnímá Německo velmi citlivě, což se odráží na snaze německé politické reprezentace vytvořit takové podmínky, které by umožnily vznik národního šampióna alespoň v oblasti zemního plynu a elektřiny. Tato snaha má racionální důvod, neboť německý národní šampión by měl při uzavírání nových kontraktů lepší vyjednávací pozici vůči svým protějškům, např. vůči ruskému plynárenskému monopolu Gazprom. Na druhé straně je však tato snaha v ostrém protikladu vůči jednomu z hlavních cílů jednotné unijní energetické politiky, který spočívá v plné liberalizaci trhu s energiemi.

Vnitřní dimenze německé energetické politiky je již od konce devadesátých let založena na paradigmatu ekologicky udržitelné modernizace, čemuž odpovídá výrazný akcent na rozvoj domácích obnovitelných zdrojů energie. V řadě strategických dokumentů, týkajících se oblasti obnovitelných zdrojů, si německá vláda klade dokonce ambicióznější cíle, než Evropská komise.

Tuto strategii podporují ve svých politických programech všechny politické strany, resp. frakční uskupení, které jsou zastoupeny v Bundestagu. Díky tomu je v německé energetické politice zachována dlouhodobá kontinuita, která odráží většinové mínění německé společnosti.

Velmi důležitou součástí této práce představuje vnější dimenze německé energetické politiky, ve které se silně odráží německo-ruské energetické partnerství. Počátky této spolupráce sahají až do počátku sedmdesátých let, tedy do doby všeobecného uvolnění napětí mezi Východem a Západem. Sovětský svaz se během více než dvaceti let vzájemné spolupráce ukázal být spolehlivým dodavatelem, který ani jednou nezneužil své dodávky coby energetickou zbraň. Vzájemná spolupráce umožnila Německu navýšit podíl zemního plynu (sovětského) v energetickém mixu, což se ukázalo být v kontextu nestability ropných dodávek z Blízkého východu velmi důležité. Vzhledem k pozitivním zkušenostem se proto již znovusjednocené Německo rozhodlo vzájemnou energetickou spolupráci

prohlubovat, což se nejvýrazněji projevilo během dvou kancléřských období Gerharda Schrödera.

Německo-ruské energetické partnerství má dnes dvě roviny, a sice politickou a ekonomickou. Ekonomickou rovinu vytvářejí především německé a ruské energetické společnosti, které pojí mnohé společné zájmy a projekty. Nejvýznamnější společným projekt představuje plynovod Nord Stream, který přivádí po dně Baltského moře zemní plyn z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu, aniž by přitom procházel územím jiného státu. Tento projekt budil od počátku velké rozpaky u řady německých sousedů (především v Polsku), kteří se obávaly přílišného německo-ruského sblížení (historická zkušenost), které by mohlo ohrožovat nejen jejich energetickou bezpečnost.

Vzhledem k oboustranné prospěšnosti německo-ruského energetického partnerství zastává německá politická reprezentace vůči Rusku silně pragmatickou pozici, která se nezměnila ani s nástupem Angely Merkelové do kancléřského úřadu. Nejviditelněji se tato pragmatická pozice projevuje ve vnímání vlastní energetické bezpečnosti Německa, pro které nepředstavuje Rusko strategickou hrozbu či nebezpečí. Přesto se však Německo, resp. jeho politické elity, snaží svou energetickou bezpečnost posilovat, a to primárně skrze zvyšování podílu domácích obnovitelných zdrojů a skrze zvyšování energetické účinnosti.

SUMMARY

Germany as “*an energopolitical player*” represents a specific case in many various directions. Germany is considered to be one of the most important European countries with the significant global overlap, caused by its economic importance, connected to its huge scientific and technical potential. On the other hand, Germany is also a very vulnerable country from the energy point of view because of the absence of many raw materials needed. This vulnerability is also raised by the absence of a powerful German national oil company, because many countries with a similar influence manage their external energy policy through its national oil company, in order to gain a better bargaining position.

Germany sees this strategic disadvantage very negatively. This fact is reflected on the effort of the German political representation to create the conditions that would allow the establishment of the national energy champion, at least in the field of gas and electricity. There is a rational reason for this effort: German national champion could have a better bargaining position while entering many contracts with its counterparts as for example the Russian gas monopoly Gazprom, one of the most important players on the energy field. On the other hand, this German effort is in the sharp contrast to one of the main objective of the common EU energy policy, which is the full liberalization of energy markets.

The internal dimension of German energy policy is, since the late 1990s, based on the ecologically sustainable modernization paradigm. It means that there is a strong emphasis on the development of the indigenous renewable energy sources. In the field of renewable resources German government poses many objectives, which are often more ambitious than the objectives of the European Commission.

All political parties and factional groups in Bundestag support this strategy in their political programs. Therefore, the long-term continuity is maintained in the German energy policy, which reflects the opinion of the majority of the whole German society.

The external dimension of German energy policy is a very important part of this work because it reflects the German-Russian energy partnership. The origins of this cooperation go back to the early 1970s which were symbolized by the general détente between East and West. The Soviet Union proved to be a reliable supplier for more than two decades of mutual cooperation, because it never abused its energy supplies as a weapon. Therefore after the unification, Germany decided to deepen mutual energy

cooperation with Russia. This was reflected most strikingly in both of the chancellor periods of Gerhard Schroeder.

The German-Russian energy partnership is characterized by the political and economic dimension. German and Russian energy companies create the economic dimension of that partnership because of the common interests as well as projects, as for example Nord Stream gas pipeline.

German politicians take the pragmatic position towards Russia because this partnership is mutually beneficial for both of the aforementioned parties. This German position did not change even with the start of Angela Merkel's chancellor period. The pragmatic position of Germany is most visibly manifested in the perception of its own energy security, which does not consider Russia to be a strategic threat or danger.

Nevertheless, Germany is trying to strengthen its energy security primarily through the increasing share of its indigenous renewable resources as well as increasing energy efficiency.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura neperiodická

- Bähge, Sandra; Fischer, Severin. *Energiapolitik in Deutschland: zwischen „ökologischer Industriepolitik“ und klimapolitischem Pragmatismus*. Friedrich-Ebert-Stiftung. [online]. 2011. Dostupné z WWW: <<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/seoul/08101.pdf>>.
- Binhack, Petr. *Agenda „20-20-20“: na cestě k jednotnému energetickému trhu*. [online]. 2011. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/agenda-20-20-20-na-cestě-k-jednotnému-energetickému-trhu-.html>>.
- Burger, Andreas; Hanhoff, Ingrid. *Ökosteuern – sparen oder zahlen?* Berlin: Umweltbundesamt, 2002. 110 s.
- Cupalová, Marcela. *Energetická bezpečnost EU*. In: Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2008. 249 s. ISBN 978-80-86946-91-7
- Dalgaard, Klaus; Glöck, Åsa. *The Dialectics of Energy Security Interdependence*. International Studies Association Convention in New York. [online]. 2009. Dostupný z WWW <http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/3/5/2/pages313529/p313529-6.php>.
- Dančák, Břetislav. *Základní principy a východiska energetické bezpečnosti*. In: Dančák, Břetislav; Závěšický, Jan. *Energetická bezpečnost a zájmy České republiky*. Brno: Masarykova univerzita - Mezinárodní politologický ústav, 2007. 85 s. ISBN 978-80-210-4440-1
- Dvořáková, Vladimíra. (a kol.). *Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008. 255 s. ISBN 978-80-245-1357-7
- Fiala, Petr; Pitrová, Markéta. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743 s. ISBN 80-7325-015-2
- Ficner, Filip; Kusák, Martin. *Energetický balíček Evropské komise jako počátek nové energetické politiky EU*. Parlamentní institut. [online]. 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-278.pdf>>.
- Finon, Dominique; Locatelli, Catherine. *Russian and European gas interdependence*. Laboratoire d'Economie de la Production et de l'Intégration Internationale. [online]. 2007. Dostupné z WWW: <<http://hal.inria.fr/docs/00/17/84/29/PDF/Cahier41bis.pdf>>.
- Goldwyn, L. David; Kalicki, H., Jan. *Energy & Security: Toward a New Foreign Policy Strategy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2005. 640 s. ISBN 978-0801882791

- Götz, Roland. *Germany and Russia – strategic partners?* Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit [online]. 2007. Dostupné z WWW:<http://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/Strategic_Partners_ks.pdf>.
- Helm, Dieter. *Russia, Germany and European energy policy.* [online]. 2007. Dostupné z WWW:<http://www.dieterhelm.co.uk/sites/default/files/OD_RussiaGermany&Euro_Energy.pdf>.
- Hippel, David, Von; Nickum, James; Suzuki, Tatsujiro, Wilkening, Ken. *A Framework for Energy Security Analysis and Application to a Case Study of Japan.* [online]. 1998. Dostupné z WWW: <http://oldsite.nautilus.org/archives/pares/PARES_Synthesis_Report.PDF>.
- Kovanda, Lukáš. *Stát vs. Trh v síťových odvětvích.* In: Bartuška, Václav. Energetická bezpečnost: Sborník textů. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009. 86 s. ISBN 978-80-86547-77-0
- Kučerová, Irah. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie.* Praha: Karolinum, 2010. 368 s. ISBN 978-80-246-1628-5
- Lauk, Martina. *Merger Control in the German Energy Sector- Preliminary Results.* Centre for European Economic Research. [online]. 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.webmeets.com/files/papers/EARIE/2007/606/Paper.pdf>>
- Orbánová, Anita. *Moc, energie a nový ruský imperialismus.* Praha: Argo, 2010. 279 s. ISBN 978-80-257-0251-2
- Paterson, William. *Foreign Policy in the Grand Coalition.* [online]. 2008. Dostupné z WWW:<http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/1/1/6/pages281160/p281160-10.php>
- Scheib, Philipp. *Netzzugang im liberalisierten deutschen Gasmarkt: Eine modellgestützte Analyse zur Bildung von Marktgebieten.* Karlsruhe: Universitätsverlag, 2008. 184 s. ISBN 978-3866442818
- Schockenhoff, Andreas. *A Security Strategy for Germany.* Berlin: Institut für Strategie-Politik-Sicherheits- und Wirtschaftsberatung, 2008. 11 s.
- Šlosarčík, Ivo. *Právní rámec evropské integrace.* Praha: Europeum, 2003. 188 s. ISBN 80-903237-0-7
- Tvrďá, Kateřina. *Sekuritizace jaderné bezpečnosti v SRN.* Centrum pro bezpečnostní a strategická studia. [online]. 2011. Dostupné z WWW: <<http://www.cbss.cz/expertni-komentar/sekuritizace-jaderné-bezpečnosti-v-srn/>>

- Umbach, Frank. *German Vulnerabilities of its Energy Security*. [online] 2008. Dostupné z WWW: <http://www.braunkohle-forum.de/files/aicgs_energy_vulnerabilities_2008.pdf>
- Wegner, Rüdiger. *Perspektiven des russischen Markets für den Ostseeverkehr – Untersuchung anhand ausgewählter Regionen*. Norderstedt: Grin Verlag. 2006. 212 s. ISBN 978-3-638-86524-1
- Westphal, Kirsten. *Germany and the EU-Russia Energy Dialogue*. In: Aalto, Pami. *EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security*. Abingdon: Ashgate, 2008. ISBN 978-0-7546-4808-6

Literatura periodická

- Bahgat, Gadwat. Europe's Energy Security: Challenges and Opportunities. *International Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 5, s. 961-975.
- Fischer, Jan. Komparace energetických politik USA a EU. *Pro-energy*. 2008, Vol. 2, No. 1, s. 65-69.
- Litera, Bohuslav. Konfliktní spojenectví. Vztahy Ruska, Evropské unie a tranzitivních zemí v energetice. *Slovanský přehled*. 2010, Vol. 96, No. 1-2., s. 67-85.
- Nicola, Stefan. Germany on energy zigzag course. *European Energy Review*. 2007, s. 84-89.
- Sander, Michael. A „Strategic Relationship“? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. *Foreign Policy in Dialogue*. 2007, Vol. 8, No. 20, s. 16-25.
- Szobi, Pavel. Komparace energetické politiky NDR a ČSSR na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2010, Vol. 20, No.2 , s. 73-83.
- Timmins, Graham. German Ostpolitik Under the Red-Green Coalition nad EU-Russian Relations. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2006, Vol. 14, No. 3., s. 301- 314.
- Yergin, Daniel. Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs*. 2006, Vol. 85, No. 2, s. 69-82.

Prameny

- *Bericht der Arbeitsgruppe 1 „Internationale Aspekte“ zum Energiegipfel am 9. Oktober 2006.* Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2006. Dostupné z WWW <http://www.bmu.de/files/energieeffizienz/downloads/application/pdf/ag1_internationale_aspekte.pdf>. Staženo 26.4. 2012.
- *Bericht der Bundesregierung zur Öl und Gasmarktstrategie.* Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/B/bericht-der-bundesregierung-zur-oel-und-gasmarktstrategie>>. Staženo 9.4. 2012
- *Die Ökologische Steuerreform: Einstieg, Fortführung und Fortentwicklung zur Ökologischen Finanzreform.* Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2004. Dostupné z WWW <<http://files.foes.de/de/downloads/bilanz/oekosteuerreform.pdf>>. Staženo 21.3. 2012
- *Die Wirtschaft in der DDR.* Bundeszentrale für politische Bildung. [online]. 2010 Dostupné z WWW <<http://www.bpb.de/files/KBHAC1.pdf>>. Staženo 15.3. 2012
- *Energiedaten: Nationale und Internationale Entwicklung.* Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2012. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Statistik-und-Prognosen/energiedaten.html>>. Staženo 28.3. 2012.
- *Energie in Deutschland: Trends und Hintergründe zur Energieversorgung.* Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2010. Dostupné z WWW <<http://www.dpg-physik.de/dpg/gliederung/ak/ake/studien/energiestudie.pdf>>. Staženo 23.3. 2012.
- *Energiekonzept- für eine umweltschonende, zuverlässige und bezahlbare Energieversorgung.* Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2010. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/Publikationen/energiekonzept2010,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>>. Staženo 27.4. 2012.
- *Energieprognose 2011-2030: Deutschland.* Exxon Mobil. [online]. 2011. Dostupné z WWW <http://www.exxonmobil.com/Germany-German/PA/Files/Energieprognose_2011.pdf>. Staženo 30.3. 2012.
- *Energie 2050: Sicher Erneuerbar.* Bündnis 90/Die Grünen. [online]. 2010. Dostupné z WWW <http://www.gruene-bundestag.de/uploads/tx_ttproducts/datasheet/file356343.pdf>. Staženo 15. 4. 2012.
- *Energy Dependence.* Eurostat. [online]. 2011. Dostupné z WWW <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdcc310>>. Staženo 20.2. 2012.

- *Energy Indicators for Sustainable Development: Guidelines and Methodologies*. International Atomic Energy Agency. [online]. 2005. Dostupné z WWW <<http://www.scribd.com/rberariu/d/58369740/24-ECO15-Net-energy-import-dependency>>. Staženo 20.2. 2012.
- *Energy Policies of IEA Countries – Germany 2007 Review*. International Energy Agency. OECD Publishing, 2007. 184 s.
- *Erdgas-Erdöl: Entstehung, Suche, Förderung*. Wirtschaftsverband Erdöl und Erdgasgewinnung e. V. [online]. 2008. Dostupné z WWW <<http://www.erdoel-erdgas.de/filemanager/download/24/Erdgas%20Erd%C3%B6l%20Entstehung%20Suche%20F%C3%B6rderung.pdf>>. Staženo 30.3. 2012.
- *Evropská energetická charta*. [online]. 2007. Dostupné z WWW <http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_cs.htm>. Staženo 29.4. 2012.
- *Für eine saubere, sichere und bezahlbare Energieversorgung*. Christlich Demokratische Union Deutschlands. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.cdu.de/doc/pdf/110621-Energiopolitik.pdf>>. Staženo 13.4. 2012
- *Green Paper- Towards a European strategy for the security of energy supply*. European Commission. [online]. 2001. Dostupné z WWW <http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf>. Staženo 29.4. 2012.
- *Klimaschutz und Energieversorgung in Deutschland 1990-2020*. Eine Studie der Deutschen Physikalischen Gesellschaft. [online]. 2005. Dostupné z WWW <<http://www.dpgphysik.de/dpg/gliederung/ak/ake/studien/energiestudie.pdf>>. Staženo 23.3. 2012.
- *Koalitionsvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Parteien Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen*. [online]. 1998. Dostupné z WWW <http://www.boell.de/downloads/stiftung/1998_Koalitionsvertrag.pdf>. Staženo 18.4. 2012.
- *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*. [online]. 2005. Dostupné z WWW <http://www.cdu.de/doc/pdf/05_11_11_Koalitionsvertrag.pdf>. Staženo 25.4. 2012.
- *Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und FDP*. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.cdu.de/doc/pdfc/091024-koalitionsvertrag-cducsu-fdp.pdf>>. Staženo 12.4. 2012.
- *Lisabonská smlouva*. [online]. 2007. Dostupné z WWW <http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_cs.htm>. Staženo 29.4. 2012.

- *Nationale Nachhaltigkeitsstrategie „Perspektiven für Deutschland“*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. [online]. 2010. Dostupné z WWW <http://www.bmu.de/nachhaltige_entwicklung/stategie_und_umsetzung/nachhaltigkeitsstrategie/doc/38935.php>. Staženo 18.4. 2012.
- *Natural gas in the Nordic countries*. Nordic Energy Perspectives. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.nordicenergyperspectives.org/Natural%20gas%20corr20090302.pdf>>. Staženo 3.4. 2012.
- *Neue Energie*. Sozialdemokratische Partei Deutschlands. [online]. 2011. Dostupné z WWW <http://www.spd.de/linkableblob/12118/data/20110516_konzeptentwurf_neue_energie.pdf>. Staženo 15.4. 2012.
- *RWE AG Annual Report 2010*. RWE. [online] 2010. Dostupné z WWW <www.rwe.com/.../rwe/...reports/Download-excel-tables-of-the-annual>. Staženo 10.4. 2012.
- *Technology Roadmap: Carbon capture and storage*. International Energy Agency. [online]. 2009. Dostupné z WWW <http://www.iea.org/papers/2009/CCS_Roadmap.pdf>. Staženo 27.4. 2012.
- *Vereinbarung zwischen der Bundesregierung und den Energieversorgungsunternehmen vom 14. Juni 2000*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2000. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/V/vereinbarung-14-juni-2000.property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>>. Staženo 18.4. 2012.

Internetové zdroje

- *About the IEA*. International Energy Agency. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.iea.org/about/index.asp>>. Ověřeno k 2.3. 2012.
- *Algeria*. CIA World Fact Book. [online]. Dostupné z WWW <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html>>. Ověřeno k 16.2. 2012.
- *Bundeskabinett*. Die Bundesregierung. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/Bundeskabinett/bundeskabinett.html;jsessionid=8C23BCC27C98BDB4E153DBB65AB4152A.s3t2>>. Ověřeno k 15.4. 2012.
- *Die „Druschba“-Pipeline*. Focus. [online]. 2007. Dostupné z WWW <http://www.focus.de/finanzen/news/erdoel_aid_122273.html>. Ověřeno k 2.4. 2012.

- *Deutsche Transalpine Ölleitung GmbH*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.tal-oil.com/index.htm>>. Ověřeno k 2.4. 2012.
- *Dezentrale Energieversorgung in Ostdeutschland: Entwicklungsstand und Perspektiven*. [online]. Dostupné z WWW <<http://library.fes.de/fulltext/fo-wirtschaft/00292001.htm#LOCE9E2>>. Ověřeno k 15.3. 2012.
- *Eine Art Freundschaft*. Süddeutsche Zeitung. [online]. 2004. Dostupné z WWW: <<http://www.sueddeutsche.de/politik/schroeder-und-putin-eine-art-freundschaft-1.885238>>. Ověřeno k 23.4. 2012.
- *Energie*. Bündnis 90/Die Grünen. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.gruene.de/einzelansicht/artikel/energie.html>>. Ověřeno k 15.4. 2012.
- *Energie*. Die Linke. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.die-linke.de/index.php?id=812>>. Ověřeno k 15.4. 2012.
- *Energiekonzept*. Freie Demokratische Partei. [online]. Dostupné z WWW <http://www.fdp-fraktion.de/wcsite.php?wc_b=834&wc_lkm=303>. Ověřeno k 15.4. 2012.
- *Energy mix and carbon emissions, country by country*. [online]. Dostupné z WWW <<http://lightbox.wordpress.com/2008/02/28/energy-mix-and-carbon-emissions-country-by-country/>>. Ověřeno k 10.3. 2012.
- *Energy Security*. International Energy Agency. [online]. 2011. Dostupné z WWW <http://www.iea.org/subjectqueries/keyresult.asp?KEYWORD_ID=4103>. Ověřeno k 2.3. 2012.
- *E. ON plant erstes deutsches LNG- Projekt in Wilhelmshaven*. E. ON. [online]. 2005. Dostupné z WWW <<http://www.eon.com/de/investors/news-detail-news.jsp?id=7316&year=2005>>. Ověřeno k 3. 4. 2012.
- *Erdgasversorgung*. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. [online]. 2011. Dostupné z WWW <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Energie/Energietraeger/gas.did=292322.html?view=renderPrint>>. Ověřeno k 30.3. 2012.
- *Exports*. CIA World Fact Book. [online]. Dostupné z WWW <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html>>. Ověřeno k 16.2. 2012.
- *France: Energy Mix*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.scribd.com/doc/47959904/France-Energy-Mix>>. Ověřeno k 10.3. 2012.

- *Früher E.ON-Ruhrgas- Chef Bergmann wird Berater von Gazprom-Vorstand Miller*. Rianovosti. [online]. 2011. Dostupné z WWW <<http://de.rian.ru/business/20110630/259620106.html>>. Ověřeno k 23.4. 2012.
- *Kraftwerke und Windleistung in Deutschland*. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit.[online]. 2011. Dostupné z WWW <http://www.umweltbundesamt.de/energie/archiv/kraftwerke_mit_windleistung.pdf>. Ověřeno k 28.3. 2012.
- *LINKE Energiepolitik – Leitlinien 2020*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.sagel.info/service/LINKEEnergiepolitik-Leitlinien2020.pdf>>. Ověřeno k 15.4. 2012.
- *Merkel stellt Atomausstieg in Frage*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. [online] 2007. Dostupné z WWW <<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/ausfall-russischer-oellieferungen-merkel-stellt-atomausstieg-in-frage-1409231.html>>. Ověřeno k 2.4. 2012.
- *Mittelplate*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.rwe.com/web/cms/de/54710/rwe-dea/standorte/mittelplate/>>. Ověřeno k 30.3. 2012.
- *Největší hospodářské krize většinou začaly v říjnu*. Fondmarket. [online]. 2007. Dostupné z WWW<<http://www.fondmarket.cz/aktuality/nejvetsi-hospodarske-krize-vetsinou-zacaly-v-rijnu/>>. Ověřeno k 23.4. 2012.
- *Neue Energie für Deutschland*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.neue-energie-fuer-deutschland.de/ziele-im-energiekonzept/>>. Ověřeno k 12.4. 2012.
- *Oil Reserves and Oil Consumption in Germany*. [online]. 2006. Dostupné z WWW <<http://www.oilgasarticles.com/articles/42/1/Oil-Reserves-and-Oil-Consumption-in-Germany/Page1.html>>. Ověřeno k 30.3. 2012.
- *Our Shareholders*. Nord Stream AG. [online]. 2012. Dostupné z WWW <<http://www.nord-stream.com/about-us/our-shareholders/>>. Ověřeno k 27.4. 2012.
- *Shareholders and Investors*. Gazprom. [online]. 2012. Dostupné z WWW <<http://www.gazprom.com/investors/stock/>>. Ověřeno k 25.4. 2012.
- *Siemens announces investments in Russia of 1 billion Euro*. EQ International. [online]. 2011. Dostupné z WWW <http://www.eqmaglive.com/index.php?option=com_content&view=article&id=3955:siemens-announces-investments-in-russia-of-1-billion&catid=119:financing-a-investment&Itemid=177>. Ověřeno k 27.4. 2012.
- *Stufenweise Abschaltung von Atomkraftwerken geplant*. Christlich Demokratische Union Deutschlands. [online] 2011. Dostupné z WWW <http://www.cdu.de/archiv/2370_32966.htm>. Ověřeno k 12.4. 2012.

- *Technické údaje ropovodu IKL*. MERO ČR, a.s. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.mero.cz/provoz/technicke-udaje-ikl/>>. Ověřeno k 2.4. 2012.
- *Top 5 Stromanbieter in Deutschland*. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.stromanbieterpreisvergleich.org/ratgeber/top-5-der-stromanbieter-in-deutschland/>>. Ověřeno k 10.4. 2012.
- *Top World Oil Net Importers, 2009*. Energy Information Administration. [online]. Dostupné z WWW <<http://www.eia.gov/countries/index.cfm?topL=imp>>. Ověřeno k 30.3 2012.
- *Třetí liberalizační balíček v energetice*. Euractiv. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.euractiv.cz/energetika/link-dossier/liberalizace-unijni-energetiky-000055>>. Ověřeno k 29.4. 2012.
- *Ukraine “stealing Europe’s gas“*. BBC News. [online]. 2006. Dostupné z WWW <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4574630.stm>>. Ověřeno k 26.4. 2012.
- *Verflüssigtes Erdgas bleibt draußen*. Frankfurter Rundschau. [online]. 2009. Dostupné z WWW <<http://www.fr-online.de/politik/lng-verfluessigtes-erdgas-bleibt-draussen,1472596,3434256.html>>. Ověřeno k 2.4. 2012.